

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

M.S. I-IV. YÜZYILLARDA KAPADOKYA KENTLERİNDE
HIRİSTİYANLIĞIN YAYILMASI

MURAT ABAY
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ABDURRAHMAN UZUNASLAN

ISPARTA 2012

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI**

Tez Savunması 1

Tarih: 5/9/2012

Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Murat Abay'nın "M.S. I. ve IV. Yüzyıllarda Kapadokya Kentlerinde Hıristiyanlığın Yayılması" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 5/9/2012 tarihinde saat 10.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 90 dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

***Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.**
oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman :	Doç. Dr. Abdurrahman UZUNASLAN	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Hakan KARAGÖZ	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. A. Şevki DUYMAZ	
Ek :	Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları	

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "M.S. I. Ve IV. Yüzyıllarda Kapadokya Kentlerinde Hıristiyanlığın Yayılması" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Murat ABAY
İmza

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	3
ÖZET	4
ÖNSÖZ	6

I. BÖLÜM

KAPADOKYA'DA DİN, HİRİSTİYANLIK VE ORTODOKSLUK ANLAYIŞI

A. Roma Dönemi Kapadokya'sında Din Değişimi ve Ortodoksluğun Ortaya Çıkışı	11
A.1. Kapadokya'da Hıristiyanlığın Yayılması	17
A.2. Kapadokya'da Hıristiyanlık ve Yerel İnanç	20
B. Kapadokya'da Hıristiyan Din Adamları ve Misyonları	20
B.1. Dini Makamlarda Terfi ve Terfi Yasası.....	26
C. Hıristiyanlığa Geçiş Hakkında Hikayeler.....	29
C.1. Kapadokyalı Babaların Aktardığı Bölgesel Hikâyeler	30

II. BÖLÜM

KAPADOKYALI KİLİSE BABALARI VE AİLELERİ

A. Basil ve Büyük Basil.....	32
A.1. Basil'in Ailesi ve Ailesinin düşünce yapısına etkisi	32
B. Kapadokya Hıristiyanlığında Bakirelik Kavramı.....	38
B.1. Kapadokya Hıristiyanlarının Bakireliği Seçmesine etki eden faktörler	39
B.2. Kapadokya Hıristiyanlarının En Ünlü Bakireleri	41
C. Kapadokya Hıristiyanlarında Ölümsüzlük Kavramı ve İsimlerin Önemi	44

III. BÖLÜM

KAPADOKYALI DİN ADAMLARININ GÖÇLERİ

A. Kapadokya’da IV. Yüzyılın Sonlarında Din Adamlarının Yer Değiş-tirmeleri ve Göçü	51
A.1. Kayseri Din Adamlarının Göçü	52
A.2. Diğer Din Adamlarının Göçü	58
B. Firminus Olayı.....	58
C. Nicobulus Olayı.....	63
A. Helladius ve Kapadokya’daki Rahip Olayı.....	67
B. Kapadokyalı Babaların Sosyal Sınıfları	70
SONUÇ	72

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız.
C.	Cilt.
C.T.	The Codex Theodosianus
Çev.	Çeviren.
DB.	Darius Behistun Yazıtı.
Ed.	Editör..
İng.	İngilizce
İ.Ü.E.F.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M.Ö.	Milattan Önce
M. S.	Milattan Sonra
S.	Sayı.
Sf.	Sayfa
Transl.	Translate
TTK.	Türk Tarih Kurumu.
Vol.	Volume.
Yay.	Yayın.

ABAY, Murat, MS. I-IV. Yüzyıllarda Kapadokya Kentlerinde Hıristiyanlığın Yayılması, Yüksek Lisans, Isparta 2012.

ÖZET

Kapadokya bölgesindeki Hıristiyanların ve özellikle Hıristiyan Babaların yaşamında çok önemli yer tutan inanç, arkadaşlık, kardeşlik ve aile kavramlarının, bahsettiğimiz kişiler açısından anlamını sorgulayan çalışmamız, erken Hıristiyanlar için önem arz eden, sosyal konuları ve kilise babalarıyla ilgili olan siyasal olaylara dikkat çekmektedir. Özellikle din adamlarının üstlendikleri misyonun, siyasal ve sosyal kaygıları, dini etkileriyle birlikte siyasal güç elde etmiş olmalarının da önemi vurgulanmış, göç etmelerinin sebepleri irdelenmiştir.

Kapadokyalı Hıristiyanlar, inançları, yaşam tarzları ve sıkıntılarıyla ilgi çektiği gibi, kayalara oydukları mimari şaheserlerle de göz doldurmuşlardır. İncil'in dışında Hıristiyanlıkla ilgili bilinen en eski belgeler Kiliseler ve Kilise Babaları arasındaki mektuplaşmalardır. Döneme ait hemen her konuda bilgi edinebileceğimiz mektuplar, çalışmamızın temelini oluşturmakta ve önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Hıristiyanlığın önemli isimlerinden olan Gregory Nazianzus, Kayserili Basil ve Gregory Nyssa Bölgede yetişmiş ve Ortodoksluğun kurucuları sayılmışlardır. Bahsedilen Kilise babalarının mektupları ve eserlerinin birçoğu günümüze ulaşmış, edebi, dini ve tarihi çalışmalara da kaynaklık etmiştir.

Yapmış olduğumuz çalışma, Üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, Roma dönemi Kapadokya'sının Hıristiyanlığa geçişindeki etkenler incelenmiş, yerel gelenekler, Din adamlarının görev ve sorumlulukları ile icraatları sorgulanmış; İkinci bölümde, Kapadokyalı Kilise Babalarının, düşünceleri, toplum üzerindeki etkileri ve öğretileri ele alınmış, Aile, Kardeşlik, Arkadaşlık, Bakirelik, cinsel ayırım gibi önemli kavramların, Söz konusu Babalar için ne anlama geldiği sergilenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde, din adamlarının, Hıristiyan toplumundaki yeri ve Onları göçe zorlayan faktörler irdelenmiş ve çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kapadokya, Hıristiyanlık, Kilise Babaları, Göç.

ABAY, Murat, In I.-IV. Centuries the Spread of Christianity in Cappadocia Cities, Master Thesis, Isparta 2012.

ABSTRACT

Our study, questioning meaning of the concepts of faith, friendship, brotherhood and family, which hold a very important place in the life of the Christian people and especially the Christian Fathers in Capadokia region, focuses on the social matters which are important to early Christians and the political incidents related to Christian Fathers. Especially the mission undertaken by the clergy, political and social fears, the importance of the fact that they gained power with the effect of religion are emphasized and the reasons of their migration is discussed.

Cappadocian Christians attract attention with their beliefs, lifestyles and hardships while they are also appreciated with their architectural masterpieces they carved in rocks. The oldest documents apart from the Bible are the letters between Churches and the Church Fathers. The letters from which we can learn about almost anything related to the era form the basis of our study and covers a significant proportion of it. Gregor of Nazianzus, Basil of Kayseri and Gregor of Nyssa, who are important figures of Christianity, raised in this region and are considered the founders of Orthodoxy. Most of the letters and the works of the aforementioned Church Fathers have reached to our day and have been the source of literary, religious and historical studies.

This study consists of three parts. In the first part, the factors on the conversion of the Roman Cappadocia to Christianity, local customs and the duty and the responsibilities of the clergy are questioned. In the second part, the ideas and the effect of the Church Fathers on the common people are handled and what some important concepts such as Family, Fellowship, Friendship, sexual discrimination, Virginity, mean to the Fathers in question are exhibited. In the last parts, the place of the clergy in Christian society and the factors forcing them to migrate are examined and some assessments are done.

Keywords: Cappadocia, Christianity, Church Fathers, Migration.

ÖNSÖZ

Kapadokya bölgesi kendine özgü coğrafi yapısı ve yer şekilleriyle Hıristiyanların, korunabilecekleri saklanabilecekleri ve dinlerinin gereğini yapabilecekleri geniş bir saha ve Anadolu'ya ilk gelen Hıristiyanların yoğunluklu olarak yaşamayı seçtikleri bir yer olmuştur. Hıristiyanlık Filistin'de doğmuştur fakat Anadolu'da demlenmiş, olgunlaşmıştır. Ortodoksluğun çıkış yeri olan Kapadokya birçok din ve bilim adamının ilgisini çekmiş üzerine pek çok çalışmalar yapılmıştır fakat din konusu işlenirken sosyal yaşam göz ardı edilmiştir. Kaynaklar sınırlıdır. Özellikle Kapadokyalı kilise babalarının sosyal sınıfları, göçleri, aile ve arkadaşlık gibi konular incelenmektedir, ayrıca İncil'den başka Hıristiyanlıkla ilgili ilk kaynaklarımız kiliseler ve kilise babaları arasındaki mektuplaşmalardır. Hıristiyanların ilk zamanları tamamen dini faaliyetlerle geçmiş fakat Kapadokya Hıristiyanları vakitli ibadet yapmışlardır. Bu yönüyle de Hıristiyanlık tarihi açısından oldukça önemlidir. Hala ayakta olan eserler kiliseler ve kaleler göstermektedir ki Kapadokya gerçek inzivacıların yeri olmuş ve ilk ve en bilindik kilise babaları da bu topraklardan çıkmıştır. Kaya kiliseleri ve inanılmaz güzellikte ve tarihi değere sahiptir. MS. 313 yılından sonra Bizans İmparatorluğu'nun kurucusu Konstantin'in Hıristiyanlığı benimsemesi ve herkesi istediğini istediği inancı benimsemesini yayınladığı fermanla serbest bırakmasından sonra Hıristiyanlar artık saklanmak zorunda kalmamış ve Kapadokya Bölgesindeki kaya kiliselerinden ve kayalara oyulan mabetlerden yapmak zorunda kalmamışlardır. Bu yönüyle de Kapadokya'da yapılan kaya kiliseleri bugün dahi saklanma ve korunma hissini bize vermektedir. Kapadokya bugün sadece Nevşehir bölgesinin adı gibi düşünülse de Aksaray sınırları içerisinde yer alan Ihlara, Güzelyurt, Belısırma da Hıristiyanlık tarihi açısından oldukça önemlidir. Tüm bunlara ek olarak tezimiz Kapadokyalı babalar, Kapadokya Hıristiyanlarında aile, kardeşlik, arkadaşlık, bakirelik, ölümsüzlük, ortodoksluk kavramları incelenmeye çalışılmıştır.

Tezimizin konusu coğrafi olarak Bugünkü Kapadokya bölgesini kapsasa da(Bugünkü Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri illeri) yeri geldikçe Hıristiyanlığın ortaya çıktığı Filistin ve yayılma imkânı bulunduğu Anadolu coğrafyası hakkında da bilgiler verilmiştir.

Araştırmamıza ilişkin yararlanılan ilk elden kaynaklar şunlardır: Gregory Nazianzus'un *The Nicene and Post Nicene Fathers*¹'i ve Basil'in *The Nicene and Post Nicene Fathers*² adlı eserleri çalışmamıza ilişkin en ayrıntılı ve önemli eserler olma özelliğini taşımaktadır. Bunun dışında tetkik eserler arasında Raymonda Van Dam'ın *Becoming Christian The conversion of Roman Cappadocia*³ ve *Families and Friends In late Roman Cappadocia*⁴⁵ adlı eserleri konumuz açısından en önemli kaynaklar olarak göze çarpmaktadır. Bu eserler özellikle Kapadokya bölgesindeki sosyal yaşam hakkında verdiği kapsamlı bilgiler sebebiyle çalışmamız açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca Kapadokya Hıristiyanlık Tarihi ile ilgili olarak, Ramazan Adıbelli'nin 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı, *Kapadokya Bölgesinde Hıristiyanlık Tarihi* başlıklı tezinde, Hıristiyanlık inancının etkileri ve bölgedeki Hıristiyan yapıları incelenmiş, Elif Tokyay'ın 2007 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı, *Anadolu'lu Bir Kilise Babası: Nazianzuslu Gregory* başlıklı tez çalışmasında ise aynı şekilde çalışmamıza yardımcı olmuştur.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin yardımı alınmıştır. Bu cümleden İngilizce ve Almanca eserlerin tercümesi hususunda Hacı Mehmet ÖCAL'a; tezin yazımı sırasında değerli tavsiyelerini esirgemeyen hocalarım Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZCAN'a, Yrd. Doç. Dr. Hakan KARAGÖZ'e, Yrd. Doç. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ'a ve Yrd. Doç. Dr. Abdullah BAKIR'a teşekkürü bir borç bilirim. Bunun yanı sıra tez konusunun tespitinden başlamak üzere tezin her safhasında benden bilgi ve tecrübesini esirgemeyen ve kaynakların temini konusunda önemli yardımlarını gördüğüm değerli hocam Doç. Dr. Abdurrahman UZUNASLAN'a teşekkürlerimi sunarım. Son olarak tezim yazımı sırasında yardımları ve sabrı dolayısıyla eşim Ayşe Nur ABAY'a şükran borçlu olduğumu belirtmeliyim.

¹ Gregory of Nazianzus, *The Nicene and Post Nicene Fathers* (Çev., C. G. J. E. Swallow, V. VI. VII), Edinburg, Michigan 1989.

² BASIL, *The Nicene and Post Nicene Fathers*, C. III-V-VI-VIII (Çev. B Jackson), Edinburg, Michigan 1989.

³ Van Dam, R., *Becoming Christian: The Conversion of Roman Cappadocia*, U.S.A. 2003.

⁴ Van Dam, R., *Families and Friends: In Late Roman Cappadocia*, U.S.A. 2003.

GİRİŞ

Kapadokya bölgesi, en eski çağlardan itibaren Anadolu'nun tarihsel, kültürel ve siyasal açıdan en önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Adına ilk defa Pers kralı I. Darius'un, Pers imparatorluğuna bağlı eyaletleri sıraladığı, Behistun Yazıtında rastlanan Kapadokya isminin anlamı konusunda birçok görüş bulunmaktadır.⁶ Kapadokya kelimesinin Persçe Tukha ya da Dukha ülkesi yani Güzel Atlar Memleketi anlamına geldiği düşünülmektedir. Roma döneminde bölge atlarının at yarışları için tercih edilmesi ve Nyssalı Gregory ve Nazianzus'lu Gregory'nin eserlerinde bahsettiği yarışlar, bu bölgede yarış atları yetiştirildiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁷ Medler M.Ö 585'de bölgeyi ele geçirdiklerinde Katpat halkı ismini kullanmışlardır. Katpat adının kökeninin ise Hurri ve Hititler tarafından inanılan Baş Tanrı Khepat'tan (Hepat) geldiğine inanılmaktadır. Kapadokya bölgesi coğrafi olarak, doğuda Armenia, batıda Phrygia ve Lykaonia, kuzeybatıda Galatia kuzeyde Pontus, güneyde Kilikia, güneydoğuda Kommagene ile sınırdadır. Sınırları tarihi süreç içerisinde birtakım değişikliklere uğrayan söz konusu bölgenin yapısı, batıdan doğuya doğru gittikçe yükselen engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Kapadokya topraklarını doğu-batı yönünde kat eden Halys (Kızılırmak) nehri, bölgenin en önemli su kaynağıdır. Kışları oldukça sert geçen karasal bir bozkır iklimine sahip olan Kapadokya bölgesinde, Argaios (Erciyes Dağı) civarındaki ormanlar dışında fazlaca bitki örtüsü yoktur. Bölge sel suları, rüzgârın aşındırmasıyla ve tüflerden meydana gelen peribacaları ile tanınmaktadır. Bahsettiğimiz iklim ve coğrafi yapı nedeniyle, insanlar yerleşim araçları olarak evler yerine kayalardan yonttukları mağaraları kullanma yoluna gitmişlerdir. Bu durum onların güvenliğini sağlamada ve gelebilecek her türlü tehlike karşısında gizlenme mekânı olarak önemli bir rol oynamıştır. Hıristiyanlık öncesi Kapadokya'da, çok tanrılı dinler ve bunların kült merkezleri bulunmaktaydı. Söz konusu bu dinler önemli bir geçiş merkezi olduğu bilinen Kapadokya'ya, Hitit, Pers ve Greek gibi çeşitli milletler tarafından taşınmıştır. Hıristiyanlığın çıkışından önce Yahudilik

⁶ Behistun yazıtı hakkında detaylı bilgi için Bkz. Benedict –Voightlander 1956: 1-10

⁷ Gregory of Nazianzus, *The Nicene and Post Nicene Fathers* (Çev., C. G. J. E. Swallow, V. VI. VII), Edinburg, Michigan 1989.

bölgede hâkim olmuş ve Hıristiyanlığın yayılmasına da zemin hazırlamıştır. Öyle ki ilk Hıristiyan vaizleri, dinlerini yaymak için havra ve sinagoglarda vaaz vermişlerdir.

Filistin'de Beyt-i Lahm de Hz. Meryem'den doğan İsa otuz yaşındayken peygamberliğini ilan etmiştir. İsa'ya inanan ve yeni dini benimseyen on iki havari Filistin'de köy, kasaba ve şehirleri tek tek gezerek dinlerini yaymaya çalışmışlardı. Roma'nın Kudüs'teki valisi Ponce-Pilate, İsa'nın, Filistin'de yeni bir devlet kuracağını söyleyerek, İsa'yı ölüme mahkûm etmiştir. Hıristiyanlara göre; pek çok işkenceden sonra çarmıha gerilip öldürülmüş ve tekrar dirilmiştir.⁸ Yeni dinin on iki havarisi şiddetli baskılardan kurtulmak ve Hazreti İsa'nın öğretilerini yaymak için Filistin'den çıkarak dağılmışlardır.

Hıristiyanlığın çok kısa sürede yayılmasının birkaç nedeni vardır. Bu nedenlerden biri İtalya'dan Hindistan'a kadar özellikle şehir merkezlerinde ortak bir dilin ve kültürün olmasıdır. Büyük İskender ve ondan sonra gelen krallar, Grekçeyi resmi dil haline getirmişler ve Grekçe halk dili olmuştur. Hıristiyanlığın yayılmasında da bu dil kullanılmıştır⁹. Hıristiyanlık Anadolu'da da çok kolay ve hızlı yayılmıştır. Yeni dinin kabul görmesi ve ilerlemesi için elverişli ortam ve uygun coğrafya mevcuttur. Hıristiyanlık gücünü ve büyüklüğünü Anadolu'ya borçludur. Hıristiyanlık Filistin'de doğmasına rağmen olgunlaşması ve yayılması Anadolu topraklarında olmuştur.¹⁰ Çok kısa zamanda geniş kitlelerce kabul gören bu yeni dine inananlar, ilk zamanlar, hor görülmüş, aşağılanmış, çeşitli işkencelere maruz bırakılmış hatta cinayetlere kurban edilmişlerdir. Hıristiyanlar Anadolu'ya sadece dinlerini yaymak için değil, korunmak ve yaşayabilmek için gelmişlerdir. Kapadokya bölgesi de Hıristiyanların önemli duraklarından olmuş peribacaları, mağaralar, vadiler hem yaşamaları için hem de saklanmaları için onları kucaklamıştır.

⁸ Bu konu hakkında kutsal kitaplarda farklı metinler bulunmaktadır. Kutsal yazılar uyarınca Mesih, günahlarımıza karşı öldü, gömüldü ve kutsal yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi. İncil, Korintliler 15 / 3, 4; Kuran'a göre ise Allah onu kendi katına yükseltmiştir. Ve: "Biz, Allah'ın Resülü Meryem oğlu Mesih İsa'yı gerçekten öldürdük" demeleri nedeniyle de (onlara böyle bir ceza verdik.) Oysa onu öldürmediler ve onu asmadılar. Ama onlara (onun) benzeri gösterildi. Gerçekten onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Onların bir zanna uymaktan başka buna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler. Hayır; Allah onu kendine yükseltti. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Kuran'ı Kerim, Nisa, 157-158.

⁹ Gasque 2004: 66.

¹⁰ Konyalı 1974: 211.

Kapadokya, özgün coğrafi yapısıyla, kayaya oyulan; ev, manastır ve kiliseleriyle önemli olduğu gibi, Ortodoksluğun çıkış yeri olmuş, öyle ki Hıristiyanlık tarihinde iz bırakan pek çok kilise babası da buradan çıkmıştır. Büyük Basil, Nazianzus'lu Gregor ve Nyssa'lı Gregor, Kapadokyalı kilise Babalarının en önde gelen şahsiyetleridir.

Bu çalışma, Hıristiyanlığın dini faaliyetlerinden ziyade, Kapadokya Hıristiyanlığında sosyal kavramlar ve Hıristiyanlık'la ilgili siyasi olaylar üzerinde yoğunlaşmıştır.

I. BÖLÜM

KAPADOKYADA DİN, HİRİSTİYANLIK VE ORTODOKSLUK ANLAYIŞI

A. Roma Dönemi Kapadokya'sında Din Değişimi ve Ortodoksluğun Ortaya Çıkışı

Kapadokya Bölgesi, Anadolu'daki önemli geçiş noktalarındandır. Bu yüzden Hıristiyanlık öncesinde, önemli birçok dinin ve bazı yerel kültürlerin etkisi görülmektedir. Kapadokya bölgesinin yerel dini de, birçok dinin ve kültürün etkisiyle ve birleşimiyle oluşmuştur. Bu yerel dinin mayasını ise Anadolu ve Hitit-Luvi inançları oluşturmaktadır.¹¹ Hıristiyanlık öncesi pek çok dinin etkisi olan Kapadokya Bölgesinde, Hıristiyanlığın yayılmasındaki en önemli faktörlerden biri, hiç şüphesiz Yahudiliktir. Antik kaynaklar ve çağdaş tarihçiler Yahudiliğin olumlu etkilerinden bahsetseler de, kaynaklar bu konuda yeterli görülmemektedir. Hıristiyanlığın Kapadokya bölgesine geliş tarihi net olarak bilinmemektedir. Eusebius,¹² Hıristiyanlığın Kapadokya bölgesine M.S. II. Yüzyılda tesir ettiğini söylemektedir. Kapadokya Hıristiyanlığının altın çağı olarak nitelendirilen M.S. IV. Yüzyıl, bilhassa bu dönemde yetişmiş din adamları sayesinde önemli olmuştur.

Dördüncü yüzyılın ikinci yarısında, Hıristiyanlık öğretileri konusunda farklı tartışmalar olsa da neredeyse herkesin birleştiği nokta, Roma imparatorluğunun savurganlığı, farklılığı ve tartışılan adalet anlayışı idi. Aslında bu tartışmaların ateşleyicisi piskoposlar başta olmak üzere kilisenin diğer önemli adamlarıydı. Söz konusu kişilerin hem vaazlarında hem de yaptıkları antlaşmalarda aşikâr olan, inananların dini duygularını kullanıp tartışmaların çıkmasına öncülük ettikleriydi. Yapılan bu tartışmalarda yönetimde söz sahibi olanlar (başta imparator olmak üzere hanedan üyeleri – önde gelenler) çoğu zaman din adamlarını sahiplendiler. Onlara hamilik ederek, acımasız emirler vererek kararları kötüye kullanma noktasında alet oldular. Hıristiyanlık öğretilerinin tartışıldığı bu ortamda seyirciler arasında halktan

¹¹ Sevin 1998: 193.

¹² Eusebius, M.S. 275 yılında doğmuştur. Kaesaria'lı Pamphilios'un öldürülmesinden sonra onun çalışmalarını devam ettirmiştir. M.S. 325 yılında gerçekleşen Nikaia(İznik) Konseyine katılmış, Hıristiyanlık ve Kilise Tarihi alanında çalışmalar yapmıştır. M.S. 339 yılında ölmüştür.

farklı kesimler vardı. Halktan beklenen elbette imparatorların kayıtsız-şartsız desteklenmesiydi. Ama imparatorların her istediği olmuyordu. Halk kendi inançlarının, fikirlerinin değersiz olmasını kabullenmiyordu. Halk, ülkenin farklı yerlerindeki yüzlerce şehirde ayinlere katıldı. Vaazlar dinledi. İnançlarına saygı göstermeyen idarecilerini protesto ettiler, isyan ettiler, sokakları kapattılar. Bu tartışmalar içerisinde bazen gerçeğin bazen de manipülasyonun dedikodu vesilesiyle yayılmasına engel olunamadı. Ne olursa olsun halk için bu tartışmaların cesaretlendirici olduğu, ülkedeki tüm insanların eşitliğe fırsat verebileceğinin farkına varıldığı söylenebilir. Bu eşitlik en azından ilahi bir eşitlik olmalıydı. Bu tartışmalar bazı önemli kişileri de kaygılandırıyor. Mesela Nazianzuslu Gregor, Konstantinapolis'de dini konuların “at yarışları ve tiyatrolar gibi” başka bir eğlence çeşidi olarak görülmesinden tedirgindi. Aynı şekilde dini konuları yorumlayan çağdaş yazarlar öğretiyeye ait yorum yaparken sportif karşılımlara atıfta bulunarak, bazen de imalı benzetmeler yaparak şöyle demişlerdir; “Herkesin birleşmesi için gerekli olan yer stadyumdur ve stadyum farklı insanların ortak bir düşüncede birleştikleri yerdir”.¹³

Halk ve yöneticilerin Hıristiyanlık öğretileri (başka bir ifadeyle yorumu hakkında) hususunda bir türlü uyuşamadığı M.S. 325 yılında Ortodoksluk bir anlaşma neticesi olarak zuhur etti. Piskoposlar ve din konusunda kendisini yetkili ve etkili gören kişiler kendi inançlarını haklı çıkararak, karşı tarafın öğretilerini çürütmeyi amaçlayan kitaplar yazdılar. Yazılan bu hacimli kitapların dışında da konseylerde buluştular. Bütün Hıristiyanlarca kabul edilen iki konseyin öğretileri, biri Nikaia (İzmit) te 325te ve diğeri Konstantinapolis (İstanbul) da 381 de düzenlendi.¹⁴ Ortodoks öğretisinin tartışmasız tanımları olarak kabul edildiler. Başta kabul edilmesinin hayal, konuşulmasının problem olduğu yeni öğretiler, yeni yorumlara artık müsaade edildiği gibi, İmparator Ortodoks inancını onaylıyor, bu öğretilere sahip çıkanları terfi ettiriyor hatta bu inanca karşı çıkıp, anlaşmazlıklara neden

¹³ Van Dam 2003: 10, 11.

¹⁴ İlk Konsey İsa'nın ölümünden sonra, M.S. 48-49 yıllarında Kudüs'te toplanmış, Havariler ve din adamları çeşitli tartışmalarda bulunmuş ve dini kararlar almışlardır. Nikaia (İzmit) 325 ve Konstantinapolis (İstanbul) 381 konseyleri, Hıristiyanlık içerisinde çıkan ayrılıkların ve öğretilerin tartışıldığı önemli konseylerdir. Hıristiyanlığın pek çok yorumunun ve ayrılıklarının yanı sıra bu dönemde dinin siyasetle olan yakın ilişkisi de görülmektedir. Konseyler yüzlerce din adamı ve pek çok devlet adamının katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

olanlara cezalar veriyordu. IV. yüzyılda bu tartışma girdabından Ortodoks inancı zaferini ilan ederek çıkmış, Hıristiyanlık inancına karşı çıkanlar, Hıristiyanlara işkenceler edip onları katleden devlet adamları ve güç sahibi insanlar da Hıristiyanlığı kabul etmekle kalmamış, kendilerini dinin koruyucusu ve savunucusu olarak göstermişlerdir. Buradan anlaşılmaktadır ki; IV. Yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, Hıristiyanlık bir inanç olarak savunulduğu gibi, siyasi güç olarak da görülmüş ve bunun içinde birçok taraftar toplamıştır.

Hıristiyanlık karmaşasında, kazanan Ortodoksluk oldu, daha doğrusu Ortodoks önderlerini, diğerlerinden ayıran ilahi amaç için çalışmalarıydı. Ama bu durumu kendileri bile sonradan fark edeceklerdi. Yapmamız gereken IV. yüzyılın teolojik durumuna şüpheli ve sorgulayan bir bakış açısıyla yaklaşmaktır.

Kapadokya'da IV. yüzyılın dini yönden hareketli olduğu yıllarda farklı öğretiler, muhtelif pek çok yorum ortaya çıktı ve aralarında öyleleri vardı ki itibar görmeden kaybolup gitti. Öğretilerini açıklayanlar (yani hatipler, vaizler) İncil'i yorumlamaktan başka bir şey yapmıyordu. İncil'in otoritesini anlatırken dinin ilk yorumcularından örnek veriyorlardı. Çoğu zaman da antik dönem filozoflarına atıfta bulunuyorlardı. Eflatun ve Aristo rağbet gören felsefecilerdi. Bu hatiplerin neredeyse tamamı sıradan insanları, hayata hemen adapte edilebilen bilgilerin, metafizikle birleşmesi gerektiğini biliyorlardı. Yorumcuların kimi çok kimi de az destekçi bulabildi. Hatiplerin asıl üzerinde durduğu ise sorumluluğunun farkında olan, sadakatli dindarların yetişmesiydi.¹⁵

Tanrıbilim diye adlandırılan kavramın içeriğini doldurabilmek bu yolda çabalayanların çoğu zaman her şeyi açıklama çıkmazına girmesine neden olmuştur. Kapadokyalı hatip Eunomius, insanların beyninin başka bir ifadeyle idrakinin sınırlı olduğunu farkında olarak hareket ediyordu. Ona göre, insanların algılama, bilme sınırı vardı ve "O'nun varlığı hakkında bildiğimiz her şeyi O bilir. O'nun bildiği her şeyi, hiçbir değişiklik olmaksızın içimizde bulacağız." Farklı inançların hatipleri varsayılan her şeyi bilme iddiasıyla alay etmede müttefik oldular. Bazıları Eunomius ve onun destekleyicilerini böyle sevgilere sahip olmak için "cennette yürüyen

¹⁵ Hanson 1988: 54, 58

insanlar” olmaları gerektir diyerek alay ettiler. Nyssalı Gregor Eunomius'un iddialarıyla direk dalga geçti. “insanlığın doğasında Tanrının varlığını tam olarak anlayabilecek hiçbir güç yoktur.” Onun görüşüne göre, küçük çocuklar daha başarılı bir açıklama yakalayabilirlerdi. Kapadokyalı Babalar bu görüşün aksine eksikliğin dilini vurgulayan bir Tanrıbilim geliştirdiler. Sonuç olarak Tanrı için mükemmel uygun bir benzerlik yoktu ve olmayacaktı.¹⁶

İnanışları açık bir şekilde belirlemedeki bu esas sınırlamalar, karşılaşılan zorluklara en iyi çözüm bulma yolları ya da öğretilerin kullanışlılığı, dini tartışmaların daha geniş sosyal ve kültürel boyutlarını düşünmek için modern okulların gerekliliğini ortaya çıkardı. Aslında bazı modern yorumlar daha maceracı olmuştur özellikle onların dördüncü ve beşinci yüzyılın anlaşmazlıklarının yorumları şehirler ve kırsal bölgeler, küçük topluluklardaki yaşam, farklılığın suçlanmasının ve hükmetmenin önemine vurgu yapmıştı. Bu yorumların özel başarıları ne olursa olsun kesin olan, öğretilerin aktarılmasında, şekillenmesinde ve Ortodoksluk görüşlerinin biçimlenmesinde sosyal kültürel ve hatta ekonomik faktörlerin önemli olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

Bu güne kadar gelen farklı yorumlar, sapkınlık olarak yaftalanan hareketler ve öğretilerin analiziyle sınırlanmıştır. Ortodoksluğun gelişmesinin benzer sosyal ve kültürel yorumlar yoktur. Ayrıca şimdiye kadar IV. yüzyılın en önemli düşüncelerinden olan “Arianism”in kapsamlı bir kültürel analizini sağlayamamışlardır. Bunun iki nedeni vardır.

Nedenlerin ilki, ‘Kutsal Üçlü’yu tanımlamadaki anlaşmazlıklardır. M.S. III. yüzyılda Roma imparatorluğunun genelinde ve özellikle Doğu Yunanistan'da en baskın dini tartışma hıristiyanlık inancıydı. Tartışılan bu dini mevzular içerisinde imparatorluk siyasetinden, halkın ibadetlerine kadar yaşamın tüm yönleri vardı. Nyssalı Gregor bir keresinde yola gelmeyen putperest Libanius' u (Antakya'da seçkin bir öğretmendi) “Bilgeliliğin Babası” diyerek övdü. Gregor: Eğer Hazreti İsa

¹⁶ Van Dam 2003: 10, 11.

¹⁷ Jones 1985: 73-74.

Tanrı Babanın Oğluysa, Libanius yunan kültürünün babasıdır.¹⁸ demiştir buradan anlaşılmaktır ki, en basit yorumlar bile dinle örneklendirilmiştir.

Bu nedenlerden ikincisi, Teslis prensibine ait anlaşmazlıklardı. Dinle alakası olmayan görüşlerin, pek çok modern fikirlere bağlılığının ihtimali olduğundan yola çıkararak, daha fazla hak talep etmesidir. Kendi inandıkları öğretileri başka bir ifadeyle dinle alakalı yorumları anlatmaya çalışan hatipler insanlara fikirlerini, yorumlarını benimsetmek için farklı yollar takip ettiler. İyiye ulaşmak, ahlaklı insan olmak, mutluluğu yakalamak gibi akla ilk gelen konularda yorum yapan bu vaizler, bazen tahminlerin dışında işlere imza attılar. Mesela, Nazianzuslu Gregor klasik aruzun karışık kurallarını takip eden donanımlı şiirler yazarken, kötü şöhretli rahip Arius Aleksandria (İskenderiye)'da denizciler ve değirmenciler için küçük şarkılar besteleyerek cahilleri baştan çıkarmaktan suçlandı. (İskenderiyeli Arius önemli bir antik dönem yazarıdır. Kendi mezhebini kuran, kendi çağının kabul görmüş inanclarına karşı bir limdi. M.S.336'da Libya' da ölmüştür. Heretik inancın en önemli temsilcisiydi.). Dönemin sanatçıları ise dini öğretilerini heykellerde gösterdiler.¹⁹ özellikle anıtsal tabloları, mozaik duvarlarda, apselerde (kilisenin kavisli ucu) ve kilisenin i kubbelerinde öğretilere dikkat çektiler. Vaizler karşılarındakini etkilemek için beden dilini kullandığı gibi jest ve mimiklerini de kullandılar. Antakya'da bir yardımcı papaz kabul edilemez bir öğretiye kabullenmesini önlemek için bir piskoposun ağzını eliyle kapattı, piskopos  parmağını ve sonra bir tanesini  ve bir görüşünü bildirmek için kaldırdı. Bazı kilise adamları, öğretinin belirtilerini yaşamın en sıradan yönlerinde buldular. Hatip Aetius'un gösteriş için tüm anlaşmazlığı azaltmış olduğu ileri sürüldü, öyle ki kişisel ses tonunun  patlaması, lnn Kişileri hakkındaki onun rakiplerinin iddialarını ve üç farklı ses tonu patlaması kendi iddialarını gösterdi.²⁰

Rakipleri Aetius'u sapkın olarak suçladı ve onun terbiyesizliği için ona "Sızlayan" olarak sıfat yakıştırarak karalama yoluna gittiler. Aetius'un kaderi bu antik dini antlaşmaları okumada ve yorumlamadaki başka bir belirtidir. Kapadokyalı Eudoksius Konstantinapolis'in piskoposuydu. Yaptığı yorumlarla insanları epeyce

¹⁸ Petit 1955: 335.

¹⁹ Baydur 1970: 130.

²⁰ Van Dam 2003: 10.

şaşırtmıştı: “Baba saygısızdır ve Oğul saygılıdır”. Bu yorum açıklanana kadar dinleyicilerin şaşkınlığı gitmemişti. Kapadokyalı Eudoxius “Baba saygısızdır çünkü o kimseye tapmaz, Oğul saygılıdır çünkü o Babaya tapar” şeklinde açıklama yaptığında ise dinleyiciler kahkahalarını tutamadılar. Konstantinopolis’de parçalanmış mezheplerden birinde piskopos olan Sisinius, bir keresinde Johannes Khrysostanos (Altın ağızlı Johannes olarak bilinir. Bu yazar önemli bir hatiptir ve Anadolu için çok değerli bilgileri günümüze taşımıştır. Erken dönem kilise babalarının en önemlilerindedir, Konstantinopolis piskoposluğuna kadar yükselmiştir.) ile iğneli sözlerin sahiplerinin ve hazırcevapların bulunduğu bir düello yaptı. “Sen bir sapkın olduğundan, senin vaaz vermeni sonlandıracağım!” “ Ve beni böyle ağır bir yükten kurtardığın için sana teşekkür edeceğim!” Nükteli olma konusunda çok kibar olduğunu kabul eden Nazianzuslu Gregor bile bir keresinde “yaşamın birçok virajı” olan deneyimin avantajları hakkında muzip bir söylemle konseydeki kavgayı etkisiz hale getirmeye çalıştı. “Eğlenceden daha büyük mutluluk var mıdır?”²¹ diyerek dinin sadece tek boyutunun olmadığını da göstermiştir.

Lakin bu esprili şakalaşmalar çok olmuyordu. Aslında çoğu piskopos mizah anlayışından uzaktı. Rakibi Eunomius'un nüktelerine Nyssalı Gregor’un sert cevabı çok tipikti. Onun görüşüne göre, Eunomius'un akıllı mantığı bir meyhane için eğlenceye uygundu, ama onun nükte kullanması tanrıbilim tartışırken açıkça onun “bir öğretmen ve bir sopa” gibi bir disiplin ve bir dayığa ihtiyacı olduğunu belirtti. Özellikle dördüncü yüzyılın tanrıbilimi konusunun bu tartışmalı döneminde ciddiyet gittikçe yerini sertliğe hatta gaddarlığa terk etti. Sadece dini konular değil modern tartışmalarda da sertlik görülmekteydi. Sonraları insanların bu gereksiz sertlikten uzaklaşmak için maskaralık yaptığı düşünülse de, bu şekilde davranmalarının akıllıca olduğunu görebilmekteyiz.²²

Bahsettiğimiz hususlar Kapadokyalı din adamları arasındaki tartışmalardaki bazı sosyal ve kültürel faktörleri vurguluyor. Hem Basil hem de Nyssalı Gregor tanrıbilimlerinin çoğunu Eunomius'un öğretilerine karşı oluşturdular. Ama öğretisel farklılıklar tek başlarına tartışmalarındaki tüm karşıtlıkları açıklamaz. Bu

²¹ Vaggione 1980: 403.

²² Basil 1989: bölüm:10

anlaşmazlık esnasında yerel saygınlık arayışı ve bireysel statü, doğru öğretisel oluşumlar hakkında tüm uğraşlar kadar önemliydi. Öyle ki, insanlar arkadaşlarını seçerken çoğunlukla menfaatlerine uygun tercih yapmışlardır. M.S. III. yy'da yoğunlaşan bu tartışma ortamında, rakipler bile belirlenirken menfaat ön planda tutulmuştur. Nazianzuslu Gregor klasik kültürü sevdiğinden, onun temel düşmanlarından bir tanesi bilge bir putperest olan imparator Julianus(M.S.361-363) idi (İmparator Julianus 361-363 yılları arasında Kostantinapolis Hanedanına mensup Roma İmparatoruydu. Kendisi son pagan Roma İmparatoruydu.). Basil ve Nyssalı Gregor öğretisel Ortodokslukla ilgilendiklerinden onların esas düşmanı bir hatip olan Eunomiusdu. Arkadaşlıkları vasıtasıyla olduğu kadar tartışmaları vasıtasıyla da kendi şöhretlerini arttırmayı umdular.²³ Buradan anlaşıldığına göre; Kapadokyalı din adamları da ilişkilerini, menfaatleri doğrultusunda şekillendirmek zorunda kalmışlardır.

A.1. Kapadokya'da Hıristiyanlığın Yayılması

Roma dünyasındaki Hıristiyanlığın nihai üstünlüğünü açıklama, antik tarihin boşuna umutlandıran bulmacalarından birini geride bıraktı. Erken Hıristiyanlık bölünmüş bir Yahudi mezhebi olarak başlamıştı ve sonra yavaşça etkileşim yoluyla Yunan kültürüne ve Roma yönetimine geçti. Neticede, Yunan kültürü ve Roma yönetimi arasında hem minnettar hem de güvenilmez diyebileceğimiz bir ortak yaşama ilişkisine sahipti. Roma imparatorları başta olmak üzere üst sınıf idareciler, M.S III. yüzyıl sonlarına kadar, Hıristiyanlığı önlemede bölgesel aktivistlere bazen göz yumdular bazen de zalimce davrandılar. Erken Hıristiyanlık düşünürleri hem tanrıbilim oluşturmanın bir kaynağı olarak, hem de günahkâr putperestlerin beslendiği zengin bir kaynak olarak Yunan felsefe sistemini tehdit etmişti. Yunan felsefesi ve edebiyatının etkisi hakkındaki şüphelerle birlikte, imparatorluk yönetimine karşı da düşmanlık vardı. Ama yinede erken Hıristiyanlık, Roma hâkimiyetinin genişlemesinden ve Yunan kültürünün yayılmasından faydalandı. Kitleler halinde Roma imparatorluğu genelinde yayılma imkânı buldu. Geçmişe bakınca, Hıristiyanlığın başarısı kader olarak görülmüş olsa da imparator

²³ Van Dam 2002: 11

Konstantin'e (M.S. 324-337) kadar Hıristiyanlar pek çok sıkıntı çekmiş, sonunda Hıristiyanlığın zaferle çıkacağına inanmışlardır.

Bu şekilde sonu zafer olarak düşünülen her adım ilerleyişin devamlılığını engellemiştir. Hıristiyanlık içinde kısmi bir Ortodoksluk yükselişi beklenmedik bir sonuç olmuştur. Öyle ki boydan boya Hıristiyanlık egemenliği IV. Yüzyılın son çeyreğine kadar geride yalnızca şüphe bıraktı

Hıristiyanlığın yükselişini anlatan çalışmalar, genel olarak Hıristiyanlığı birbirine zıt din mezheplerinden ayrı tutarak Hıristiyanlık inancını daha çekici, kabul edilebilir bir şekilde sunmaya çalışır. Hıristiyanlığı daha iyi göstermek isteyenlerin bu pragmatist yaklaşımlarıyla oluşan sağduyulu hikâyelerde genellikle ittifak vardır. Tarihsel yorumun kesin olmayan ilkesinin klasik bir örneğinde sürecin sonucunu bilmek başarı için erken Hıristiyanlık potansiyelini değerlendirmemizi zorlaştırmaktadır. Hıristiyanlığın zaferi ile aşinalık bu başarının olabirliğini ve ayrıca onun çekiciliğini de ortandan kaldırmış görünüyor.

İç Anadolu'nun dağlık bölgelerinin saklanmaya müsait olması Yunan kültürü ile beslenen Roma yönetiminin tam olarak benimsenmesini çoğu zaman Hıristiyanlık öğretilerinin yayılmasını zorlaştırdı. İç Anadolu'nun (özellikle Erciyes ve Hasan Dağı civarındaki yerleşmeye müsait alanlar) bölgeleri, kendine özgü dilleri, yöresel kıyafetlerindeki çeşitlilik, bölgede tek tip kültürün yerleşmesine imkân vermiyordu. Yine bu standart anlayışı zorlaştıran eşkıyalar da bölgenin inkâr edilemez bir gerçeğiydi. Bu kadar farklıların yaşanmasına imkân sunan bölgede din de standart olamazdı. Kilise görevlileri, imparatorların Yunan kültürü etkisinde olmasına rağmen farklı kültürleri barındıran bu Orta Anadolu Bölgesinin Hıristiyanlığa ait farklı kültürlere yaşama imkânı tanıyacağını tahmin etmiş olmalıdır. İyi servetleriyle halka yön verebilen din adamları, İç Anadolu'yu parlak bir yer olarak tanımlamış ve erken Hıristiyanları bu bölgeye yönlendirmişlerdir.

Ayrıca kilise adamları var olan geleneklere uyum sağlamada sıradan insanlara yardım etmediler. Hıristiyanlığın yayılışı yerel toplumda tamamen bölünmüş haldedir. Kilise adamları, hoş görülebilir evlilikler, kabul edilebilir ırza tecavüz konularında, kötü addedilebilecek davranışlarla ilgili yeni düzenlemeler yaptılar.

Ayrıca ruhban sınıfının ve tüm din adamlarının yaşamına hizmet ettiği piskoposların yeni bir sıradüzenini yürürlüğe koydular. Hem ruhban sınıfında görev yapmanın isteğinde olan yerel saygın kişiler hem de sıradan Hıristiyanlar için bu yeni düzenlemelerin etkilerini de araştırdılar.

Bu yeni standartları yerine getirmenin zorluluklarını tanımlamak zordu. Çünkü kilise adamları zorlama bakımından sınırlılıklara sahiptiler, onlar yerine kurallara uyuma konusunda, bu yeni ahlaki düzen ve yeni sıra düzeni için meşrulaştırma bulmayı tercih ettiler. Kapadokyalı babaların tarihsel efsanelere uygunluk sağlamak ve doğal tabiatı yeniden yorumlamak için girişimleri tartışılır. Hıristiyanlığın hem geçmişin hem de doğanın destekleyicisi olduğunda ısrar ederek, onlar Hıristiyan ahlakının ve Hıristiyan sıradüzeninin yeni değil de geleneksel olduğunu iddia edebilirlerdi.²⁴ Hıristiyanlığın kullanışsız etkisi yeni sosyal düzenleri sunmayla ve sonradan meşrulaştırmayla kalmadı. Bu yeni geçmişler ve yeni efsaneler kendiliğinden karışıklığa yol açtı. Şehirler ve aileler zaten, festivallerini, mezheplerini, geleneklerini hatta isimlerini Roma yönetimi ve Yunan kültürü bakımından açıklayan farklı efsanelere sahiptiler. Bu da diğer efsaneler ve geleneklerin kayboluşunu açıklar.

IV. yüzyılın sonlarında geleneklerin hepsi hatıraların parçalarıydılar ve yerel gelenekler ve hikâyeler ile bağlantılı değillerdi.

Efsanelerden bir tanesinde şöyle der; Kapadokya'nın gerçek kurucusu olan Monosch'dan bahsetmektedir. Yüzyıllar boyunca diğer yerel kurucular Monosch'un yerine geçmişti ve dördüncü yüzyılın sonlarında Basil kendini bir kurucu olarak tanıttı.

Mosoch'u hatırlatmaya çalışan tarihçi Philostorgiusdu. Bir Ortodoks tanrıbiliminin gelişiminin baskıcı sonuçlarını ilk elden yaşayan dini inançlara karşı olan(heteroks) bir Hıristiyan olduğundan, Philostorgius belki de Hıristiyanlığın yayılmasının eşit olarak olumlu sonuçlarına daha duyarlıydı. Hıristiyanlığın yayılması için ödenmesi gereken bedel ise eski efsanelerin ve geleneklerin kaybolmasıdır diyebiliriz.

²⁴ Van Dam 2002: 14

A.2. Kapadokya’da Hıristiyanlık ve Yerel İnanç

Dördüncü yüzyılın ikinci yarısından sonra İkonía Piskoposu Amphilokhos, Basil’in dini konularda ve kilise mevzularında ilham kaynağı olmuştur. Aynı zamanda ikisi dertlerini paylaşacak kadar yakın dost idiler. Basil ilk antlaşmasını Amphilokhos’dan açıklamalar için bir isteğe cevabını, Kutsal Ruh üzerine oluşturdu ve ayrıca Ona disiplin ve kefarete hakkında üç uzun mektup göndermiştir. Amphilokhos Basil’den birkaç konu üzerine tavsiye istemişti. Sorularının bir kaçı İncil’in bazı paragraflarının yorumuyla alakalı olmasına rağmen, çoğu kötülükler ve günahların cezaları üzerine odaklandı. İlk mektubunun önsözünde Basil; onun, ya diğer danışmanlardan ne duymuş olduğundan hatırladığını ya da ne düşünmüş olduğuna dayalı olarak kendi sonucunu çıkardığını iddia etti. Aslında, cevaplarının birçoğunda “eski bir kanun” a işaret etti. Fakat onun cevapları eski güçlü bir belirtiye sahipti, bu yüzden varsayılan günahlar, cezalar ve sorular için de bilge bir danışmanmış gibi hizmet ediyordu.²⁵ Ama soruların bazıları özel durumları ve özel insanları ilgilendiriyordu. Bu nedenle Basil’in gerçek yaşamın çağdaş problemleri olarak kabul ettiği, bir piskoposun kırsal görevleri ile alakalı konuları Amphilokhos’un ortaya attığını ve Hıristiyan etkisinin açık bir belirtisi olan cevaplarının geleneksel Kapadokya toplumunu aldatmayı umduğunu, farz sayması mümkündür. Amphilokhos’un uğraşı ve Basil’in onların ikisinin de gerçek kötülüğü nasıl algıladıklarını tartışması, kendi toplumlarında böyle olayların olduğunu gösterdi. Özellikle üç konu önemlidir: Din adamlarının hareketleri, evlilik hakkındaki düzenlemeler ve şiddetin kullanımı.²⁶ Bu konular ayrıntılı olarak ele alındı, neyin günah olacağı ve ne şekilde meşru olacağı hakkında kararlar verdiler.

B. Kapadokya’da Hıristiyan Din Adamları ve Misyonları

Kapadokyalı Babaların, vazife edindikleri kavramları anlayabileceğimiz en önemli birinci el kaynaklar mektuplardır. Basil’in cevapları 84 bölüm ya da kanuna ayrılmış, modern yayınlarda ardışık olarak üç mektup vasıtasıyla numaralandırılmıştır. Bu kanunların bir kaçı cinsel günah işlemiş olan din adamları

²⁵ Basil 1989: 3:187

²⁶ Basil 1989: 3-190

için cezaları anlatmaktadır. Böyle tutarsız din adamları için genel ceza görevlerini kaybetmekti.²⁷ “Din adamları için uygulanacak olan tek cezayı kanunlar emreder, görevlerinden kovun.” Basil benzer şekilde haydutlara karşı cephe edinen din adamlarının görevlerinden alınmalarını önermişti. Fakat farkında olmadan yasal olmayan evliliğe dâhil olan rahipler için, Basil onların görevlerinde kalacaklarını fakat ayinle ilgili düzenleme ve kutsama duası yapma gibi ayinle ilgili görevlerinden ihraç edileceklerini belirtmişti. O benzer şekilde sadece günah işlemeyi dile getirmiş rahiplerin ve yardımcı papazların ayin kutlamalarından hariç tutulmaları gerektiğini savundu.²⁸ Onun bundan başka iki farklı mektubunda, bir keresinde yalan yere yemin ettiklerinden dolayı, sınıflarının ve dini görevlerinin şuan sürüncemede olduğu iki rahibin durumlarına şahitlik etti.²⁹ Mektuplardan anlaşılacağı üzere; Din adamları işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmıştır. Bu da Kapadokyalı Babaların ve kilise adamlarının adalet anlayışının çok katı olmadığını olaylara akıl ve mantıkla yaklaşıldığını göstermektedir.

Basil mektuplarında sadece çeşitli kötülöklere ve problemlere cevap vermekle kalmadı. Basil Roma imparatorluğundaki diğer kurumsal oluşumlardan, onu ayıran kilisenin sıradüzeninin, daha genel sonuçlarının çaresini bulmaya çalıştı. Piskoposların ve rahiplerin görevlerinden atılmalarının nedenleri kısmen önemli bir konu olmuştu, çünkü din adamları yaşam boyu görevle hizmet ettiler.

Roma yönetiminin gelişinden önce, Kapadokya’yı miras yoluyla geçen krallar yönetmiştir. Ek olarak, onların akrabaları ve yerel tanınmış kişiler Krallık boyunca yayılan büyük tapınakların rahipleri olarak yaşam boyu hizmet etmişlerdi. Şehirlerin oluşmasından ve önem kazanmasından cesaretlenerek, Roma yönetimi papazlığın muhafaza edilmesi hakkındaki bu beklentileri değiştirmiş, her şehir içinde yerel aristokratlar, şehir konseylerinde hizmet ederek, hâkimleri ya da papazları muhafaza ederek hüküm sürmüşlerdi.

Yerel yönetimin üyeleri olarak bir konseydeki hizmet zenginlikle sınırlandırılmıştır. Bu hizmet genellikle yaşam içindir ve sonuç olarak babadan oğla

²⁷ Basil 1989: 3-192

²⁸ Jones 1985: 471

²⁹ Vam Dam 2003: 56.

geçmektedir. Fakat şehir makamlarının ve çoğu papazlıkların yaşam boyu görevleri sürekli olamamıştır. Saygıdeğer, yerel kişiler arasında geniş katılım sağlamak için, şehirler makamların yaşam boyu görevini kısıtlamıştır. Erkekler tekrardan göreve gelme ihtimalleriyle birlikte şehir hâkimliklerinde genellikle bir yıl kalabildiler. Halen kalıtımsal ve yaşam boyu olmalarına rağmen, çoğu papazlıkların görev süreleri sınırlandırılmıştır. İmparatorluğa ait bölgesel papazlıklar bile tipik bir şekilde sık sık değiştirildiler. Kapadokya'da Komana (Adana)'da bir kadın “üst düzey beş rahibin anası” olmakla onurlandırıldı. Erkekler hem şehir yönetimi görevlerinde hem de papazlıklarda ve hatta farklı mezheplerdeki papazlıklarda aynı anda bulunabildiler. Yerel saygı değer kişiler için şehirlerin yükselmesi bu yüzden yerel papazlık görevi ile farklı Şehir görevlerinin karışımına izin verdi.

Sonuç olarak, şehirler ve aile üyelerinin bu yerel aristokratları onurlandırmak için yaptıkları yazıtlar, rahip ya da hâkim olarak görev sürelerinin uzunluğunu her zaman belirtmez, fakat kaç pozisyonda görev yaptıklarını ve kaç kere görev yaptıklarını bildirmiştir. II. yüzyılın başlarında Pontus'ta Sebastopolis imparatorluğuna ait mezhepte bir rahip olarak ömür boyu görev yapmasının yanı sıra, bazı şehir yönetimi görevlerinde birçok kez bulunan ve şehir pazarının denetleyicisi olarak da görev alan bir yerel aristokrat olarak onurlandırıldı.³⁰

İmparatorluk yönetiminde makamlardaki kısa görevlerin ve emekliliğin kesintilerinin genel benzer bir düzeni vardı. Sivil görevdeki sekreterler ve daha küçük bürokratlar yaşam boyu görevde kaldılar. İmparatorluğa ait hâkimlerden sadece imparator yaşam boyu göreve sahipti. İmparatorluğa ait görev sahipleri için normal düzen, emeklilikle noktalanın, giderek prestij kazanan görevlerdi. Bu akımların yakın gözlemcisi olan Libaniusa göre böyle görevlerin süresi öyle kısaydı ki (yaklaşık bir yıl kadardı) öyle ki bir şehir yöneticisi, yerine başka birinin geldiğini görebiliyordu.³¹

IV. yüzyılın ortalarında ve sonlarında Roma'da en saygıdeğer senatörlerden biri olan kariyeri iyi belgelenmiş olan Symmachus da aynıydı. Symmachus dört ana

³⁰ Harper 1988: 18.

³¹ Basil 1989: 3-304

görevde bulundu, İtalya'da ve Afrika'da valilik, Roma vali yardımcılığı 391de valilik makamı, her biri bir yıl süreyle ve her biri altı ya da on yıl aralıkla yaptığı görevlerdi.

Tam tersi, kiliseyle ilgili sıra düzen içinde normal beklenti yaşam boyu görevdi. Erkekler, "Erkeklik sıfatını" kazandıklarında, hayatlarının geri kalanını aldığı hizmetlere adanmışlardı. Onlar düzende kademe arttırabilirlerdi, nihayetinde rahip belki de piskopos olabilirlerdi, ama görevlerinden ayrılamaz ya da boş bir şekilde emekli olarak yaşamlarını sürdürüp sonradan da din adamı olarak başka bir göreve geri dönemezlerdi. Kapadokyalı Babaların üçü de dini makam için bu yeni yaşam boyu sorumluluk görüşünü benimsemeye zorluk yaşamış görünüyordular. Nazianzuslu Gregor'un bir rahip olarak sınıflandırılmasına ilk tepkisi, Pontus'taki Basil'in sofuluk inzivasına katılmak için geri kaçmasıydı. Sasima piskoposu olarak kutsanmasından sonra o tekrardan gözden uzak yerlere kaçtı. Sonuç olarak Seleukeia'da inzivaya çekilerek emekli olana kadar, memleketi olan Nazianzus'un piskoposluğunu yaptı. Kayseri'deki yeni piskoposu ile bir tartışmasından sonra, Basil adeta dini beklentilere meydan okurcasına, Pontus'taki inzivasında birkaç yıl daha geçirmek için dini görevlerini bıraktı. Sonuç olarak, Gregor'ünün dini görev hakkında bitmek tükenmek bilmeyen tereddütleri ve Basil'in piskoposluğa aldırılmamadaki geçici dargınlığı, görevde değişiklik göstererek ve hatta görevin dışına çıkarak her ikisinin, erken dini kariyerlerini, görevini de laik kariyere benzer kıldı.³²

Piskoposlar zamanla daha da sınırlandırıldılar. Yaşam boyu onlardan piskopos olarak kalmalarının beklenmesinin yanı sıra, ayrıca başka şehirlere aktarılması olanaksız olan özel papazlıklarına bağlı kalmaları bekleniyordu. Küçük papazlıklardaki yetkili piskoposlar daha geniş papazlıklarda piskopos olarak mevki değiştiremezlerdi. Nyssalı Gregor'un ilişkiyi tanımladığı gibi, bir piskoposun papazlığı onun eşiydi, onun cemaati onun çocuğuydu. Bu düzenlemelere rağmen Kapadokyalı Babaların ikisi dâhil bazı piskoposlar yine de papazlıklar arası geçiş yaptılar. Nazianzuslu Gregor Sasima'nın papazlıkları arasında görünür şekilde hareket ederek kalıcı bağlılığın beklentisine meydan okudu, öyle ki orada kutsandıktan sonra hiç hizmet vermedi, Nazianzus'da ara sıra piskopos olarak görev yaptı ve İstanbul'da piskopos kutsandıktan sonra kendini terk edilmiş çocuk gibi

³² Basil 1989: 5:145

hissetti. Nyssalı Gregor da piskopos olarak çok önemli bir kariyere sahipti. Birkaç yıllığına Nyssa'da ki piskoposluğundan sürülmek zorunda kaldı. Sonradan yeni bir piskopos seçiminde yardım için Sebasteia (Sivas)'yı ziyaretini, kendinin piskopos seçilmesiyle sonuçlandırdı. Piskoposluk görevi ve emeklilik arasında gidip gelirken (emekliliğe zorlansa bile) ve piskoposluğa ait papazlığın birinden diğerine geçerken, Nyssalı Gregor'un kariyeri de yine laik bir kariyere benzedi. Nazianzuslu Gregor imparatorluğa ait bir vali gibi dini sıradüzende yer değiştirdi. Tuhaflığın ve dini görevinin ve yetkilerinin kendisi de farkındaydı.³³

Onun görünen kurumsal yapısında dini sıradüzen, şehir meclisini ve imparatorluğa ait yönetimi yansıttı. Her şehir bir piskoposa sahipti, kiliseye ait iller genellikle imparatorluğa ait illerle haberleşti, büyükşehir papazlıkları genellikle o ile ait başkentlerdi ve piskoposlar da genellikle o ile ait piskoposluklarda buluştular. Fakat dini sıradüzendeki hizmetin beklentisi tamamen farklıydı. Din adamlarının yaşam boyu görevinin bu yeni düzeninde ve piskoposların papazlıklarına bağlı oldukları yaşamda görülebilen zorluklar açıkça ortadaydı ve Kapadokyalı Babaların kariyerleri, bu kalıcı belirsizliklerin birçok örneğini sergilemekteydi. Onlar piskoposluk ve dini hizmetin, yeni düzenleri ve yeni davranışlarını tanımlamaya, empoze etmeye çalışırken bile, daha eskiye, daha geleneksel düzenlere ve davranışlara geri dönmekten muaf değillerdi. Özellikle zahmetli görüşmeler ve terfiler bu düzeni oluşturmaktaki çalışmalardandı.

Şehir yöneticilerine ve imparatorluğa ait işlerin kabulü için muhtemelen en önemli nitelik; akrabalardan, arkadaşlardan ya da diğer hâkimler ile iletişimden ve hatta imparatorların kendilerinden bile yapılan çalışmalarını korumaktı. Fakat piskoposluğu seçmek için diğer faktörlerin önceliğe alınması beklenirdi. Nyssalı Gregor Nikomedia'daki rahiplere yeni bir piskoposun seçimi hakkında tavsiye verdi. Ona göre, “soy, zenginlik ve dünyevi şöhret” piskoposluk için gerekli nitelikler değildi; en iyi ihtimalle, bu özelliklerin her biri “şansı takip eden birer gölge” idi. Sadece bu rahiplerin hedefleri, öncelikli ilgisi “arkadaşlık ve onun listesinde” olan, herhangi bir piskopos seçmekti. Gregor'nin tavsiyesi onların “ sadece Tanrı meselelerine bakan ve bu yaşam uğraşlarının hiçbirinden gözlerini alamayan”

³³ Basil 1989: 5:157

birilerini bulmalarıydı. Benzer şekilde Basil yeni din adamları seçerken, “bazıları için iyilik yapmayı, ricalarda bulunmayı ya da korkutulmayı” reddetmekte ısrar etti. Bu tür ön yargısız seçim için örnek teşkil eden model Gregor Thaumaturgus'un III. yüzyılın ortalarında Pontus'ta Comana için yeni bir piskopos seçimiydi. Nyssalı Gregor'un anlattığına göre Gregor Thaumaturgus diğerlerinin bir piskopos için istekle düşündükleri soyun, konuşma sanatının ve güzelliğin niteliklerini küçümsemişti. Onun yerine o üstü başı yırtık pırtık bir kömür yakıcısını desteklemişti: “O, erdemin yalnız başına dünyevi şöhretin O'nda da olabileceğini düşündü.”³⁴Bu tavsiyeler nadir bir şekilde etkiliydi. Kapadokyalı Babaların kendileri din adamlarının seçiminde ve terfisinde korunmanın önemli rolünü kabul etmek zorunda kaldılar. Çünkü kendileri hem ondan yararlanmışlardı hem de ondan dolayı hayal kırıklığına uğramışlardı.

Basil'in amcası Kayseri'de bir rahip olmasına yardım etmişti. Onun destekleyicilerinden bir tanesi, sonradan Basil'in şehirdeki gruplaşmalar ve rakip ailelerin baskısından dolayı 362 yılında Kayseri'nin piskoposu olma fırsatını kaçırdığını ima etti. Büyükşehir piskoposu olduktan sonra Basil, kardeşi Nyssa Gregor'un piskoposu olarak kutsadı. Nazianzus'da Büyük Gregor oğlu Gregor'yi bir rahip olarak papazlığa atadı ve sonra onu yardımcı piskopos olması için ikna etti. Büyük Gregor'un ölümünden sonra Nazianzus'un papazlığı yaklaşık on yıl kadar boş kaldı. Nazianzuslu Gregor bazen temsilci piskopos olarak hizmet etti, ama onun temsilci piskoposluğu sırasında insanlar ve Nazianzus'daki ruhban sınıfı başka birini seçmede gönülsüzlereydi, belki de Gregor'un kalıcı piskopos olacağı umudunu taşıyorlardı. Gregor'un gönülsüzlüğüne rağmen, halk Nazianzus'un bir aile papazlığı olacağını kabul etmiş görünüyordu. Sonunda yeni bir piskopos seçildiğinde, o muhtemelen Gregor'un akrabasıydı. Ruhsal niteliklerin önemini vurgulamayı tekrarlamalarına rağmen, yerel aristokratlar özellikle aile bağı olanlar, din adamı ve piskopos olmada büyük şansa sahiptiler. Aslında, IV. yüzyıl esnasında Kapadokya'da geçmiş bilinen tüm piskoposlar kendi şehir meclislerinin bir üyesi olmak için zenginlik yeterliliydi. Hatta Gregor Thaumaturgus'un Comana'da piskopos olarak terfi ettirdiği kömür yakıcısı bile bir vaaz vermek için yeterince eğitilmiş ve bir “zekâ

³⁴ Cameran 1985: 75.

küpüdü”. O, gücü kasıtlı olarak, sadece sofuluğun inkârının ve felsefi tepkinin bir sonucunu görebilmek için kabul etmişti.³⁵

Yeni piskoposlar seçme süreci, imparatorluk yönetiminde ve şehirde devlet memuru seçiminde de olan benzer baskıya elverişliydi. Yerel aristokratlar memurluklarda çalışmaya alışkınlardı ve prestij için, rekabetlerine rağmen, onlar uygun dengeyi devlet memurluklarını ve onurlarını paylaşarak sürdürdüler. Yaşam boyu görev bu devri sonlandırdı. Birçok yerel soylu, hatta din adamı olmuş olanlar bile, asla piskopos olma şansını yakalayamamışlardı. Nazianzuslu Gregor yaşamı boyunca Nazianzus için yeni bir piskopos seçiminin aslında “yasalara aykırı” olmadığını savundu. Çünkü o uzun zaman önce Sasima için piskopos olarak kutsanmıştı, o sadece Nazianzus'da piskopos olarak görev yapmıştı. Hiç kimse yeni bir piskoposun “piskopos henüz hayattayken” kutsanmasına şikâyetçi olamazdı, çünkü o asla şehrin gerçek piskoposu olmazdı. Nazianzuslu Gregor'ının “bana ait değil ve görevlendirilmemiştim” diyerek belirttiği kurallara uygun özellikler hakkında protestosu kiliseye ait hiyerarşide terfi fırsatlarının sınırlandırıldığı açık bir belirtisiydi. Yaşam boyu ve aralıksız dini görevin, yerel seçkinlerin istekleri üzerine, sınırlamalarını yürürlüğe koydu.³⁶

Anlaşıldığı üzere; dini görevler verilirken, akrabalık, arkadaşlık, zenginlik liyakatten daha önemli tutulmuştur.

B.1. Dini Makamlarda Terfi ve Terfi Yasası

Din adamları ve din adamı olmayanlar, kilise üyeleri ve kilise üyesi olmayanlar kısıtlamalara değişik yollardan tepki verdiler. Bu tepki yüksek ünvan ve rütbeleri daha düşük olan papazlara indirgemeydi. Basil piskoposluk kariyerine Kapadokya Bölgesinin büyük şehri olan Kayseri'de başladı. O zamanlar bu il her biri kendi piskoposuna sahip olan 10 civarında şehir içeriyordu. İlin 372 yılında bölünmesinden sonra, Basil halen Kapadokya Prima (en önemlisi)'nın yeni ilinde büyük şehir piskoposu idi. Ama tüm diğer şehirler şuan Kapadokya Sekunda(ikinci

³⁵ Kopecek 1973: 42.

³⁶ Madeleine 1960: 126.

derece)'nın diğer yeni ilinde olduklarından, o kendi ilinden ayrılmış bir şehri yöneten tek piskoposu. Ama Basil halen yardımcı piskoposları kontrol ediyordu, bunların sayıları 50'den az olmayan kırsal piskoposlardı. Bu kırsal piskoposlar, görünen o ki, şehir etrafındaki birçok köyde, yerleşimde ve imparatora ait mülklerde görevlendirilerek onun kiliseye ait ilinin yönetiminde yardımcı oldu. Örneğin Lycaonia'nın komşu bölgelerinde “antik zamanlardan beri piskoposluk tahtına sahip olan birkaç küçük topluluk ve küçük köyler” vardı. Bu kırsal piskoposlar ayrıca bazı özerkliklere sahiptiler. Çünkü ara sıra Basil, yeni atanan din adamlarından para almamaları için ısrar ederek kontrolü elinde tutmaya çalışıyordu. Onların özerklikleri ve sorumlulukları belirsiz olmasına rağmen ve şehirlerde başkanlık yapmamalarına rağmen, bu kırsal din adamları kesinlikle rahiplerden daha yetkiliydiler, çünkü onlar “piskopos” rütbesine sahiptiler.³⁷

Dini hiyerarşinin yapısal değişmezliklerine başka bir tepki, alternatif kilise hiyerarşilerinin kurulmasıydı. İmparatorluk yönetiminin, üst mevkileri birçok kişiyi kısa görevler ve hızlı görülen işlerle uygun hale getirdi. Örneğin Roma'da IV. yüzyıl esnasında bilinen 100'den fazla şehir başkanı vardı, onların bazıları sadece birkaç yıl görevde kaldı. 351 yılında sadece 5 kişi görevdeydi. Tam tersi yaşam boyu görev dini hiyerarşinin üst mevkilerini daha az uyumlu yaptı, çünkü az kişi büyük şehirlerde piskopos oldu. IV. yüzyıl boyunca Romanın sadece 12 piskoposu vardı ve eğer düşman imparatorlar onlardan bazıalarını erken şehitliğe ya da sürgüne göndermemiş olsalardı muhtemelen daha az olacaktı. Diğer şehirlerde de çok az kişi piskopos oldu.

Kapadokya'da Büyük Gregor 45 yıl boyunca Nazianzus'un piskoposluğunu yaptı. 10 yıllık bir boşluktan sonra bir akrabası 383 yılında piskopos oldu. Bu yüzden Nazianzus 60 yılı aşkın sürede sadece iki resmi piskoposa sahip oldu. 337 yılında imparator Constantine'nin ölümünden 379 yılında Theodosius'un tahta gelişine kadar sadece üç ya da dört kişi Kayseri'de piskopos olarak hizmet etti. Sadece daha çok fırsat, piskoposlar arasındaki bu yavaş devri telafi edebilirdi.

³⁷ Madeleine 1960: 135

IV. yüzyılın kurumsal anlaşmazlıklarının bir sonucu da Hıristiyan mezheplerinin rekabetinin ortaya çıkışıdır. Her biri kendi organizasyonlarına ve liderliklerine sahipti. Değişik şehirlerde piskoposlar ve din adamları atamada yeteri kadar seçkin idiler. İstanbul'da ve Antakya'da genellikle her biri farklı öğretiler gösteren iki ya da üç rakip piskopos vardı. Anadolu'da Aetius ve Eunomius'un destekleyicileri onların öğretilerini göstermek için Galatya ve Kapadokya'ya bölgesel piskoposlar atadılar. Bu durumda, hiyerarşide rakip olanların, piskopos olma şansı arttırıldı. Öğretisel(kurumsal) anlaşmazlıkların bir sonucu piskoposlardaki sayıca artışı.

Terfi için yapılan kısıtlamalar üzerine yerel şikâyetler, yerel düş kırıklıkları olabileceği gibi ayrıca bu kısıtlamalar alternatif din adamlarının ortaya çıkışına da yol açabilirdi. Özellikle genç din adamları hareketlilik üzerine kısıtlamalar görebilirlerdi. Kapadokya'da Basil ve Nazianzuslu Gregor bir keresinde kendilerine meydan okuyan genç bir din adamının üstesinden gelmek zorunda kaldılar. Gregor küçük bir köyde bir rahibe yardım etmesi için Glycerius'u, bu genç adamın kaba ve gösterişli olduğunu bilmesine rağmen, yardımcı papaz olarak atamıştı. Glycerius açıkca mevkisine uygun değildi ve sonunda danışmanlarına meydan okumaya başladı. O rahibiyle, kırsal piskoposuyla ve Gregor'un kendisi ile alay etti. O hem genç erkekler hem de genç kızlardan oluşan yandaşları üye yapmaya başladı ve piskoposun hem unvanını hem de cüppelerini üstlendi. O ve onun destekleyicileri sonra şehvetli danslar içeren bir festivalin kutlamalarını yarıda kestiler. Bazı eğlence düşünleri kakhaha attılar ama genç kızın ebeveynleri ağladı. Gregor direk Glycerius'a yazarak cevap verdi ve yardımcı papazlık unvanını kaybetmesiyle onu tehdit etti. Gregor ayrıca Basil'e yazdı ve araştırmasını önerdi. Eğer Glycerius, Basil'den bir mektup alsaydı, o zaman bir yardımcı piskopos olarak kalabilecek ve sempati kazanabilecekti. Basil, görünen o ki, Glycerius'u disiplin etmede biraz geç kaldı çünkü daha sonra Gregor onun ihmalkârlığından dolayı onu azarladı. Gregor bu genç adamın isyanını saygısızlığın ve disiplinin bir sonucu olarak yorumladı, belki de Glycerius aniden kendisinin henüz içinde bulunduğu dini hiyerarşinin değişmezliğinin farkına varıyordu. Glycerius'un yaşlı din adamlarını geçme sürecinin

hızlandırabilmesinin tek yolu kendi mezhebini kurmasıydı. Genç insanlardan oluşan kendi cemaati ile kendini bir “piskopos” olarak sunabilirdi.³⁸

Yaşam boyu görev, terfinin önünü kesti; o ayrıca dik başlı din adamlarının uzaklaştırılmasını zorlaştırdı. Belediye hâkimleri ve çoğu putperest rahip tipik olarak görevlerini yıllık olarak değiştirdiler, yüksek rütbeli imparatorluk hâkimleri imparatorların memnuniyetinde hizmet ettiler ve hatta imparatorların kendileri gasp etmelerle yerine geçilebilinecekti. Tam tersi, eğer din adamları yanlış bir davranış sergilediklerinde görevlerinin sonlandırılmasını beklemek ve yerlerine başkalarının gelmesi mümkün değildi. Din adamlarını uzaklaştırmanın ve kınamanın tek yolu ahlaki suç işlemeleriydi. Dini görevi özel yaşamla birleştirmeye açık şekilde piskoposlar ahlaki hatalarından dolayı din adamlarına ceza verme ve onları uzaklaştırma yetkisine sahiptiler. Basil'in günah işleyen din adamları hakkında Amphilochius için tanımladığı kanunlar din adamları ve piskoposlar için yaşam boyu görevin bazı imalarıyla anlaşmaya varma bu girişimlerin başka bir özelliği idi.

C. Hıristiyanlığa Geçiş Hakkında Hikâyeler

Günümüzden iki bin yıl evvelindeki ya da IV. yüzyıldaki Hıristiyanlığa bakmak, onun öğretilerini yorumlamak elbette çok kolaydır. Özellikle din adamları, akademisyenler en iyiyi konuşurken, en iyiye ulaşmayı hedeflerken, kadına şiddetin sifira inmesi gibi durumları medenileşmenin kıstası olarak görebilirlerdi. Sosyal gelişimin yenilikçi bir teorisi, Roma illerindeki insanların doğal olarak bu yeni sınırlamaları da kucaklamış olacaklarını sonradan fark edeceklerdi.

Aslında, ahlakın temelinde toplumda kabul edilen veya edilemeyen sosyal yaptırımların sınırları vardır. Bu sistem toplumlara göre farklılık gösterir. 370'li yıllarda Basil de bu ahlaki çerçevede yer alan zina, eşini aldatma ve haksız yere kullanılan şiddetin karşılığının ne olacağını yorumlarken yeni tanımlar geliştiriyordu. Bunu yapmak elbette kolay değildi. Yaptırım gücü olması için sadece cezalar vermek, sıkı disipline sarılmak ya da tehditlerden fazlası gerekliydi. O günlerde bu ahlaki yaptırımların yerleşmesine çalışan Basil ve diğer piskoposlar kendi

³⁸ Madeleine 1960: 137

öğretilerini, yorumlarını haklı çıkararak hikâyelere şiddetle ihtiyaç duymaktaydılar. Birçok dönemde olduğu gibi metafizik dünyanın sözcüleri (dini liderler, vaizler, hatipler v.s.) kendilerine, misyonlarına ait yorumları güçlü göstermek, muteber olmasını sağlamak için gizemli hikâyelere ihtiyaç duydular. Kırsalda ya da kentte yaşayanların ilgisini çekmek, günlük yaşamlarında yer alabilmek için bu tip hikâyeler halkın yaşamını, davranışını, inancını etkileyebilmeliydi. Bu tip hikâyeler dinin, din adamlarının daha çok gündemde olmasını, hatta hayatın merkezine yerleşmesini sağlamaya yönelikti. Kapadokya'da Hıristiyan babalar, hayatın merkezinde yer almak, ahlaki çerçeveyi belirlemek için yeni hikâyeler oluştururken farklı alanlardan da örnekler verip, yorumlar geliştirdiler. Hayatı yorumlarken çevrede olup bitene dikkat çeken babalar, hayvan davranışlarında da hikmet olduğunu, bunların insanlar için örnek oluşturabileceğini anlattılar. Hayvanların istemsiz gibi görünen davranışlarında bile aslında dine uygun içgüdüleri halka göstererek Hıristiyanların davranışlarını yönlendirmeye çalıştılar.

C.1. Kapadokyalı Babaların Aktardığı Bölgesel Hikâyeler

Kapadokyalı Babalar bölgelerindeki hikâyeleri değişik yollardan tekrar yazdılar. Bir tanesi hem Pontus hem de Kapadokya'da kurucular gibi seçkin kişilerin rollerini vurguluyordu. Pontus için Nyssalı Gregor, Gregor Thaumaturgus'un kariyerini ve onun Hıristiyanlığın yayılmasındaki rolünü vurguladı. Ona göre, Gregor Thaumaturgus III. yüzyılda memleketine dönmeden önce yurt dışında eğitim gören Pontus'un bir yerlisi olmuştu. Orada yerel bir piskopos onu ruhban sınıfının üyesi yapmıştı., Gregor Thaumaturgus'un Neocaesarea'nın piskoposu olmasıyla Hıristiyanlığı yaymada fazlasıyla başarılı oldu. Nyssalı Gregor onun başarısını değişik yollarla açıkladı. Gregor Thaumaturgus genel vaazlar verdi ve şehre şehitlerin törenlerini vurgulayan yeni bir törensel düzen sundu. Gregor kurduğu bu yeni düzende başarılı oldu. Kardeşler arasında kan davasına neden olan bir gölü kuruttu, selden kuduran bir nehri durdurdu, genç bir erkekte bir şeytanı dualarla çıkardı ve bir felaketi önceden gördü. Nyssalı Gregor onun başarısını nezaketle alkışladı, inanılması gücü ve aldığı övgüler hariç Gregor Thaumaturgus, Neocaesarea'ya vardığında sadece on yedi Hıristiyan vardı, ama o öldüğünde sadece on yedi putperest geriye kalmıştı. Gregor Thaumaturgus'un kariyeri, başarısı bir hikâyeye sayesindeydi, bu imparatorların din değiştirmeden ve Hıristiyanlık hüküm

sürmeye başlamadan önceki bir çağda Pontus'ta Hıristiyanlığın yayılmasını tespit eden bir efsanedir. Piskoposun orijinal olarak onu kutsadığı Amaseia ve Gregor Thaumaturgus'un orası için bir piskopos seçtiği Comana dâhil birçok şehir Gregor Thaumaturgus ile bir bağ kurabilirdi. Neocaesarea'nın halkı, oranın ününü, onların ünlü piskoposunun öğrettiklerine ve aktivitelerine bağlar. Bölge halkı onun “sözlerini” akıllarında tuttular ve çocuklarına iletiler. Cemaat “Büyük Gregor zamanında” olduğu gibi ayinler yapmaya devam etti. Aslında bu cemaat bu antik çalışmalara o kadar kendini adanmıştı ki Basil bu değişmezliği eleştirmiştir. Din adamları ve cemaat bu durumu çok önemsemi ve Gregor Thaumaturgus'un mezhebi büyümeye devam etti. Gregor Thaumaturgus için herhangi bir anıt mezar olmamasına rağmen Nyssalı Gregor onun biyografisini oluşturduğunda, Ona kilisede özel bir yer kazandırdı. Gregor Thaumaturgus'un kendisinin inşa ettiği bu kilise şuan bu efsaneler için çok sağlam bir zemindedir. O bir yüzyıl geçmesine rağmen halen ayakta idi, ayrıca duvarlarının üzerinde bir azize adanan inanç metni vardı. Nyssalı Gregor bunun aslında “onun kutsanan elinin harflerini” kuruyan kendi el yazısının bir kopyası olduğunu belirtti. “Ona kiliseyi dinlemesi için izin verin” söylemi hem kilisenin inşası hem de inancın taklit edilmesi bu hikâyelendirmeyi doğrulamaktadır.

II. BÖLÜM

KAPADOKYALI KİLİSE BABALARI VE AİLELERİ

A. Basil ve Büyük Basil

Basil'in büyük ebeveynleri Pontus'ta ve Kapadokya'da Hıristiyan olmuşlardı. Onların yaşam süreçlerinde Roma imparatorları Hıristiyanlığı yeni tanımış ve Hıristiyanlığa düşman olmuşlardı. Bununla beraber, bir nesil zamanında her şey değişecektir. İmparator Konstantine(324-337) batı imparatorluğunda gücünün yükseldiği sıralarda Hıristiyanlığın savunucusu oldu. O Basil'in doğumundan birkaç yıl sonra batı imparatorluğunun kontrolünü ele geçirdiği için, Basil ve kardeşleri Hıristiyan Roma imparatorluğunda büyümüşlerdir. Babaları, Büyük Basil başarılı bir öğretmen ve avukat idi ve Basil ile kardeşleri birçok kariyer arasında seçim yapmak için sabırsızlanıyorlardı, ya laik, yerel öğretmenler ve imparatora ait sulh hâkimleri gibi, ya da kiliseye ait, rahipler ve piskoposlar gibi olabiliyorlardı. Gelecekleri sınırsızdı ama Basil sürekli olarak kendini ve yaşamını daha kısıtlı bir yaşamı tercih etti. O dönemde Hıristiyanlar baskılara maruz kalmış ve hatta onlara işkence edilmişti. Baskılar babasının düşüncelerini ve yaşam tarzını etkilemiştir ve daima babasını örnek almıştır. Basil, babasını henüz genç bir delikanlıyken kaybetti. Büyük Basil gibi olabilmek için danışmanlar araştırdığında, son baskıları yaşamış olan büyük ebeveynlerinin ve onların neslinin Baba Basil'i çok etkilemiş olduğunu öğrendi ve onların bilgi ve tecrübelerinden faydalanma yoluna gitti.

A.1. Basil'in Ailesi ve Ailesinin düşünce yapısına etkisi

Kapadokya'daki ve Pontus'taki erken Hıristiyanlığın antik söylemleri sürekli olarak baskıları ve düşmanlığı vurguladı. II. yüzyılın başlarında isimsiz bir suçlamanın yayılması, imparatorluk elçisi Pliny'i Pontus'taki Hıristiyanları araştırmaya ve hatta birkaç idama onay vermeye mecbur etti. II. yüzyılın sonlarında bir vali Kapadokya'daki Hıristiyanlara şiddeti iyice artırdı. Çünkü kendi eşi Hıristiyan olmuştu. III. yüzyılın başlarında Kapadokya'da ve Pontus'ta meydana gelen depremler, yerleşimlere korku saldı bu olaylar valinin de kışkırtmalarıyla Hıristiyanların günah keçisi ilan edilmesine neden oldu. III. yüzyılın ortalarında

imparatorlar önce tüm roma halkını putperest tanrılarına kurban etmek için insiyatif kullandı, sonra uygulamada özellikle Hıristiyan piskoposlar ve rahipler cezalandırıldı. Bir kurban da Pontus'taki Neokaesarea(Niksar)'nın piskoposu Gregor Thaumaturgus idi, öyle ki ancak dağlara kaçarak kurtulabildi. Kısacası daha sonra Basil'in babasının aile bireyleri bazı azizlerin söylemlerini dikkatlice toplayarak ve koruyarak Gregor Thaumaturgus'un efsane muhafızları oldular. Basil'in büyük ebeveynleri için belki de bu geleneklerin en manalısı bu baskıda Gregor'un hayatta kalma hikâyesiydi. Onlarda çok geçmeden aynı tehlikelerle karşılaşmışlardır.³⁹

Büyük ebeveynlerinin kahramanlık maceraları Basil ve kardeşlerinin aile tarihleri hakkında bilinen ilk olaylarıydı. Onun dört büyük ebeveynlerinin hepsi görünen o ki IV. yüzyılın başlarında basit bir şekilde “baskı zamanı” olarak bilinen süreçte acı çekmişlerdi. Diokletian ve Tetrarki'deki diğer imparatorlar (“dörtlü grup” III. ve IV. yüzyıl başlarında yönetide bulunanlar), Hıristiyanlığı baskı altında tutan bir bildiri yayımlamışlardı ve hem Pontus hem de Kapadokya'da dehşet verici işkenceler bu baskılara eşlik etti. Kapadokya'da Basil'in anne tarafı büyükbabası “imparatorluğa dair hoşnutsuzluk”dan dolayı idam edilmişti ve onun mal varlığı diğer toprak sahiplerine dağıtıldı. Onun anneannesi de ölmüştü, ya baskı zamanında ya da hemen sonrasında. Onun baba tarafı büyük ebeveynleri batı imparatorları Diokletian ve Maximianus(284-286 yıllarında idareyi paylaştılar) hükümdarlıkları sırasında Pontus'un dağlarında yedi yıl kadar saklandılar. Maximianus ve Diocletian'ın tahttan inmesinden sonra Roma, Anadolu'nun kontrolünü kazandı ve şehir meclislerine Hıristiyanları şehirlerinden atmaları konusunda ısrar etti. (M.S. 325) Basil'in bazı büyük ebeveynleri bu baskılardan canlı çıkmalarına rağmen, “yaşayan şehitler” olarak adlandırılarak onurlandırılmışlardır.⁴⁰

Baskı ve şehitlik hakkındaki bu gelenekler kesinlikle Basil'in ailesi arasında kayda değer idi ve sonraki nesiller onları devam ettirdi. Pontus'da genç bir erkek olarak yetiştiği zaman, babaannesi Büyük Macrina ona yapılanlardan ve Gregor Thaumaturgus'un sözlerinden bahsetmişti. Büyükannesi ona ve onun kardeşlerine, kendisinin ve eşinin yaşantısı hakkında da konuşmuştu. Basil'in ailesinin en yaşlı

³⁹ Clarke 1989: 321

⁴⁰ Clarke 1989: 324

çocuğu olan Genç Macrina nihayetinde bu gelenekleri muhafaza eden kişi oldu. Onun son günlerinde ailelerinin tarihi hakkında tüm bildiklerini daha genç erkek kardeş olan Nyssalı Gregor'a ezberden "sırayla, bir kitapmış gibi" anlattı. Gregor sonra bu hatıralardan bazılarını kaydetti. Basil ve Nyssalı Gregor'dan hatta Macrina'nın kendisinden duyduğu bu hikâyeleri Nazianzuslu Gregor benzer bir şekilde kaydetti. Mezar taşları bireysel olarak ve ailesel olarak onların başarılarını ölümsüzleştirmek ve kayıtların devamlılığını sağlamak kullanıldı. Pontus'da bir erkek evlat, ebeveynlerinin değerlerini onların mezar taşlarında abideleştirdi: " onlar erdemli ve ılımlı bir hayata sahiptiler, Tanrı'ya saflık ve gurur ile saygı gösterdiler ve özlem duydular, onlar yaşamda iki taraflı aşka sahipti ve faaliyetlerini paylaştılar". Bir kadın benzer şekilde bir mezar taşını eşinin "ebedi hatırası" olarak düşündü. Fakat mezar taşlarının geçerliliğinde sınırlar vardı. Taşların kendileri kalıcı işaret olmuş olabilirlerdi ama atalarına saygı olmazsa bu atalar kolayca unutulabilirlerdi. Sadece kitabe gibi hesaplara dayanmaktan çok, Basilin aile bireyleri buna ek olarak onun geleneklerini "yaşayan mezar taşları" olarak hafızalarında korudular.⁴¹

Sözel gelenekler her zaman sadece üç neslin maceralarını içerdi, çünkü en akılda kalıcı hatıralar, büyüklerinden direkt olarak duyduklarıydı. Basil'in büyük ebeveynleri hakkındaki bu özel hatıralar Hıristiyanlığın imparatorlar tarafından desteklenmesinden sonra eklenmiş bir ayrıntı olmuştur. Onların kahramanlık hikâyeleri sadece Konstantin'nin (M.S.324-337) hükümdarlığından önce ve onun Hıristiyanlığı koruduğu dönemde, Hıristiyan olmakla kalmayıp baskı sürecinde inançlarını her şeye rağmen koruyan bir ailenin olduğunu bilinir kıldı. Bu aile şimdi gelecek için bir soyluluğa sahipti. Diğer aileler soylarının saygın aristokları, Roma sulh hâkimleri ya da mitolojik ataları ile gösteriş yapmaya devam ettiler. Tam tersi, IV. yüzyılın ortası ve sonlarında yeni Hıristiyan toplumunda Basil'in ailesinin, Hıristiyanlık devriminin erkek ve kız evlatlarından meydana geldiğini iddia edebiliriz. Basilin ailesinden hiç kimse bu mirası unutmamasın diye, onların aile mezarı Kırk Şehit'e adanmış olan azizler kabrindedir, diğer ünlü kurbanlar IV. yüzyılın başındaki baskıyla görenlerden oluşmaktadır.⁴²

⁴¹ Basil 1989: 6:151

⁴² Van Dam 2003: 25

Basil yaşamı boyunca ebeveynlerinin kahramanlık maceraları için doğal bir ilgi ortaya çıkardı. Bu çekiciliğin parçasında bir anlamda geçici göçü yansıttı. Basil her zaman olduğundan yaşlı göründü. Kapadokyalı Babalar arasında bir bütün dönemin Basil'i ondan biraz daha büyük olan arkadaşı Nazianzuslu Gregor ve küçük kardeşi Nyssalı Gregor'dan ayırmış olduğu görülür. Fiziksel olarak Basil sağlıklı olmaktan acı çekti, yaşlılık hastalıklarıyla genç yaşta tanıştı. O kendisi için, alaycı bir şekilde; "Bir Yunan trajedisi gibi, yaklaşan felaketin belli belirsiz gelecek planları üzerinde belirlediğini." söylemiştir. Onun piskoposluk kariyerini de yin ekendi anlattıkları etkilemiştir. Kayseri'nin başkent piskoposu olduğunda onun yardımcı piskoposları babasının neslinden onun kendi amcası, en az onun büyük ebeveynleri kadar seçkin yaşlıları arasında Büyük Gregor gibi erkekler bulunmaktadır. Akrabalarındaki bu erkekler, O'nun fiziksel zayıflığını ve piskoposluk otoritesini, Basil'in bir önceki nesline ait gibi göstermek için birleştiler.⁴³

Büyük ebeveynlerinin yaşantıları Basil'i sempatik göstermiştir demek doğru olacaktır. Basil zıtlık ve düşmanlık oluşturmada ustalığa sahipti. Büyük Ebeveynleri gibi oda hayatta kalan olacaktı fakat büyük ebeveynlerinin baskı ve şehitlik yaşantıları açısından çağdaş olayları yorumlamada, Basil yine kendini bir önceki Konstantin öncesi nesil ile tanımladı. Nazianzuslu Gregor, Basil için; "kim yaşlı olmadan önce bile benzer şekilde yaşlılığın erdemine sahip olabilir?"⁴⁴ Diyerek O'nun olgunluğunu tanımlamıştır.

A.2. Kayserili Basil'in Babası Büyük Basil

Basil'in babası da baskıyı yaşamıştı. Büyük Basil III. yüzyılın sonu, IV. yüzyılın başlarında baskının patlak vermesinden önce doğmuştu. Bir erkek çocuk olarak, ebeveynleriyle baskıya dayanmış olacaktı. Babasının deneyimlerine rağmen, Basil hiçbir zaman ona, kurucular neslinin bir üyesi gibi itimat etmedi. Bunun yerine Basil unutsa bile babasını önemsemek istemiyormuş gibi göründü.

⁴³ Basil 1989: 6-157

⁴⁴ Basil 1989: 6:167

Büyük Basil, Konstantine(M.S.305) ve onu takip eden imparator Licinius'(M.S.306-311)un hâkimiyet yıllarında Hıristiyanlara tanınan serbestlikten yararlanmıştı. Yerel Pontik toplumunda seçkin bir pozisyon kazandı ve Emmelia ile evlendiğinde bir okul öğretmeni, mahkemelerde bir avukat ve yerel bir toprak sahibi olarak da oldukça büyük bir üne sahipti. Bu toprak sahipliği, mahkemelerdeki yeri ve bölgeden erkek çocuklara öğretme birleşimi şehrin aristokratları arasında, Roma imparatorluğunun pek çok yerine yayıldı ve bunların bazılarında özel ayrıcalık kazanabilirdi.⁴⁵ Pontus'un hepsi, bir sonraki konuşmada Nazianzuslu Gregor'a göre, Büyük Basil'e “erdemini genel öğretmeni” olarak seslenmişti. Büyük Basil bu yüzden mesela eğitim için Ege'ye giden Ermenistan gibi komşu bölgelerden öğrenci çekmede yeterince ünlüydü. Onun başka bir öğrencisi ilk erkek çocuğu olan Basil idi, ki onu belki de 330'lu yılların sonlarında ve 340'lı yılların başlarında genç bir erkek olarak düşünmüştü.⁴⁶

Erkek çocukları için uygun öğretmenler ayarlamak aileler için önemli bir endişeydi. Nazianzuslu Gregor yaşamının sonlarında bir kuzeninin erkek çocukları için bazı sorumluluklar üstlendi. Gregor, Onları korumak ve önemlerini anlatabilmek için, öğretmenlerden birine: “benim kanıma ve en yakın akrabamın kanına öğretiyorsun” demiştir. Kapadokya Hıristiyanlık eğitiminde, Aileler arası öğretimin en güvenilir çözüm olarak görüldüğü sonucunu buradan çıkarabiliriz. Fakat Basil ve onun babası arasındaki öğrenci ve öğretmen ilişkisini belki de bilemediğimiz bazı sebeplerden dolayı güvenilir bulmamışlardır.⁴⁷

Her şeyden önce Basil yalnız bir çocukluk geçirmişti. Onun doğumunu takip eden yıllarda annesi neredeyse yılda bir kez ve hatta neredeyse yılda iki kez doğum yapmıştı ve genç Basil'in birincil ailesinin yanında büyümesi için yer kalmamıştı. Akrabalar ebeveynlerinin ve kardeşlerinin yerini aldı. İlk başta bir sütannenin, (Basil'in daha sonra büyük bir etkiyle onun “gerçek annesi” olarak hatırlayacağı bir akraba)yanında yetişti. O ayrıca iki oyun arkadaşım dediği süt kardeşlerinden bahsetmiştir. Piskopos olduktan sonra Basil, her iki çocukluk arkadaşına da yardımcı olma fırsatına sahip oldu. Bir tanesine piskopos olmasını tavsiye ettiğinde, ona kendi

⁴⁵ Kopecek 1973: 42.

⁴⁶ Treucker 1961: 91-93.

⁴⁷ Van Dam 2003: 27

çocukluk hatıralarını onaylamada dikkat çekici bir yorumu hatırlatmış olmalı, Çünkü o diğerleri için bu adamın hâkimiyetinin nasıl bir durum oluşturduğuna vurgu yaptı, ona “genç bir çocuk annesinin göğsüne bağlıdır” ı hatırlattı. “Ben daha henüz genç iken dindarlıkta beni kalıplaştıran ve şekil veren”⁴⁸ diye bahsettiği onun babaannesi Büyük Macrina da onun yetişmesinde yardımcı olmuştu. Bu yüzden Basil'in ilk hatırladıkları, sonradan onun dadısı olan sütannesinden ve büyükannesinden gelir. Basil annesinin yaşamının sonrasında, onun tanrı hakkında ilk düşüncelerini şekillendirdiğini ayrıca kabullenmiştir. Bunların aksine, babasını çocukluğunun hatıralarıyla bağdaştırmamakla kalmayıp, ayrıca bütün mevcut yazılarında Büyük Basil'den direk olarak bahsetmedi. Sadece bir kere babasının bazı hareketlerine işaret etti, ama sonraları sadece “ebeveynler” inden biri olarak bahsetti. Basil'in babasına tek göndermesi, onun birincil ailesinden kendisinin uzaklaştırıldığı düzenlemeleri içeriyordu.⁴⁹ Basilin, ailesine kırgın olduğunu ve bundan hep bahsettiğini görmekteyiz. Bu da olaylara yaklaşımdaki soğukkanlılığının sebeplerinden olabilir.

Basil, babasının öğrencisi olmadan önce, büyük olasılıkla babasıyla ve belki de ailesinin geri kalanı ile sınırlı bir şekilde iletişim kuruyordu. O'nun birincil ailesine dönmesi olası değildir. Saygıdeğer ailelerin çocukları dilbilgisi okuluna gitmeden önce ilköğrenimlerini evde özel öğretmenden alırlardı. Bu yüzden İkinci eğitim için evden ayrılışları, ailelerinin sınırlamalarından uzaklaşmaya bir başlangıç idi. Fakat Basil sütannesi tarafından ailesinden uzakta büyütüldüğünden dolayı, Basil için gerçek aile ve eğitici ailenin yeri değişmiştir.

Bu pedagojik(eğitsel) içerik kesin olarak bu yeni ilişkiyi kolayca saptırabilecek başka bir faktördür. Kapadokya Hıristiyanları için öğretme ve öğrenme son derece rekabetçi uğraşlar olmuş. Öğretmenler en iyi öğrencileri toplamak için birbirleriyle yarışmışlardır.

Roma kanunu babalara, benimseme yoluyla, yeni evlat kazanmalarına izin verdi, ama aynı şekilde yeni bir babanın benimsenmesi için yasal bir izin yoktu. Bu yüzden, babasız çocuklar babalık rehberliği için amcalardan, büyük babalardan, büyük kardeşlerden ya da öğretmen ve piskopos gibi danışmanlardan medet

⁴⁸ Basil 1989: 6:167.

⁴⁹Treucker 1961: 92

ummuşlardır. Basil birçok bedel ödeyerek, baba sevgisini ve çok az bildiği evlat sevgisini kazanabilmek için yaşamıştır demek doğru olacaktır.

B. Kapadokya Hıristiyanlığında Bakirelik Kavramı

Kapadokya'da ve Pontus'ta birçok insan sade ve basit bir şekilde, gıdaları kısıtlayarak ve yetersiz giysiyle yaşıyor, kendilerini el işiyle destekliyor, ibadetlere katılıyor ve ayini yaparak yaşamışlardır. Bu insanlar sofu ya da keşiş değillerdi. Onlar sadece bölgedeki nüfusun çoğunluğuydu, bazı Hıristiyanlık sorumluluğunun beklentilerini yerine getirirken de, fakir bir kırsal ekonomide yaşama tutunmaya çalışmışlardır. Roma imparatorluğu döneminde çoğu insan yoksulluk ve sıkıntıyla doğup yaşadı. Fakat Macrina ve Emmelia varlıklı yerel bir ailenin çocukları olarak doğdular. Gösterişsiz sofu yaşamlarının tümünde hiçbir zaman kıtlık için endişelenmediler. Aslında, M.S. 360'ta bölgedeki gıda kıtlığı oldu. Macrina kıtlıktan acı çeken kadınları sokaktan kurtardı. Kendi okullarına katılmaları için onları davet etti. Zorlu yaşam yılları sürecinde bile mal varlıkları komşularını beslemek ve yardım etmek için yeterliydi.⁵⁰

Dini sofuluğu, yoksulluğun sıradan yaşamından ve varlığın ihtişamlı yaşamından ayıran özellik; seçimdi. Çünkü onlar için asıl yoksulluk gönülsüzlüktü. Karar, yemin, gönüllülük seçimi farklılık oluşturdu. Basil bir bakireyi tamamen onun seçimi ve gönüllülüğü açısından tanımını şöyle yapmıştır. “Kendini Lord'a gönüllü bir şekilde bağlamış, kendini evlilikten ayırmış ve kutsal bir yaşamı seçmiş olan kadın bakiredir”. Bu insanlardan biri onların mal varlıklarını, ailelerini ve fiziksel güzelliklerini not ederdi. Macrina'nın toplumunda yaşayan kadınlardan biri de Vetiana'dır. O, Konstantinpol ve Batının valisi olarak hizmet vermiş seçkin bir senatörün kızıydı ve batı sınırında hizmet veren bir generalle evlenmişti. Kocasını kaybettiğinde henüz genç olduğu için, “ büyük Macrina'yı kendi muhafızı ve onun dulluğunun öğretmeni yaptı”. Macrina'nın kendisi gibi, annesi Emmelia ve ailelerinin diğer üyeleri, Vetinana da inzivaya çekilme hayatını gönüllü bir şekilde kabul etmeye karar vermişlerdir. Bu varlıklı aristokratlar için sofu yaşamını

⁵⁰ Treucker 1961: 93

benimsemek bir hoşgörü, bir bağlılıktan çok daha fazlasıdır.⁵¹ Anlaşılacağı gibi, Kapadokya Hıristiyanlığında “bakirelik” kavramı cinsel bir kavram değil tamamıyla bir yaşam biçimidir.

B.1. Kapadokya Hıristiyanlarının Bakireliği Seçmesine etki eden faktörler

Gönüllülük kararının hayati önemine vurgu, antik dünyadaki Hıristiyan sofuluğunun modern yorumlamaları için büyük önem taşımaktadır. Birey bir sofu yaşamının benimsenmesi için kişisel güdülerle ilgilenir. Seçim, bu kadar hayati olduğundan, sofuluk; kendini yenilemenin, bulmanın ve bir kimlik sunmanın başka bir aracı olarak görülmüş olmalı. Evlenmemişlik bir yana, bir bakire ve bir sofu olmak hem erkekler hem de kadınlar için kendini temsil etmenin ve uzun bir sürecin başlangıcıdır.

Bekâret hakkındaki mektuplar; sürekli olarak disiplin ve dikkatli giyinme gerekliliğini üstlenmek ve sonra gayretsiz saflığın bir sofu yaşamını devam ettirmesine vurgu yapmıştır. Hatta bir mektup da onların erkeklerle konuşmalarını ve onların gece ibadetlerine, toplantılara ve cenazelere katılımlarını gözlemleyerek kızlarının iffetlerini korumada, onlara yardım edilmesi gerektiği, vurgulanmıştır. Ayrıca Babalardan, erdemli erkek çocuklarının “yanı başlarında” olmaları gerektiğinden ve yemek miktarını sınırlamaları gerektiği.⁵² Belirtmiştir.

IV. yüzyılın ortalarında Ankyra'nın piskoposu Basil bakire olarak yaşama hakkında başka bir metin oluşturdu. Onun sert ve yorucu tartışmasında, dışı bakireler için kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkilerde sınırlılıklar olması gerektiğini vurguladı: “ bir kadının vücudu, bir erkeğe karşı ağza alınmaz bir güç kazanmıştı ve o aynı zamanda bir erkeğin vücuduna katılmak için onu cezp ederdi”. Basil daha sonra duyuların içinde olan tüm günahları boylu boyuna inceledi. O hatta gıda ve tohumlar, sebzeler ve bitkiler gibi özel yemeklerdeki tehlikeler hakkında yorum yaptı. O bir Lord'un gelini olan bir bakirenin damadın arkadaşlarıyla konuşabilmesini sadece sıkı bir gözetim altında olması kaydıyla kabul etti. Basil tıp üzerine eğitim

⁵¹ Van Dam 2003: 57

⁵² Daniélou 1955: 125.

almıştı ve rahip olmadan önce doktor olabilirdi ve tıbbi eğitimini kanıtlamıştı. Onun bakirelik üzerine yazdıkları bir sofuluk disiplininden daha çok, temizliğin ve beslenme eğitiminin tıbbi bir rejimini betimledi. Ayrıca kadınların bakireliğini onurlu bir yaşam tarzı olarak değil, erkeklerin karantinasına ihtiyaç olunan kronik bir hastalık olarak düşündüğü bilinmektedir. Basil Ankyra hem sofuluğun davranışını düzenlemekle ilgilenen piskoposlara hem de kendini biçimlendirmek ve davranışlarını düzenlemek isteyen sofulara ve bakirelere tavsiye sundu. IV. yüzyıl süresince bakirelik ve sofuluk hakkındaki onun anlaşması ve diğer anlaşmalar II. yüzyıldaki ünlü Doktor Galen'ın tıbbi anlaşmasıyla eşdeğerlerdi. Her ikisi için de tıp; “yaşamın bir yolunu, birisine, birinin vücuduna, yiyeceğe, uyanıklığa ve uykuya, çeşitli aktivitelerdir.

Nyssalı Gregor da ayrıca bakireliği öven bir metin oluşturmuştur. Kısmen pişmanlık duygusundan yazdı. Onun mektubunda, evliliğin çekiciliklerinden, onların arasından güzel bir ilişki isteği ve seçkin bir aileden zevk alma fırsatı, yeteri kadar varlık ve sevgiden bahsetti. Bir zamanlar bu çekicilikler Gregor’u yeterince etkilemişti ve evlenmişti. Sonuç olarak, bu metni yazarken, kendisinin, evli olmanın kutsamasına katılamayacağını kabul etmek zorunda kalmıştı. İlk elden bir sofuluk yaşamını sürdürmenin zorluklarını anladı çünkü bakireliğin korunması cinsel heyecanın nadir inkârından daha fazlasını içerir ve tüm güçlü hisler herhangi cinsel şefkat kadar tehlikeli tehditlerdir. Nyssalı Gregor; “Kızgınlık zinadır, açgözlülük zinadır, kıskançlık zinadır ve böylece hepsi birer kötülük, düşmanlık, iftira ve kindir.” Gregor sofuların, yeme ve içmenin memnuniyetinde kendilerini inkâr ederek, fakat aşırı sertliğe de düşmeyerek iyi bir çizgide gitmelerini umdu. Aynı tarzda sofular, ayrıcalıklarına rağmen, yaşamlarını yeniden düzenliyorlardı böylece onlar kendini diğerlerine sunabileceklerdi.⁵³

Hatipler ve sporcular gibi sofular da kendilerini halkın incelemesi için yetiştirdiler. Yaşamları boyunca eğitilmiş insanlar onları insan yapan sanatı, uygulamada tutmaya ihtiyaç duydular. Söz bilimi insanlığın bir beden eğitimiydi. Sofuluk hem erkekler hem de kadınlar için Hıristiyanlık ruhunun benzer bir beden eğitimiydi. Hatiplerin kamuya yönelik konuşma tekniklerini öğrendikleri gibi,

⁵³ Basil 1989: 6:195

sofular da “sessizliğin beden eğitiminde” ustalaşmak zorundaydılar. Gregor’un kız kardeşi Macrina’yı kusursuz bir sporcuya benzetmesi sürpriz değildir. Tamamen inzivaya çekilip yok olmadan, birçok insan, sofuluğu kendini diğerlerine sunmanın bir yolu olarak kucakladı.⁵⁴ Açıkça görülmektedir ki; Kapadokya Hıristiyanları Bakireliği sadece dini olgunluğa ulaşmak için seçmemişlerdir. Yaşadıkları toplumda yer edinme ve toplumsal açıdan önem kazanma kaygılarında Bakirelik seçimindeki faktörlerden olmuştur.

B.2. Kapadokya Hıristiyanlarının En Ünlü Bakireleri

Bekâr kalma seçiminin ikinci anlamı, kazanılabilir seçeneklerin farkındalığını vurgular. Bakireliği seçenlerin geleneksel rolleri, başta kız kardeşler ve kız çocuklar, sonrasında eşler, anneler ve büyük anneler olmak üzere aileler arasındadır. Ailelerin mirası ve soyun devamı için öncelik soyun aktarılması (babadan oğula geçmesi) olmasına rağmen, eğer erkek çocukları olmazsa erkekler vasıtasıyla kadınlar, tekrardan erkek çocuk sağlamak için, doğurma mecburiyetindedirler. Kapadokya da Kocalarının aileleri arasında kadınların ilk işi doğurmak ve çocukları yetiştirmektir. Basil, bazı yetimler için sorumlu olan çok seçkin bir yardımcı istedi. Bu kadın muhtemelen son zamanlarda dul kaldı ve babasız çocuklarına bakıyordu. Basil söz konusu kadını yardımcı olarak almak istedi. Basil bu yardımı öncelikle “bu yetimlerin büyükbabalarının sahip olduğu onurunu kurmak için” istedi. Basile göre, bu anne halen ailedeki adamın ihtiyaçlarına bakıyordu ve bu yetimler şuan büyükbabanın ailenin şanının devamı için beklentilerini temsil ediyordu.⁵⁵

Cinsiyet bir kadının ev halkı içindeki rolünü belirledi. Kadınlar eş olmamayı ya da anne olarak devam etmemeyi tercih ettiğinde, onlar sadece geleneksel rollerini reddetmiş olmayacaklardı. Onlar ayrıca kadın olarak cinsel kimliklerini de terk etmiş olacaklardı. Macrina evliliği reddettikten sonra öyle acayip bir pozisyondaydı ki diğer aile bireyleri onun pozisyonunu ve onu çok zor tanımlıyordu. Hem annesi hem de erkek kardeşi özel terimler ya da benzerlikler bulabilmek için çok uğraştılar. Büyük Basil Emmelia'yı bir eş, bir anne ve Macrina'yı bir kız evlat olarak

⁵⁴ Van Dam 2003: 68

⁵⁵ Dill 1899: 154.

tanımlamıştı. Onun ölümünden sonra Emmelia ve Macrina arasındaki ilişki belirsiz olmasına rağmen, bundan böyle kolayca ebeveyn ve çocuk arasındaki giz sınıflandırıldı. Yakınlıklarına bir onay olarak, Emmelia, Macrina'ya hamileliğine asla son vermemiş olduğunu not etti, “ sürekli olarak onu kendi içinde taşıyordu”. Onun bakış açısına göre, aslında asla doğurmadığı için Macrina onun kızı değildi, basit olarak kendisinin bir yansıması idi. Macrina ile ilgili olarak en azından, Emmelia her zaman yarım-bakire olmuştu, bir anne ama hamile değil. “Doğurma” onların ilişkisinin bir özelliği değildi. Çünkü onlar asla birbirlerine anne ve kız değillerdi, onların ilişkisi cinsiyetlendirilmemişti.⁵⁶

Benzer bir biçimde Nyssalı Gregor çok nadiren Macrina'nın kız kardeşi olarak bilinmesine izin vermiştir. Onun Macrina biyografisinde sadece onların en genç kardeşleri olan Peter'in aktiviteleri içeriğinde onu “kız kardeş” olarak betimliyordu. Peteri kız kardeşlerinden en büyük olanı büyütmişti, o her zaman kız kardeşine bakmıştı ve her zaman kız kardeşi ve annesiyle çalışmıştı. Ama Gregor, Macrina'yı direk bir şekilde kendi kız kardeşi olarak betimleyemezdi. Gregor mektuplarından birinde; “hatırlattığım bakire benim ailemin dışından biri değildi, ama benim olduğum gibi aynı nesilden biri idi” diye not düşmüştür. Gregor, Macrina'dan bir kardeş olarak bahsederken kibirli olmasına rağmen, o ayrıca bakire kalarak ve bir sofı olarak onun dişilik cinsiyetini bıraktığını söylemektedir. Basil, gerçek bakirelerin “erkeksi bir görünüş” sunarak ve onların seslerini sevdirek erkeklerden hoşlanmalarında onları cesaretlendirmişti ve sofulukları boyunca erkeklerle eşit olabileceklerini onlara söyledi. Gregor Macrina'nın yaşamının karışık cinsiyet karakteri arasında akıllıca bir bağlantı kurmuştur. Bu yaşam'ım “bir mektubun boyutlarını” aşması gibi, böylece Macrina kadınlık sınırlarını aşmıştı. Yaşam onun hayatını taklit etti demiştir. Ek olarak, Gregor dolaylı olarak Macrina'nın bir şekilde kendisini erkeğe dönüştürdüğünü kabul etmiş görünüyordu. Gregor her zaman Macrina'dan büyük erkek kardeşi olarak bahsetmiştir.⁵⁷

⁵⁶ Jones 1985: 354; Petit 1955: 321.

⁵⁷ Van Dam 2003: 76

Sofuluğun bazı çeşitlerini gönüllü olarak benimsemiş kadınlar, hem aileleri arasındaki geleneksel rollerini hem de cinsel kimlik olarak kadınlıklarını terk etmişlerdi.⁵⁸

Cinsel sofuluğu benimseyen aristokrat erkeklerle, kadınlar arasında cinsel kimlikleri hakkında benzerlikler bulunmaktadır. Erkekler tarafından kadını karakteristiklerin varsayımının bir örneği piskoposlar ve onların görüşleriyle alakalıydı. Evliliğin dilinin Seyis İsa ile kadın bakireler arasındaki ilişkiyi tanımlamada kullanıldığı gibi, ayrıca piskoposlar ve onların görüşleri arasındaki ilişki için de kullanmıştır. Bu benzetme hem kutsallığı hem de bir piskopos ve kilise arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Piskoposlar, kadının memleketini vurgularken, sıradan vatandaşlar kocanın memleketini vurguladı. Kadının kocasının evine katılması onun evine taşınması ile oluyorsa, bu durumda, piskopos kendi kilisesinin cemaatine katılmak için kiliseye taşındı.

Gorgonia kocasına katılmak için Kapadokya'dan ayrılmıştı, muhtemelen İconium'da; aynı şekilde kuzeni Amphilochius piskopos olduğu zaman ve yeni eşine katıldığında İconium'daki kilisesine gitmişti. Nonna ve Büyük Gregor kız kardeşlerinin kocasının evine katılmak için ayrılmasıyla boş yere rahatsız olmuş görünüyorlar. Tam tersi, Nonna'nın erkek kardeşi Büyük Amphilochius oğlu İconium'da cemaati olan yeni ailesine katılmak için onu terk etmesi onu gerçekten umutsuzluğa düşürmüştü. O sadece yaşlılığına destek olan oğlunu kaybettiği düşüncesinde değildi. Ayrıca yeğeni Nazianzuslu Gregor'a şikâyetleri onun oğlunun yerel bir gelinle evlenmesi olduğu düşüncesi idi, yani o Nazianzus'un piskoposu olmalıydı. Onun yerine, Amphilochius yeni eşi olan İconium'daki kilisesine katılmak için ayrılmıştı. Bu bakımdan piskopos olan erkekler yeni evlenmiş kadınlar gibi hareket ettiler.⁵⁹ Ama erkekliklerini kaybetmemişlerdi. Yerel aristokrat erkekler, her zaman kendilerini nasıl sunacakları ve nasıl yaşayacakları hakkında birçok seçeneğe sahiptiler. Diğer aileler birçok kamu görevleri için heveslenebilirken, onlar aileleri içinde erkek çocuklar ve sonrasında koca ve babaydılar. Bu görevler tipik olarak aile içindeki görevlerini tamamlayıcıydı ve onlara alternatif değillerdi. Yüzyıllar

⁵⁸ Van Dam 2003: 76

⁵⁹ Van Dam 2003: 78

boyunca erkekler Büyük Basil gibi yerel öğretmen, Büyük Gregor gibi yerel hâkim, avcıları not eden Naucratus gibi, Caesarius gibi imparator hâkimi, ya da Büyük Nicobulus gibi asker olmayı seçebilirlerdi. Hıristiyanlığın yayılması birçok alternatif sundu, çünkü onlar sonradan ruhban sınıfına girebilirler sofı ve bakire olmayı seçebilirlerdi.

Bu yüzden bekâr kalma kararının, kadınlar ve erkekler için farklı sonuçları vardı. Cinsel kimlik, kişisel seçimlerin kesişmesinde hakemlik etmiş ve toplumun beklentilerini paylaşmış bir sosyal yapıdır. Kadınların aileler arasındaki belirlenmiş geleneksel rollerinden dolayı, eş ve anne olmamış kadınlar cinsiyetlerini kaybetmiş göründü. Hatta evli olmayan kadınlar erkekler gibi sınıflandırılabilirlerdi. Ters durumda, otomatik olarak evli olmayan erkekler, erkek olarak cinsel kimliklerini kaybetmediler. Koca ve baba olmamalarına rağmen, aileler dışında diğer kamu görevlerine henüz katılabilirlerdi. Evli olmayan erkekler asker, öğretmen ya da imparator hâkimi olarak görev yapabilirlerdi. Bazen başka bir şehre taşınmak zorunda kalsalar bile din adamı ve piskopos olabilirlerdi. Basil bekâr kaldı, fakat yine de hatip olarak öğretilerde bulundu, bir din adamı ve piskopos olarak hizmet verdi, imparatorlarla ve imparator hâkimleriyle etkileşimde bulundu ve vaazlar verdi. Bekâr kalma kararı, erkekleri kazandıkları geleneksel erkeksi rollerden alıkoymadı. Kendilerini halk yaşamından uzaklaştırmak, cinsiyetlerini kaybetmek ve ayrıca onlar laikliği benimsemek için bilinçli bir karar vermek zorundaydılar.

Kapadokya Hıristiyanlarında bakirelik seçimi ve sofuluk kavramlarının kadınlarda ve erkeklerde farklılık gösterdiğini, toplumun ve din adamlarının da kadın ve erkek ayrımı yaptıklarını söyleyebiliriz.

C. Kapadokya Hıristiyanlarında Ölümsüzlük Kavramı ve İsimlerin Önemi

Kapadokya da Hıristiyanlar için önemli olan kavramlardan biri de ölümsüzlüktür. Kendini teslim etme, cinsel kimlik ve bakirelikle gelen sürecinin tamamlayıcısı olan kelime tam olarak ölümsüzlüktür.

Klasik filozoflar; genelde insan ırkı, yeni uygarlıklara ihtiyaç duyan şehirler ve aileler için ölümsüzlüğü kazanmak bakımından uzun bir süre evliliği ve çocukları

düşünmüşlerdir. Aileler ve isimleri ardı ardına gelen nesillerin bozulmayan düzeninde yaşadı. Düğünlerde konuşmacılar Zeus'un kökensel planından bahsederek, gelecek için elbette umutlanmaları, övünmeleri beklenirdi. “Zeus zamanın akışına eşlik etmek için bir ailenin ardışık nesillerini her zaman sağlayarak neredeyse ölümsüz olan insanoğlunu yaratmada başarılı” olunacağını belirtti ve bunu “Evlilik bize ölümsüzlüğü sağlar” sözüyle de destekler idi. Bazı Hıristiyan yazarlar benzer şekilde evliliği ve üremeyi ölümsüzlükle bağdaştırdı. Nazianzuslu Gregor evliliği ve bakireliği uzun bir şiirinde anlattı. Sonunda bakireliği ödüllendirmesine rağmen, evliliğin mükâfatını övdü. Âdem ve Havva cennetten atıldıktan sonra “evlilik soy tükenmesine karşı bir siperdi”. “Ölüm insanlığı geçici kıldı, çocuklar onu değişmez kıldı” ve üreme yaşamı sürdürmek için bir anahtardı, diyerek evliliği ve ölümsüzlüğü anlatmıştır.

Hıristiyanlığın yükselişinden önce bile, herkes etmese de, evliliğin bu yararları kabul edilmişti. Rüyaların kapsamlı bir yorumunda aslında evlilik ve ölüm birbirini işaret etti. Bu yüzden bakireliğin ölümsüzlüğü kazanmak için başka bir ihtimal olarak sunulduğu görüldü. Hıristiyan bakireler arasından Aziz Thecla etkili bir örnek olmuştur. Doğruluğu, şüpheli yaşam süreci, zaten onun ölümsüzlüğü; ya evlilik, çocuklar ve gelecekte bir yeniden dirilme yoluyla ya da bakireliği benimseme yoluyla kazanmak için, iki seçenek sunmuştu. Aziz Thecla bakireliği seçti. Böylece birçok başka Hıristiyan'ı sofı yaptı.⁶⁰

Bakireliğin değeri hakkında neredeyse kötümser ve kederli olsa bile, Nyssalı Gregor da bakireliği destekledi. Onun aile mezarlığı Macrina'nın cenazesi zamanında açıldığında, O ve ailesi ebeveynlerinin çürüyen cesetlerini kucaklamıştır, Mezarlar ona ölüme yakınlığı hatırlattı. “ İnsanlar atalarının mezarlarına baktıklarında, yaşamlarıyla ilişkili sınırsız bir üzüntü edinirler”. Her çocuk “ölümün gücü” tarafından tüketilmek için doğar. “Fiziksel üreme yaşamdan çok ölümün başlangıcıdır.” Gregor'un düşüncesine göre ölümün gücüne karşı koymanın tek yolu çok çocuklu nesli durdurmaktır. “ Bozulma doğmayla başlar ve bakirelikleri yoluyla üremeyi durduran bu insanlar kendileri arasında ölüme bir sınır koymuşlardır. Bekâr kalma bu açıdan ölümün üstesinden gelmenin bir yöntemidir diyebiliriz. Bakirelik

⁶⁰ Jones 1985: 757.

her zaman eskatolojiyi (dünyanın sonu ve öbür dünyayı anlatan bilim dalı) hatırlatmıştır.”⁶¹

Kapadokyalı Hıristiyan din adamları, sofular ve bakireler korunmak ve koruyabilmek için kendilerini ailelerinden mahrum ettiler. Ölümün üstesinden gelmenin bedeli ailelerini yok saymaktı. Eudoksius 360 yılında Konstantinapol’ün piskoposu olan bir Kapadokyalıydı. Antakya'daki ilk piskoposluğu esnasında, Tanrı tarafından yaratılan tek varlığın İsa olduğu öğretisini, desteklemişti. Eudoksius bu düşünceyi farklı görüşlerin olabileceğini vurgulamak için kabul etmiştir. Sonuç olarak İsa’nın Tanrı Babanın oğlu olduğu iddiasını reddetti. “Tanrı bir 'baba' değildi, çünkü onun bir 'oğlu' yoktu. Eğer bir oğlu olsaydı, bir kadını, antların değişimi sonrasında evlilik ilişkisi, sözel övgücülük ve son olarak üreme için küçük bir organı da olurdu.” Diyerek bu düşünceyle dalga geçmiştir. Onun görüşüne göre bir Babanın ve bir Oğlun var olması Tanrının evlenmiş olması düşüncesini ima etmiş olacaktı ve bu da Tanrının bir cinsel organının olup olmadığı sorusunu ortaya çıkaracaktı. ⁶² Eudoksius ve pek çok din adamı Baba-Oğul inancına bu açıdan yaklaşmış ve Tanrının İnsani özellikler taşımadığını hatırlatmıştır.

Eudoksius'un düşmanları çok şaşırılmışlardı, ama öncelikle saygısızlık içinde konunun büyütülmemesini belirttiler. Onlar için Tanrı bekâr kaldığında bile bir Oğlu vardı. Nyssalı Gregor samimiyetle bu üstün paradoksu “bir Oğlu olan bir Babada bakir olabilir. “ diyerek kabul etti. Sonuç olarak, Tanrının davranışları aynı zamanda, hem bakire sofular hem de mirasçı üretme yoluyla ailelerin mirasını genişletmeyi üstlenmiş evli çiftler için bir örnektir. Ama yerel aristokratlar bu mantığa aykırı görünen ikili sonucu taklit edemezlerdi. Onlar evlilikle akla uygun çocuk sahibi olmayı seçebilirlerdi ya da bekâr kalmayı tercih edebilirlerdi. Sadece Tanrı hem evli olmayıp hem de Oğul sahibi olabilirdi. ⁶³ Tanrı insani özellikler taşıyabilir fakat, İnsanlar Tanrının hiçbir özelliğini taşıyamazlar, demek mümkündür.

Aile mirasını genişletmek için erkek çocuklar kız çocuklardan daha önemliydi. Bakire olmak için kız evlatlar tarafından verilen kararlar, ailelerin başka

⁶¹ Van Dam 2003:80.

⁶² Jones 1985:348.

⁶³ Van Dam 2003:81

ailelerle yapabildiği evlilik antlaşmasında sınırlılıklar oluşturabilirdi, ama erkekler tarafından alınan benzer kararlar daha önemliydi. Asil ailelerin olası babaları olan genç erkekler için cinsel vazgeçişe aracılık etmek, soyun tükenmesine aracılık etmektir. Basil mektuplarında, ebeveynleri kız çocuklarıkinde değil, sadece erkek çocuklarının ve erkek torunlarının ölümlerinde teselli etti. Genç bir erkek çocuğun ölümü ebeveyn için bir yükü, ayrıca ailenin devamlılığı bakımından da bir tehditti. Erkek çocuk “ünlü bir hanedanın mirasçısı, ailenin destekçisi, memleketin umudu ve dindar ailelerin evladı” demektir. Basil, erkek çocukların ölümünden sonra, “büyük ve seçkin aile çöktü.” Erkek çocuklar babalarının yansımasıydı. “En çok sevgiyle anılan erkek çocuğunla konuştuğumda senin kendini gördüğümü düşündüm”, diyerek erkek çocuklarının önemin sürekli vurgulamıştır. Basil'in görüşüne göre, kız çocuklar çok önemli değildir, Erkek çocuklar ailelerinin devamlılığı için hayati önem taşıyorlardı. Erkek çocuklar olmadan, bir aile mirasçısız kalırdı.⁶⁴ Mektuplarda ve hatıralarda erkek ve kız çocuklarda tamamen cinsiyet ayrımı söz konusudur.

Basil'in aile mirasını destekleyen, erkek çocukların önemini tanımlamasına rağmen, o ve diğer erkekler bekâr kalmayı seçtiler. Bazı aileler gerçekten perişandı. Akrabalar bir keresinde Kapadokya'daki manastıra girmiş olan genç erkeğe yaklaştı ve ona ebeveynlerinin malvarlığından bahsettiler ve evlenmesi için ona yalvardılar. Kapadokyalı Babalar, Tanrı Baba kadar anlamlı bir isme sahiptiler. Basil, Nazianzuslu Gregor, Peter, hatta evliliğinden pişmanlık duymuş gibi görünen Nyssalı Gregor çocuk sahibi değillerdi, hepsi aileleri için nesillerinin tükenmesini seçmişlerdir.⁶⁵

Aileler arası devamlılığı ölçen bir yol, isimleri kullanmaktır. Aileler arası isimler hatırlatıcıydı, hem geçmiş ile bağlantının göstergeleri hem de gelecek için umutların ifadeleriydi. Nazianzuslu Gregor, Basilin annesi Emmelia'nın adının anlamında potansiyel miras üzerine yorum yaptı. “O ya olduğuyla adlandırıldı, ya da nasıl isimlendirilmişse öyle kaldı.” Gregor'un kendi aile isimlerinde sık sık ataları hatırlandı. Onun genişlemiş ailesinde Ikonium'un sonraki piskoposu kuzeni Amphilochius, babası (Büyük) Amphilochius'un adını almıştı. Gregor'un kendisi

⁶⁴ Van Dam 2003: 82

⁶⁵ Van Dam 2003: 82

babasının ismini almışken, Gregor'un birincil ailesindeki çocuklardan kızı Gorgonia anneannesinin ismini almıştı. Gregor'un babası onun Nonna ile evlendiği zaman epey yaşlı olduğu için, o bir önceki nesline aitti demiştir. Gregor'un adı bu yüzden etkili bir şekilde aynı anda iki neslin, büyükbabaların ve babaların, bir çağrışımıydı. Bu ebeveynlerin ve büyük ebeveynlerin ismini tekrarlama uygulaması sonraki nesillerde de devam etti. Gorgina ve Alypius'un kız çocuklarından en büyüğü Alypiana annesinin ismini almıştı. Başka bir kız çocuğu Eugenia, adıyla iyi doğumunun sosyal mevkisini ilan etti. Üçüncü kızı anneannesinin adını almış olan Nonna'ydı. Alypiana ve (büyük) Nicobulus'un en büyük çocuğu (genç) Nicobulus'tu. Bu isimlerle ilgili görevler aile tarihindeki kitap işaretleriydi, her isim eşesli ataların tüm sırasının bir hatırlatıcısıydı. Ataların bu isimlerini yeniden kullanarak, atalarının hatırasının kendi hareketlerinde ve kariyerlerinde yaşayacağını garantileyebilirlerdi. Çünkü her nesil bir önceki neslin yansıması ve devamıydı, aile bireyleri ölüme yenilse bile aile kalıcı görünürdü. Ailenin kendisi nesillerin yenilenmesine rağmen, tekrarlanabilir bir dönüşüm iken, ataların ismi çizgiseldi.⁶⁶

Basill'in ailesindeki çocukların isimleri de aynı şekilde geçmişe saygılılardı. İlk kız çocuğu Macrina babaannesinin ismini almıştı ve ilk erkek çocuk Basil, babasının ismini aldı. Nazianzuslu Gregor'un ailesindeki ilk erkek ve kız çocukları gibi, Macrina ve Basil adları yoluyla atalarını hatırlattılar. Bir sonraki erkek çocuk dağda avcı olmak için isminin beklentisine karşı çıkan "gemi yöneticisi" Naucratus'du. Başka bir erkek çocuk adını daha çok ailesinin Pontus'da mezhebine bağlı olduğu aziz Gregor(Thaumaturgus)'dan almış olan Gregor(Nyssalı)'du. Kapadokya'daki bir amcasının da ismi Gregor olduğu gibi isim, annesinin ailesinde de muhtemelen yaygındı. En genç erkek çocuk, İsa'nın havarilerinden en seçkininin ismiyle çağırılan Peter'di. Peter "inananların erkek çocuklarındaki en yaygın isimdi." Basilin ailesinin nesli, hem kendi ailelerinin içindeki atalarının hem de onların ruhsal Hıristiyan atalarının isimleriyle onurlandırılmış birçok erkek çocuğa sahip olmuştu.⁶⁷

İsimler, onların ardı ardına gelen nesilleri arasında ilişki kurmasıyla birlikte, aileler arasında gelenekler ve beklentilerin de hatırlatıcılarıydı. Bir isim bir

⁶⁶ Van Dam 2003:83.

⁶⁷ Van Dam 2003:84.

sorumluluk sundu. Genel ismi Macrina olmasına ek olarak göbek adı Thecla'ydı. Göbek adı Macrina'nın geleceğini tanımladı, çünkü bu isim “onun hayatının özeti ve adaşyla aynı seçimi yaptığının kanıtıydı.” Nazianzus Gregor'un ailesindeki üç çocuğun isimleri değişik çağların ve görüşlerin birer ifadesiydi. Gorgonia'nın ismi ailesi arasında bir miras olabilirdi, ama o ayrıca Yunan mitolojisinin korkunç Gorgonları (yılan saçlı kadınları) ile bağlantılı yaşlı birinin fikrini taşıdı. (Gorgonlara bakan her kimse taşa dönüştü) Kaesarius'a Kapadokya'daki Roma varlığını anımsatan imparatorluğa ait bir isim verilmişti. Aslında, belki de Kaesarius'un imparatorluk yönetiminde hizmet etmenin endişesine onun isminin kendisine katkı sağladığını tahmin etmek mümkündür, o da sadece isminin ima ettiği kaderi yaşamaya çalışıyormuş gibiydi. Gregor'un ismi elbette babasından bir mirastı, ama o bir rüyada annesinin dindarlığını ortaya çıkardığı için, onun ismi ayrıca temiz bir Hıristiyanlığı da belirtti. Üç çocuğun adları, onun Yunan kültürünü kabulü, Roma imparatorluğuyla birleşmesi ve Hıristiyanlığı kucaklaması Kapadokya toplumundaki ardışık evreleri yansıttı. Gregor'un ailesinin bu nesline verilen bu isimler önceki yüzyıllarda Kapadokya tarihinin tümünün üç kelimeyle özeti idi.⁶⁸

İsimleri sayesinde Kapadokya Babalarının ve onların kardeşlerinin nesli, atalarının bu bağlantılarını halen dikkatlice korumuştur. Fakat bu ailelerin isimlerinin devamı için erkek ve kız çocuklarından oluşan yeni bir nesle ihtiyaç olduğundan, onların nesli ayrıca ailelerinin sembolik sonunu da işaret etti. Nazianzuslu Gregor'un ailesi Gorgonia'nın kızları ile torunları ve Basil'in ailesi, görünen o ki, kız kardeşinin çocukları ile yeni nesle sahiptiler. Fakat onların evliliklerinden sonra onlar kocalarının ailelerine katılmışlardı ve onların çocukları bu ailelerin gelecek nesilleriydi. Bu iki ailedeki hiçbir erkek çocuğun, çocuğu olmamıştı ve onlardan sadece bir tanesi Nyssalı Gregor evlenmişti. Erkek çocuklar arasındaki evliliğe ve çocuk sahibi olmaya karşı isteksizlik, iki ailenin sonunun habercisi olmuştur.

Yüzyıllardır yerel aristokrat aileler, sosyal bağlantıları ve zorunlulukları oluşturan, sosyal dolaşımın bir şekli olarak, evlilikle kızlarını değiştirmişlerdi. Evlilik aileler arasında bir antlaşma olduğu kadar genç bir erkek ve genç bir kız arasında da bir birleşmedir. Bu önceliklerin bir belirtisi olarak tipik bir evlilik

⁶⁸ Basil, Bölüm 74.

konusmasında konuşmacı(öven kişi) damat ve gelinin özelliklerinden bahsetmeden önce ailelerin şöhretlerini över. Şimdi, bu bakireliğe ve sofuluğa teşviklerden dolayı kiliseler ve manastırlar bu gençlerin çok ama çok fazlasını din adamı, keşiş ve rahibe olarak topladı ve onları, aileler arası dönüşümden uzak tuttu. Kiliseler ve manastırlar, ayrıca ailelerin toprakları ve varlıkları gibi diğer kaynaklarını da toplamaya başladı. Gregor'un ailesinin önde gelen mirası, o ve babasının Nazianzus'da inşa etmiş oldukları kiliseydi. Macrina aile mirasındaki payını ruhban sınıfının yönetimine devretmişti. Basil'in sahip oldukları, aynı şekilde kendisine ait, hasta ve fakirler kurumu olan Basilius'a gitmişti. Her iki ailede de sofuluğa yükseliş ve bakirelik seçimi, direk olarak erkek soyunun sonu olmuştur.⁶⁹

Basil'in düzenlemeleri, Anadolu'nun merkezinde manastır sisteminin kurumsallaşmasına yardım etmiştir ve onun mirasları, onun gelecek neslinden kiliseye ait bir kurum içermiştir. O ve Nazianzuslu Gregor, babalarının isimlerini miras almış olmalarına rağmen, bir erkek çocuk değil de bir kurum Basil'in adını miras aldı. Hem Basil'in hem de Gregor'un aileleri, onların nesliyle son buldu. Bu onların seçimiydi.

Kapadokyalı Babalar için aile, çocuk ve isim çok önemli olmuştur. Kız çocuklar bakireliği seçseler dahi erkek çocuklar kadar hiçbir zaman önemli olamamışlardır.

⁶⁹ Basil, Bölüm 74.

III. BÖLÜM

KAPADOKYALI DİN ADAMLARININ GÖÇLERİ

A. Kapadokya’da IV. Yüzyılın Sonlarında Din Adamlarının Yer Değiştirmeleri ve Göçü

Roma imparatorluğunun yaşayan insanlar, din adamlarının şehrin kalbi ve imparatorluğun en önemli unsuru olduğunu ve yargılamalarının adaletsiz olduğunu fark etmişlerdir.⁷⁰ Din adamlarının halk ve imparatorluğa ait sorumluluklarından kaçmaları 4. yüzyıl din sınıfının modern tartışmalarının belki de en önemli konusudur.⁷¹ Bu tür tartışmaların en büyük kaynağı belki de 5. yüzyıl resmi koleksiyonunda var olacakken Codex Theodosianus⁷² (ilgili anayasa) göçün⁷³ özetini sağlamaktadır. Paul Petit 1955’te bu konuyla uyumlu araçlar için Antiochlu hatip Libanius’un yazılarını dikkatle incelemenin önemini göstermektedir. Libanius’un bahsettiği bilginin önemi nedeniyle Petit 4. yüzyıl Antioch’tan din adamlarının göçü hakkında detaylı olarak açıklayabilmektedir.⁷⁴ Bu yazının amacı 4. yüzyıl Kapadokyası için bilgi toplamak, karşılaştırmak ve Libanius’un çağdaşları olan Kayserili Basil’i ve Nazianzuslu Gregor’a kaynaklık etmektir.

Geniş çaplı olarak ele alınırsa din adamlarının gittiği görölmektedir. Samuel Dill’in ifadesiye “Her yöne⁷⁵ honoratius ve senatorlük gibi yüksek makamlara (güçleri yettiği yere kadar), siyasete ve askeriye ve papazlığa vb. dini görevlerinden kurtulma çabası arayışlarını belgelendirmek zordur. Fakat prestijlerinin hırsı ve tutkusu dini hizmetlerinin yükünden genelde daha önemli olduğu görölmektedir.⁷⁶ Amirlerin baskıcı tutum ya da din adamlarının yönlendirmesi az sayıda talebe edinmelerinin nedenlerinde önemli bir rol

⁷⁰ Meyer-Mommsen 1905: 7.

⁷¹ Dill 1899: 25.; Jones 1964: 740-752.

⁷² The Codex Theodosianus CT. olarak kısaltılmıştır.

⁷³ Bkz. CT 12: 1, yasa.

⁷⁴ Petit 1955: 335-345.

⁷⁵ Dill 1899: 253.

⁷⁶ Jones 1986: 749, 756, 757; Petit 1955: 335-345.

oyunuyordu.⁷⁷ Bu nedenlere ek olarak Kapadokyalı din adamlarının önemli başka bir sebebi daha vardı. Kapadokya'nın en eski ve en geniş şehrinin din adamları, Kaesare'nin (Kayseri), diğer Kapadokya şehirlerindeki yurttaşlarını ve kendi morallerini bozmaya çalışan 4. yüzyılda bazı tecrübeler edinmişler ve bu tecrübeleri mektuplarına aktarmışlardır.

A.1. Kayseri Din Adamlarının Göçü

M.S. ilk 3 yüzyıl esnasında Kapadokya'nın Roma vilayeti Batı'da Halys nehrinden Doğu'da Fırat'a kadar ve Güney'de Toros Dağları'ndan Kuzey'de Karadeniz'e kadar uzanmaktaydı. 3. yüzyılın sonunda İmparator Diocletianus büyük eyaleti 4 küçük eyalete ayırdı. Helenopontus(Dipontus), Pontus Polemoniacus, Armenia Minor ve Kapadokya adını devam ettiren bir Kapadokya eyaletiydi. Yeni Kapadokya eyaleti bu dördünün en büyüğüydü ve önceleri Diocletian eyaletinin güney yarısında konuşlandırılmıştı. Daha sonra M.S 4. yüzyılın başlarında Kapadokya'nın Diocletian eyaleti kendi içinde Kapadokya 1, Kapadokya 2 ve Armenia 2 (Küçük Armenia eyaleti ise Armenia 1 olmuştur) olarak 3 eyalete ayrılmıştır. 4. yüzyıl bölünmeleri, her şeye rağmen, aynı anda değil iki evrede gerçekleşmiştir. Evreleden birini kesin olarak saptayabilmekteyiz. Basil, Bölüm 74 gösteriyor ki Kapadokya 1 ve 2 kışın vadiler tarafından bölünene dek tek bir eyalet olarak devam ediyordu. (M.S 371/72).⁷⁸ Armenia 2, M.S 386'ya⁷⁹ kadar mevcut adıyla anılmasa da bir birleşme olacağı belli olmuştur, Basil bölüm 74 de şöyle demiştir. “Şu anda seninle olmak varken neden bunu yazıyorum? Çünkü memleketin harap olması beni acele etmeye sevk ediyor. Lord'um! Sen vatanın acı çekmesini gözardı etmediğin için Pentheus gibi bazı kişiler yani şeytanlar memleketi parçaladılar. Tıpkı beceriksizliğinden dolayı yarayı daha da berbat eden doktorlar gibi memleketi böldüler ve tekrar böldüler.”⁸⁰ Memleketi böldüler ve tekrar

⁷⁷ Petit 1955: 352-358. Yöneticilerin Antioch'daki durumu ne kadar uygun olsa da dini sorumluluklarından kaçmak düşük rütbeli meslektaşlarını terk etmek kadar kolay olmamıştır. Petit, Libanius, sf. 342-343 ve sf. 356.

⁷⁸ Bkz. Prudentius Maranus, Vita S. Basilii Magni, 19:3 tarih için (Maranus'un çalışmaları şu tarihte basıldı J.-P. Migne, Patrologia Graeca, Paris: 1857-1886, 29. basım, sf. 527). ; Gallay 1943: 106.

⁷⁹ Bkz; CT 13:11:2, A. D. 386.

⁸⁰ Basil, Bölüm 74.

böldüler.’’ cümlesi müthiştir. Zira Basil, 74. bölüm’ün tamamında iki değil sadece bir bölünmeden bahsetmektedir. Mesela; Kapadokya 1 ve Kapadokya 2’ye yol açan bölünme. Bu ifade Armenia 2’yi Ariarathia, Comana, Melitene⁸¹ şehirlerini kapsayan Diocletian eyaletinin güney parçası, M.S. 371/2 dolaylarında, o zamanlar tek parça olan Kapadokya 1 ve 2’den kopmuştur. (fakat M.S 312/14’ten sonra ya da belki M.S 325)⁸². Yapılması gereken diğer bir şey, Kapadokya’nın Diocletian eyaletinin bölünmesi 4. yüzyıldaki ilk evre -Armenia 2’yi ayıran evre- Diocletian eyaleti boyunca boylamsal bir çizgi çizerek ulaşılmışken, 2. evre, Kapadokya 1’i 2’den ayıran evre, Armenia 2 ayrıldıktan sonra⁸³ Diocletian eyaletinden geri kalan boyunca enlemsel bir çizgi çizerek ulaşılır. Basil bunu yazdığında; Hem enlemsel hem de boylamsal bölünmeyi kastetmektedir.⁸⁴ Basil’in sözlerindeki harfler tıbbi imada kullanıldığı için bu kullanım tesadüfi olamaz.

Basil’in 74. bölümünde anlattığı 371/72 yılı bölünmeleri, Toros Dağları’nda Kilikya mağaralarının yakınındaki Podandus diye bir yere yerleşen bir sürü Kayserili din adamlarını ifade etmektedir. Fakat Basil bir başka sözünde Podandus yer değişiminden bahsederken din adamlarının daha erken bir yer değişimini ima etmektedir. Zira birçok din adamı daha önceden oradan ayrılmışlardı. Fakat şimdi hemen hepsi Podandus’a taşınmıştır.⁸⁵ Bu sözün ilk cümlesinde belirtilen daha önceki yer değiştirme, büyük ihtimalle M.S. 312/14 ya da M.S. 325 ile M.S. 371/72 yılları arası bir zamanda Armenia 2’nin oluşumuna eşlik etmektedir. Bu yüzden Armenia 2, Kapadokya’nın tamamından ayrıldığı zaman bir sürü Kayserili din adamı Kayseri’deki din hizmetinden Armenia 2 şehrindeki din hizmetine geçiş yapmıştır.

⁸¹ Bkz. CT 13:11:2; A. H. M. Jones 1971: 182, 432.

⁸² 312/14 Verona Listesi diye bilinen zaman aralığı 4. yüzyılın harita yapımcıları için kullanılmaktaydı. Jones, Roma İmparatorluğunun Sonları, s. 1458. Verona Listesi zamanında Armenia 2 henüz yoktu. Jones 1964: 1458; Nicaea’de, Comana rahibi küçük Armenia’dakilerden değil Kapadokya rahiplerindedir. Mansi 1901: 694, 699. Eğer dini yargılamalar bu zamanlarda Anadolu’daki sivil yargılamaları takip etseydi, Armenia 2’nin ayrılması M.S. 325’e dayanırdı. Fakat bu öncülün ispatı yoktur.

⁸³ Bölünmenin her iki safhası da Ferdinand Lot tarafından örneklendirilmiştir. Lot 1961: 200.

⁸⁴ Liddell-Scott 1940: 630.

⁸⁵ Basil, Bölüm 75.

Armenia 2'nin şekillenmesi ve önceki Kayserili din adamlarının bu şehirlere geçişi güçlük yaratmıştır. Basil⁸⁶ tarafından yazılan bir sözün yeni eyalet Ariarathia'daki⁸⁷ şehirlerden birinde oluşan güçlükleri ima etmesi mümkündür. Fakat bu durum belirsiz kalmış, ne ismi ne de resmi tarifi geleneksel kayıtlara geçirilememiştir. Buna rağmen şundan eminiz ki Bahsedilen kişi, iyi bir memur ve eğitilmiş biriydi. Çünkü Basil onu "Özü sözü bir" olarak tanımlıyor ve Ariarathialılar üzerinde yetki sahibi olduğunu belirtmiştir. Belki de o bir öncü veya bir vali de olabilir. Ne olursa olsun Basil, onu uzun bir süredir harap edilen Ariarathialılara yardım eden biri olarak göstermektedir. Basil ondan tam olarak Ariarathia'daki zorlukların mümkün olduğunca iyileştirilmesini istemektedir. Basil'in Ariarathialı akrabalarının canını sıkkan durum özellikle budur. Yıkımın doğası ve zorlukların nedeni tam olarak belirtilmemesine rağmen genel olasılık bir sonraki ifadeyi göstermektedir. Eyalet bölünmeleri elbette ki yüksek bir vergi değerlendirmesine ihtiyaç duymaktaydı.⁸⁸ Sonuç olarak eyalet bölünmelerinin neticesinde meydana gelen ağır vergiler, Basil tarafından belirtilen yıkımlar olabilir.⁸⁹ Kayseri'nin büyük ve zengin şehrindeki⁹⁰ dini ilişkilere bulaşan din adamlarının oraya varması, yerli Ariarathia din adamları üzerinde bir baskı oluşturmuş olması, Ariarathia'nın bu sebepten de acı çektiğini göstermektedir.

Yerli din adamlarının yetkileri yeni gelenler yüzünden sınırlandırılmıştır. Basil'in şimdiki ailesi din sınıfından olduğu için⁹¹ Ariarathi'daki akrabaları belki de bu yüzden böyleydiler. Belki de daha sonra Basil'in dini akrabalarının konumları Ariarathia'ya geçiş yapan Kayserili din adamlarının baskısı altında olanlar arasındaydı. Basil'in Ariarathia'daki zorlukların temel nedeni derken ima ettiği şeyi bu durum açıklayabilir.

⁸⁶ Basil, Bölüm 310.

⁸⁷ CT 13:11:2, Ariarathia şehri Comana ile birlikte Armenia 2'ye bağlıydı.

⁸⁸ Basil, Bölüm 83, 104, 110.

⁸⁹ Teorimiz doğruysa eğer hükümet Comana ve Ariarathialılar için vergi kanunu çıkardığında Armenia vergileri M.S. 389'a kadar oldukça ağırdı. CT 13:11:2.

⁹⁰ Ammianus Marcellinus, Res Gestae 20:9: 1; Sozomen, H. E. 5:4.

⁹¹ Giet 1965: 429-444. Giet, Basil'in ailesinin din sınıfından olduğunu belirtmesine rağmen tartışmalar ailenin Roma Senatör sınıfından olduğunu iddia etmektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi M.S. 371/72 yılındaki eyalet bölünmesi ikinci kez Kayserili din adamlarının göçüne sebep olmuştur. Bu zamanda din adamlarının önemli bir kısmı Kapadokya 1'deki Kayseri'den Kapadokya 2'deki Podandus'a taşınmıştır.⁹² 18. yüzyılda Prudentius Maranius, geçişin ardındaki mantığın Podandus'u Kapadokya 2'nin şehri yapmak olduğunu açıklamıştır.⁹³ Maranius'un bakış açısı çağdaş âlimler⁹⁴ tarafından büyük kabul görmüşse de yine de birkaç muhalifi bulunmaktadır. Fakat Maranus, teorisi için kaynakların bir parça bile kanıt buldurmadığını belirtmesine rağmen o geçiş için hiçbir idari mantık sağlamamıştır. Bir sonraki açıklama da benzer olmuştur. Kapadokya 1 ve 2 M.S. 371/72'de yapılandırıldığında aralarındaki bölünme çizgisi Kayseri'nin güneyine doğru gitmekteydi.⁹⁵ Bu durum Kayserili bir sürü din adamının mal ve mülkünün hala Kapadokya 2'de (Kayseri, Kapadokya 1'de idi.) olmasının sebebini doğrulamaktadır. Zira Kapadokya 2'de yaşarken Kapadokya 1'de din görevi yürütmek onlar için uygun görünmemiştir. Fakat yönetim, idari olarak bu Kayserili din adamlarını yeni bir yere taşımamanın, bunları Kapadokya 2'deki şehirlere yerleştirmekten daha kolay olduğuna karar vermiştir. Bu hareket aynı zamanda yerli din adamları ile yeni gelenler arasındaki gerginliği önlemek için de avantajlı bir durum olmuştur. Zira Podandus'un M.S. 371/72'den önce bir şehir olduğuna dair hiçbir kanıt olmadığı için hükümet yersiz din adamlarını yeni bir din yönetimi oluşturmak ve yeni bir şehir kurmak için kullanma eğilimine girişmişlerdir.

Böylesi bir akıbetin din adamlarını korkutmuş olması muhtemeldir. Podandus'la ilgili bu değerlendirme, Basil'in onların adına yazdığı mektubunda açık bir şekilde görülmektedir.⁹⁶ Podandus'u, Lacon mağaraları ya da dünyanın herhangi bir yerinde rastladığınız insanların kötü gazlar yaydıkları için kötiledikleri doğal çukurlarla karşılaştırmışlardır. Duygularına rağmen din adamlarının çoğu Podandus'a gitme emrine uymuş ve Basil'in sözleriyle "tutsaklar gibi" sürgün edilmişlerdir. Basil sözlerine şöyle devam etmektedir. "Buna rağmen bazıları sürgün edilmiştir ki bunlar din sistemimizin küçük bir kısmı da değildir." Belki de bu din

⁹² Basil, Bölüm 74-75.

⁹³ Maranus, Vita Basili, 23:3.

⁹⁴ Allard 1903: 86; Fleury 1930: 229; Jones 1985: 183; Gallay, 1943: 106.

⁹⁵ Jones 1985: 185-186; bkz. Lot, The End of Ancient World, Harita I.

⁹⁶ Basil, Bölüm 74.

adamları Kapadokya'ya göç etmiştir. Fakat Basil'in etkili sözlerle abartılı bir biçimde onların şehirdeki mülklerine geri döndüklerini söylemesi de mümkün olabilir. Onlar büyük ihtimal Kayserili yöneticilerdi ve bu yüzden de böylesi bir eyleme yönetsel misilleme olmadan karışabileceklerini düşünecek kadar zengin ve güçlüydüler.⁹⁷

Basil Kayseri'de kalan din adamlarının morallerinin bozulduğunu belirtmektedir. "Ve bunlar tanıdıklarının yerlerine dayanamamaktan ve durumlarının gerektirdiğinden daha zayıfına maruz kalmaktan dolayı kendi hayatlarından bıkmışlardır."⁹⁸ Onların bu moral bozuklukları o kadar derindi ki din adamlarının çoğu şehirdeki mülklerine geri dönmüştür. Bu durumu, Basil'in 78. bölümünde geçen pasajlar kanıtlamaktadır. Zira buradaki bir söz o yıllardaki ağır vergilerle ilişkilendirilen M.S. 372'den bahsetmektedir.⁹⁹ Kayseri'deki vergi ödemelerinin önemi artmış ve mükellef olan Kayserililer, belli miktardaki altını yükseltmemiştir. Bu yüzden Basil, belediye yetkililerine bir yazı yazmış ve şehirden ayrılan din adamlarının belirlenmesi için bir araştırma yapılmasını istemiştir. Basil bu konu hakkında, din adamlarının birçoğunun şehirde olmadığını ve kimsenin bunun farkına varmadığını söylemiştir.¹⁰⁰ M.S. 372'nin başlarında, din adamlarının çoğunun şehirdeki mülklerinde olması muhtemelen 371/72 eyalet bölünmeleriyle ilişkilendirilmiştir. Muhtemelen bu kişiler şehirden geri dönen Kayserili yöneticileri takip etmişlerdir. Görüldüğü üzere şehri terk eden sadece din adamları olmamış, geri dönüşleri şehrin sakinlerinin hepsini etkilemiştir. Basil, 372'de yazdığı iki mektupta daha bu zincirleme etkileşimden bahsetmiştir. Bu geride kalanlar (Kayseri'de kalmaya devam edenler) hepsi de tamamen umutsuzluğa kapıldılar. Şehrin kendi sakinlerinden bile yoksun olması ve berbat bir çöle dönmesi onlarda derin bir

⁹⁷ Kayseri din sistemi, tıpkı Suriye'nin din sistemi gibi 3 parçaya ya da seviyeye ayrılmıştır. Basil, Bölüm 74; Libanius, Or. 11:144, 48:40; Petit, Libanius, 85-86. Antioch din sistemi Birinciler, İkinciler ve Üçüncüler olarak toplan 3 sınıfa ayrılıyordu.

⁹⁸ Basil, Bölüm 74.

⁹⁹ Basil zamanı için Bölüm 88, Maranus, Vita Basilii, 24:4. Vergi, 5 yılda bir toplanıyordu. Yani imparatorluğun tahta çıkışının kutlandığı dönem. (Jones, Roma İmparatorluğunun Sonları, sf. 431). Eğer bu durum kesin olsaydı Maranus'un Basil zamanı Bölüm 88'den M.S 364'e kadar araştırılırdı. Çünkü Valentinian I ve Valens hâkimiyeti M.S 364'te kabul ettiler ve hepsi de bu yüzden tahta çıktı kutladılar. (M.S 369) ve M.S 374. Buna rağmen birçok ünlü alim adına rağmen durumu tartışmışlardır. (Lot 1961: 94; Andre Piganiol 1947: 340 ve Pack 1935: 25)

¹⁰⁰ Basil, Bölüm 88. 4.yüzyılda din adamları için düzenleme yapılmıştır. Bkz. Julian, Mis. 342 C ve 365 A; Petit, Libanius, s. 30; Basil, Bölüm 28.

umutsuzluk yaratmıştır.¹⁰¹ Bunun yanında Basil, din adamlarının kentteki siyasi liderler üzerindeki karamsarlık yüzünden şehirdeki yerleşim yerlerini terk ettiklerini, gereksinimlerini dahi karşılayamadıklarını ifade etmiştir.¹⁰²

371/72 yıllarında din adamlarının Podandus'a yerleşimleri hakkında farklı yorumlar da yapılabilir. M.S 16. yüzyılda Hierocles, eyaletlerin listesini ve Doğu Roma İmparatorluğu'ndaki şehirleri yazdığıında Podandus bir şehir olarak değil bölge olarak kaydedilmiştir.¹⁰³ Caesareli din adamlarının yerleşmedeki ısrarı yüzünden Podandus'un asla bir şehir olmayı başaramadığı söylenebilir. Kayserili din adamlarının çoğu, eğer dini görevlerinden tümüyle kurtulma yolu bulamassalardı, büyük ihtimal ya anlaşmalı yerlere gönderileceklerdi ya da daha önceden mevcut olan Tyana gibi Kapadokya 2 şehirlerinde hizmet vereceklerdi.

Din sınıfının fikirleri arasında klasik yurtseverlik ve geleneksel ailenin değeri oldukça önemli olmuştur.¹⁰⁴ Kentsel hükümet, Kapadokya şehri olan Kayseri'deki hasar üzerinde çalışan ve ana memleket ve şehirlerinden göç eden Kayserili din adamlarının göçünü içeren yönetsel değişiklikler yapmıştır. Bu durum sadece doğrudan etkilenen din adamlarının değil aynı zamanda tüm din adamlarının moralini bozmuştur. Eğer hükümet eski ve ünlü Kapadokya şehirleri ve din adamlarına bu şekilde davransaydı, Kapadokya'da hiçbir şehir ya da din adamı güvende sayılmazdı. Dahası bu durum Kapadokyalı din adamları tarafından belirsizliğe itilmemiş ve hükümet bile konu Kapadokyalı din adamlarının ilişkilerine geldiğinde kendi koyduğu kuralları çiğnemeye istekli görünmüştür. Bu durum M.S 372'de Basil'in yazdığı mektupta oldukça açıktır.¹⁰⁵ Buna göre, Kayseri bir din adamı ile karısı bir erkek bebeklerini yetim bırakarak genç yaşta öldüler. Din adamının babasının dini hizmetten emekli olabilmesine dair yönetsel bir anlaşması olduğu için genç din adamının ölümü, onun ailesini dini hizmetteki ondan kalan boşluğa yerleşmeye zorlamıştı. M.S 372'de Podandus'a yerleştikten sonra Kayseri'de çok az din adamı kaldığı ve birtakım olaylar çıktığı için Kapadokya

¹⁰¹ Basil, Bölüm 75

¹⁰² Basil, Bölüm 76.

¹⁰³ Jones 1985: 186.

¹⁰⁴ Libanius, Bölüm:11: 133-138 ve 14:5-8; Libanius, Bölüm 866.

¹⁰⁵ Maranus, Vita Basilii, 21: 3-4.

yönetimi işe karışmış ve 4 yaşındaki yetimin ailesinin dini bir mevkiye yerleşmesini sağlamıştır.¹⁰⁶ Fakat yöneticinin niyeti ne olursa olsun yapmış olduğu bu girişim meşru değildir. Kurallara göre, bir bireyin dini bir mevkiye gelebilmesi için en az 18 yaşında olması gerekmektedir.

A.2. Diğer Din Adamlarının Göçü

Kentsel yönetim tarafından Kayserili din adamlarına uygulanan davranış yüzünden din hizmetinden yapılan göçler, hiç şüphesiz Kapadokyalı din adamlarına oldukça çekici görünmekteydi. Kapadokya babalarının yazılarından, din görevlilerinin durumlarını iyileştirmek için her fırsattan yararlanmada bir sakınca görmedikleri açıkça anlaşılmaktadır. Mesela George adındaki bir din adamı, M.S. 374'te Iconium'un rahibi ile görüşmüş ve dini hizmetten kurtulmak için yardım istemiştir. Rahip, daha sonra George için yüksek bir mevki sağlamak amacıyla Kayserili Basil ile irtibata geçmiştir.¹⁰⁷ 8 yıl sonra bir başka din adamı bir Pancratius, aynı niyetle Nazianzuslu Gregor'a ulaşmıştır. Basil gibi Gregor da istekli olarak durumu olumlu karşılamıştır.¹⁰⁸ Bu ikisinin yanı sıra üç Kapadokyalı din adamının daha dini görevlerinden kurtulma girişiminde başarılı olduklarını gösteren kanıtlar bulunmaktadır.

B. Firminus Olayı

1961'de Barnim Treucker'in "Firminus'un kariyeri"ni¹⁰⁹ analiz girişiminde bulunmasına rağmen, onun bu analizi belirleyici olarak kabul edilmemektedir. Firminus'un kariyerini¹¹⁰ açığa çıkaran yedi eski mektupta sadece iki tanesini Treucker yazmıştır. Bunlar da Basil'in Firminus'a yazdığı bir mektup ile Firminus'un cevabını içeren bir başka mektuptur.¹¹¹ İlk kaynağın, Libanus tarafından

¹⁰⁶ Basil, Bölüm 84.

¹⁰⁷ Basil, Bölüm 190; Maranus, Vita Basilii, 31:2.

¹⁰⁸ Nazianzus, Bölüm 41; Madeleine-Meury 1960: 141.

¹⁰⁹ Treucker 1961: 84-85.

¹¹⁰ Basil, Bölüm 116, 117; Bölüm. 2 of the Basil/Libanius işbirliği (Foerster 1903-1922: 573-575). Basil, Bölüm. 336; Libanius, Bölüm. 1048, 1061, 1068; John Chrysostom, Bölüm. 80.

¹¹¹ Basil, Bölüm 116 (Basil'den Firminus'a); Basil, Bölüm 117 (Firminus'tan Basil'e).

Basil'e M.S 359'da yazılan bir mektup olduğu görüşü yaygındır.¹¹² Bu mektubu, Libanus'un Kapadokyalı öğrencisi Firminus hakkında hiçbir şey yazılmayan Basil'den daha önceden almış olduğu mektuba cevap olarak gönderilmiştir. Söz konusu mektup için herhangi bir tarih belirtilmemiştir. Bu yüzden mektubun tarihinin 359 olarak belirlenmesi tartışmaya açıktır.

Öğrencisi hakkında hiçbir haber alamamanın hayal kırıklığı ve Firminus'un hala evlilik isteyip istemediğini öğrenemedikten sonra Libanus konuşmalarına şu şekilde devam etmektedir. *“Din görevi sıkıcı mı ve tüm olasılıklar onun bu görevde kalmaya zorluyor mu? Ya da onu edebiyata ve dini çalışmalara sevk eden hangi umutlar var?”* Bu sorular Firminus'un kendi şehrindeki dini görevinde Libanus'la beraberken Kapadokya'ya çağrıldığını göstermektedir. Libanus'un mektubundaki bu sözler onun sonraki bölümlerinde söylediklerini onaylar niteliktedir. *“Peki ya din adamlarınız şu anda oldukları yerde değil de Atina'da olsalardı Salamina'yı onun için gönderecekler miydi? Gördüğünüz gibi onurum sizin vatandaşlarınız yüzünden kırıldı.”* Kayserili din adamlarının Libanus'un öğrencisini geri çağırarak onurunu kırmalarına rağmen Libanus onları hala sevmektedir. Çünkü gelecekte onlara daha kibar davranacaklarını ummuştur. O açıkça Basil'in Firminus'un hizmetleri hakkında din adamlarının fikirlerini değiştirmesini istiyordu. Çünkü Firminus onun yanında geçirdiği 4 ay boyunca bir gün bile başkaldırmamış ve mektubunu şu sözlerle tamamlamıştır. *“Buraya tekrar gelmesi için müttetikimiz olarak kimi çağırmalıyız? Çünkü eğer din adamları doğru düşünüyorsa eğitilmiş insanlar için hangisi uygun olacak? Beni ikinci kez onurlandıracaklar çünkü ilk defa beni üzölmekten kurtardılar.”*¹¹³

Bu mektup Libanus'un Kayserili din adamlarının Firminus'a dilbilimi çalışmalarını bırakıp gelmesi için ne kadar çok uğraştıklarını açığa çıkarmaktadır. Onların bu eylemleri eğitilmiş kişilerin yararsızlığını göstermektedir. Libanus'un mektubu M.S 359'da yazıldığı için ve Firminus'un durumu Libanus'un zihninde taze olduğundan Firminus'un geri çağırılması büyük ihtimal 1 ya da 2 yıl önce yani M.S 357/358'de olmuştur.

¹¹² Basil, Bölüm 336.

¹¹³ Basil, Bölüm 336.

Din adamlarının göçü, 4. yüzyılın temel bir sosyal gerçeğidir. Onlar göç ettiği için din adamlarının sayısı git gide tükenmiş ve bu yüzden de çok az kişi din hizmetinde görevlendirilmiştir.¹¹⁴ Söz konusu göçün yanında, Armenia 2'nin ayrılması bu tükenme sürecini hızlandırmış ve arttırmıştır.¹¹⁵

Firminus'un, Libanus'un din adamlarının eylemleri hakkındaki olumsuz yargılamalarını paylaştığı görülmektedir. Firminus'un geri çağrılışından çok sonra yazıldığı açık olan iki mektup, onun din hizmetinden kurtulmayı başardığını ortaya çıkarmaktadır.¹¹⁶ Bu mektuplardan şu iki gerçeği ortaya çıkarabiliriz. Birincisi Firminus'un bir Kapadokyalı din adamı¹¹⁷ soyundan gelmesi; ikincisi onun donanmaya katılarak din görevinden kurtulmasıdır.

*“...sana rica ediyoruz... Askeri hizmete, orduya ve kamptaki zorluklara veda etmeni istiyoruz, hayatının güvenliği ve her türlü ayırım için baba ocağına dön ve şehri yönet.”*¹¹⁸

Firminus'un donanmaya girişi bile ailesi tarafından ilginç karşılanmamıştır. Onun baba tarafından büyükbabası Bretannius da bir askerdir.¹¹⁹

Basil, Firminus'un ailesini yüzüstü bıraktığı ve büyükbabası Bretannius'u terkettiğini kayda aldığı için Firminus'un babasının muhtemelen askeri kariyerini devam ettirmede Bretannius'un izinden gitmediği anlaşılmaktadır. Zira kentsel kurallar asker çocuklarını babalarının kariyerini takip etmeye zorlamaktaydı.¹²⁰ Bu yüzden Firminus'un babası, tahminen aile geleneği olan din hizmetine geri dönmüştür.¹²¹ Sonuç olarak Firminus'un din hizmetinden kaçması için hiçbir yasal

¹¹⁴ Jones 1986: 740.

¹¹⁵ Eğer Basil, Bölüm 310'nuna göre ayrılmanın Firminus'un M.S 357'de ya da 358'de geri çağrılışından önce meydana geldiği kesindir. Basil'e göre 360'lar ya da 370'lerdeki yazısında Ariarathialıların uzun bir süre eziyet gördüklerinden bahsetmektedir.

¹¹⁶ Basil, Bölüm 116 (Firminus'a bir mektup) Bölüm 117 (Firminus'un yanıtı). Maranus, Vita Basilii, 25:7.

¹¹⁷ Görüldüğü üzere Firminus'un çizgisi yalnızca uzun değil aynı zamanda ayrıydı. Cynegius, bir Antioch din adamı zengin ve namlı Letoius'un oğlu M.S 359'da Firminus'un büyükbabası olarak Libanus'la konuşmuştur. Petit 1955: 398, 399; Libanius, Bölüm 1048.

¹¹⁸ Basil, Bölüm 116.

¹¹⁹ Basil, Bölüm 116.

¹²⁰ CT7:22:4,5; CT7:1:5,8; CT12:7,8,9,10.

¹²¹ CT121:10; CT12T:71; 1133:1; CT7:2:1; CT7:2:2.

hakkı yoktu ve yerli din sınıfının onu din hizmetine almak için her türlü hakkı vardı. Şunu belirtmeliyiz ki Basil'in, Firminus'un Firminus olmaktan çok Britannius olmak için gayretine dair yorumu, Libanus'un Firminus'a yazdığı bir mektupta gerekçesiyle birlikte yer almaktadır.¹²²

Basil'in ve Libanus'un yorumlarından anlaşıldığı üzere, Firminus ünlü bir Kayserili din ailesinden olan anne tarafından büyükbabasının adını taşıyordu. Basil'i Firminus'a yazmaya ve Firminus'un aynı şekilde cevap vermeye iten duruma baktığımızda karmaşık ve anlaşılması zor bir durumla karşılaşmaktadır. Firminus donanmada bir süre hizmet verdikten sonra mektubunda da ifade ettiği gibi kendini bazı sıkıntıların içinde bulmuştur.

Firminus'la ilişkisi tam olarak bilinmeyen Basil, rahibin ağzıyla Firminus'a bir mektup yazmıştır.¹²³ Söz konusu mektup, Firminus'un donanma görevinden feragat edip dini hizmetine geri dönme tavsiyelerini içermektedir. Mektup, aynı zamanda Firminus'tan esareti süresince yaşamış olduğu deneyimleri sormaktadır.¹²⁴ Firminus'un Basil'e yazdığı cevabi mektubundaysa¹²⁵ tahliyeyi sağlamak için mahkemedeki arkadaşlarıyla irtibata geçtiğini ve tahliyenin sorunsuz bir şekilde sağlanacağına dair ikna edildiği anlatılmaktadır. Burada bahsi geçen tecrübe, çile tecrübesidir. Firminus, ne kadar kurtulmaya çalışsa da şimdi gitmiş olduğu yolun yanlışlığını gördüğünü kabul etmektedir.

Treucker, Basil'in etkisiyle din hizmetine dönmesinden dolayı Firminus'un endişeli olduğuna inanmaktadır. Treucker, Firminus'un sıkıntılarının sebebinin vekile verilen iftira mektubu olduğunu düşünmektedir. Zira Treucker'in tahminine göre söz konusu vekilin askeri ilişkilerde hiçbir yetkisi olmayan bir rahip olması, Firminus'un askeri davasına karışmaya yetkisi olmadığını göstermektedir. Treucker sonuç olarak örnek mektup¹²⁶ teorisine geri dönmüştür. Söz konusu vekil bile, milis

¹²² Libanius, Bölüm 1048.

¹²³ Basil, Bölüm 116; Basil, Bölüm 117.

¹²⁴ Basil, Bölüm. 116.

¹²⁵ Basil, Bölüm 117.

¹²⁶ Treucker'in "örnek mektup" teorisi pek de ikna edici olmamıştır. Zira antik örnek mektuplar Aleaog'a benziyordu. Bkz. Foerster, Libanii Opera Vol. IX, s. 27-47; Hercher 1873: 1-6.

kuvvetleri başkanının yardımcılarında olan askeri bir vekildir.¹²⁷ Bu yüzden Firminus'un sıkıntılarının ve huzursuzluğunun en büyük nedeni, şüphesiz onun Kapadokya'ya dönüp dini görevini tamamlamasını isteyen, ordu vekili ile birlikte onun yerli din adamları tarafından belgelenen resmi iftira mektubu olmuştur. O halde Basil'in mektubunun Firminus'a engel olmaktan çok yardım niteliğinde olduğu muhtemeldir. Basil'in onu din hizmetine geri getirmek için bir keşiş aracılığıyla mektup göndermesi ve aynı zamanda vekille birlikte iftira mektubunu dolduran kişi olması mümkün değildir. Basil'in mektubu Firminus'a din adamlarının kurgusuna karşı uyarı niteliğinde olmuştur. Basil'in keşişle Firminus'a gönderdiği mektup din adamlarının iftira mektubunun kopyasıydı ve Firminus o mektubu örnek alarak ordudan kurtulmak için kendi mektubunu yazmıştır.

Firminus zorla da olsa din adamlarını yenmeyi ve yerel yöneticiler tarafından Kapadokya'ya geri getirilme korkusundan kurtulmayı kafasına koymuştur. Firminus'un Basil'e yazdığı mektupta bahsettiği mahkemede ki arkadaşları, onu bu zorluklardan kurtarmaya yardım edebilecek kadar etkili olmuşlardır.¹²⁸ Bu yüzden Basil her ne kadar din görevini onurlu bir hareket olarak görüp Firminus'u askeri kariyerini kendi isteğiyle bırakmaya ikna etmeye çalıştıysa da Treucker'in yapmış olduğu Basil'in Firminus'u ardına bile bakmadan Kapadokya'daki din görevine geri gelmeye zorladığına dair yorumlarını kabul etmeliyiz.

Vekille birlikte kaleme alınan iftira mektubunun Firminus'un yerli din adamları tarafından yazıldığını düşünülmektedir. Bu belgenin dayandığı özel kanunların hala mevcut olması mümkündür. Hem Firminus'un Antioch'daki sözbilimi okulundan hem de ordudaki askerlik görevinden geri çağrılışı M.S 357 ya da 358'de meydana gelmiş gibi görünmektedir. 22 Haziran 357'de CT 12:1:35 çeşitli heyetlere katılan din adamlarının yerel din görevlerine geri dönmelerini amaçlamaktadır. Bir yıl sonra 22 Haziran 358'de, CT 12:1:45 askeriyenin herhangi bir kolunda olan din adamlarının geri çağrılışı kanunlaştırılmıştır. Firminus'un orduya tam olarak ne zaman girdiğini kestiremediğimiz için (M.S 357 ya da 358)

¹²⁷ Jones 1964: 609. Jones'in ima ettiği böyle bir vekilin 5.yüzyılın başına kadar ortaya çıkmadığı doğrudur. Fakat konuyla ilgili kaynakların yetersizliğinden dolayı tanımımıza karşı bir tartışma sözü konusu değildir.

¹²⁸ Libanius, Bölüm 1048.

Firminus'un ait olduğu askeri konum da belirlenememektedir. Kanunda yalnızca iki heyetten bahsedilmektedir; koruyucu birlikler ve alimlik heyetleri.¹²⁹ Firminus alimlik heyetine dahil olmamıştır. Zira o heyet milis yönetimi ve vekilin yetki alanında bulunmaktaydı. Diğer yandan koruyucu birlikleri milis başkanının emri altındaydı.¹³⁰ Bu yüzden eğer Firminus'un din adamları tarafından belgelenmiş iftira mektubu, M.S 357 CT 12:1:38'e dayalı olsaydı Firminus'un koruyucu birliklerde olduğunu varsayabilirdik.¹³¹

Firminus, Kapadokya'ya dönüş zamanı olan M.S 392'ye kadar askeriyeden ayrılmamıştır.¹³² Dini dokunulmazlık kuralları¹³³ için gereken askeri hizmet süresi 15 yılı aştığı için din görevindeki baskıdan da endişe duymamıştır.

Aslında Firminus sözbilimde¹³⁴ ustalaşmayı kabul etmeye döndüğü için her iki taraftan da kendini güvenceye almıştır.¹³⁵ Dini görevi onu tehdit etmese bile Firminus, baba ocağı Kapadokya'ya kendini adanmış olan ailesinin geleneğini yeniden keşfetmiştir. Libanus M.S 392'de Firminus'un Kapadokya'nın lehine bir anlaşmaya katıldığını belirtmektedir.¹³⁶ Son olarak şunu belirtebiliriz ki 393'e¹³⁷ kadar öğretim görevinde kalan Firminus, 404 yılına kadar yaşamıştır.¹³⁸

C. Nicobulus Olayı

Bir başka Kapadokyalı din adamı Nazianzuslu Gregor'un yeğenin kocası olan Nicobulus'tur.¹³⁹ Nicobulus zengin ve aristokrat bir ailenin oğlu olmasına rağmen¹⁴⁰ Nazianzuslu Gregor, M.S 358'den önce onun her zaman için yerel din

¹²⁹ Jones 1964: 613.

¹³⁰ Jones 1964: 636

¹³¹ Thompson 1947: 2, 3.

¹³² Libanius, Bölüm. 1048 ve 1061.

¹³³ CT 12:1:95.

¹³⁴ Libanius, Bölüm 1048.

¹³⁵ Jones 1964: 745.

¹³⁶ Libanius, Bölüm. 1061.

¹³⁷ Libanius, Bölüm. 1066.

¹³⁸ John Chrysostom, Bölüm. 80.

¹³⁹ Madeleine-Meury 1960: 128.

¹⁴⁰ PG 37:1514, 121.

hizmetinden kurtulmayı istediğinden bahsetmektedir.¹⁴¹ Nicobulus'un M.S. 382'den önce özgür olmayı sevdiği açıkça bellidir. Nicobulus, bir zamanlar milis güçlerinde hizmet almış ve din servisinden gelen yasal bir dokunulmazlığa sahipti.¹⁴² Yerel yetkililer milis güçlerinde¹⁴³ yer alan din adamlarının aleyhine sık sık kanun çıkartmaktaydı. Aynı zamanda askeri hizmetin onları din hizmetinden muaf kılmayacağına ısrar etmekteydi.¹⁴⁴

Aynı kuralların sürekli olarak tekrar yayımlanması gerçeği din adamlarının bu yolla kurtulmaya çalıştıklarını göstermektedir. Dahası hükümet, uyguladığı bu politikada çelişkili olmamıştır. Çünkü bu politika din servisinden yıllarca muaf kalan din adamlarına müsaade etmiştir.¹⁴⁵ Nicobulus, böylesi bir muafiyeti sağlamak için uzun bir süre hizmet vermiştir.

Nicobulus'un, yıllarca halkın yükünü üzerinden attıktan sonra M.S 382'de Kapadokya şehri Tyana¹⁴⁶ yakınlarındaki Xanxaris'te bir posta teşkilatının başı olarak hizmet verdiğini görebiliyoruz. Nicobulus muhtemelen bu posta görevine Olympus adındaki Kapadokya 2 valisi tarafından atanmıştır.¹⁴⁷ Otto Seeck, bir valinin görüşmesi boş kalan yerleri¹⁴⁸ doldurmanın normal bir yol olduğunu söylerken; A. H. M. Jones bir başka yolun da yerel din adamlarının kendi üyeleri arasından birilerini seçmesiyle olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁹ Fakat Nazianzuslu Gregory Bölüm 146, Nicobulus'un M.S 383'te hala etkin bir din adamı olarak yer almadığını göstermekte (postadaki görevinden sonraki yıl) ve büyük ihtimal Nicobulus direk

¹⁴¹ Gregory of Nazianzus, Bölüm 127, M.S. 382; Gallay 1964-1967: 17.

¹⁴² Nicobulus'un askeri hizmette yer alması gerçeği Nazianzuslu Gregory'nin yazmış olduğu iki makalede açıktır. (1) Senin Büyükler arasında bir kanun koyucu ve en iyi şekilde onurlandırıldığını biliyorum. PG 37:1514, 118-120; (2) Gregory Nicobulus'un çocuklarından şu şekilde bahsediyor; onlar uzun bir süre imparatorlara hizmet eden cesur bir babadan gelmektedirler. Gregory of Nazianzus, Bölüm 196.

¹⁴³ BASİL, CT 12: 1:10 of 325; CT 12:1:13 of 326; CT 7:13:1 of 326 or 354; CT 7:2:1 of 383; CT7:2:1 of 385; CT 12:1:113 of 386.

¹⁴⁴ CT 12:1:40 of 353; CT 12:1:43 of 355; CT 12:1:45 of 358.

¹⁴⁵ CT 12:1:38 of 346 ya da 357 ile, 5 yıllık hizmet dokunulmazlık sağlıyordu; CT 12:1:56 of 363 ile, 10 yıllık hizmet dokunulmazlık sağlıyordu; CT 7:1:6 of 368 ya da 370 ya da 373, 5 yıllık hizmet dokunulmazlık sağlıyordu, v.s

¹⁴⁶ Gregory Nazianzus, bölüm. 126.

¹⁴⁷ Bkz. Bu mektup Olympus'a gönderilmiştir.

¹⁴⁸ Otto Seeck, "Cursus Publicus", Realengcloppdide er Classischen Altertumswissenschaft, s. 1858.

¹⁴⁹ Jones 1964: 727, 832; Petit, Libanius, s. 48, 51.

vali tarafından atanmıştır. Bu durum posta teşkilatının dini pozisyonundan çok belediyeye bağlı olduğu açıkça göstermektedir. Gregor, Nicobulus'un posta teşkilatında çalışırken belediye valisinin hizmetinde olduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁰ Hatta imparator bir dizi yasa ile belediye binalarından emekli olan çalışanlarını tekrar işe almaya çalışmıştır.¹⁵¹ Bu işçiler din adamı olmalarına rağmen kim tarafından ve nasıl atandıkları onlar için önemli olmamıştır.¹⁵² Nicobulus da din sınıfının bir üyesi olduğu için görüşmesinde kayda değer bir gerçeklik bulunmamaktadır. 30 Temmuz 381'de askeri hizmetten kaynaklı dini dokunulmazlık kaldırılmıştır. Nicobulus artık din hizmetinde girmiştir. Sonraki yıl (M.S 382)'de Nicobulus'u posta teşkilatında yerel hizmette görmek tesadüfi değildir.¹⁵³ Fakat hala daha din hizmetinden kurtulma çabasından vazgeçmemiştir. Çünkü Nazianzuslu Gregory Bölüm 146'da onun en geç M.S 383'te din hizmetinde yer almaktansa Kapadokya valisi ile eyalet görüşmelerine katılmayı seçmesinden bahsedilmektedir.

Nicobulus'un postacı olarak aldığı konum onun için oldukça olumsuz olmuştur. Zira bu işin mali yükü olduğundan daha ağırdı ve CT 8:5:36'ya göre bir memurun 30 günden fazla görevinde olmaması büyük bir adli ceza gerektirmekteydi. Diğer yandan, CT 8:5:36, 381 tarihli yasa gereği 5 yıllık posta hizmeti en yüksek iş hizmeti olarak görülmüştür ve onur ödülü ile ödüllendirilmiştir.¹⁵⁴ Bu elbette ki onur ödülü, sadece toplu dualara ve şehir hizmetinde yöneticilere sunan bir konumdu ve hayatın sonuna kadar etkin bir din adamlığı görevinden daha iyi bir durumdu.¹⁵⁵ Bu zamanda Nicobulus'un durumu çok da iyi olmamıştır. M.S 382 dolaylarında Nazianzuslu Gregor, Xanxaris'de bulunmaktaydı (Nicobulus'un postada çalıştığı yer) ve yeğenin durumundan endişeliydi. Gregor, hemen Nicobulus'un güçlü bir adam olduğunu, yalnız çalışmaktan hoşlanmadığını savunan ve posta görevinden ayrılmasına dair tavsiyelerde bulunduğu vali Olympus'a bir mektup yazdı.¹⁵⁶ Bu

¹⁵⁰ Gregory Nazianzus, Bölüm 126; 196.

¹⁵¹ CT 8: 7: 6, CT 8:7: 9, CT 8: 5:34.

¹⁵² Jones, Roma İmparatorluğunun Sonları, s. 832.; CT 8:5:26; CT 8:5:51.; CT 8:5:23 Valentinian I'in yapmaya çalıştığı şey varlıklı ve yüksek mevkili din sınıfı üyelerini işe almaktı fakat Jones'in dediği gibi, bu yenilik hareketi kısa ömürlü olmuştur (Jones 1964: 832).

¹⁵³ Gregory Nazianzus Bölüm. 126.

¹⁵⁴ Jones, 1964: 832.

¹⁵⁵ CT 12:1:75 of A. D. 371.

¹⁵⁶ Gregory Nazianzus, Bölüm 126.

duruma destek sağlaması için Kayseri'nin rahibi (Basil'in Halefi) Helladius'a da bir mektup yazmıştır.¹⁵⁷ Fakat CT 12:1:87'nin onu yalancı çıkardığı, Nicobulus'un posta görevini din görevinden kurtulmak için aldığına dair ortaya sürülen görüşler doğruysa, Gregor'un onun lehine yazı yazmasına neden müsaade ettiği düşüncesi akla gelebilir. Gregor başarılı olsaydı, birinin Nicobulus'un tekrardan din görevine girmesi hakkında endişeye kapılmasının nedenini söylemesi gerekmektedir. Bu sıkıntıların çözümü tahminen 382 Nisan'da çıkarılan bir kanunun yatmaktadır.¹⁵⁸ Bu kanunla askeriyedeki 5 yıllık hizmet, dini görevden muafiyet için yeterli görülmüştür. Bu süredeki hizmet Nicobulus'un muafiyetinin temeli olduğu için din hizmeti tehdidi artık bir gerçeklik olmaktan çıkmıştır.

26 Şubat 383'te Nicobulus'un din hizmetindeki yasal durumunu değiştiren bir başka yasa çıkarılmıştır.¹⁵⁹ Bu yasa ile dini hizmetten muafiyet için askeriyede 5 değil 15 yıllık görevde bulunmasını gerektirmekteydi. Gregor'un Bölüm 146:4'teki Nicobulus'un olması gerekenden daha özgür olduğuna dair yorumu, askeri hizmet süresinin 5'ten 15'e yükseltmenin Nicobulus'u tekrardan din hizmetine sorumlu tuttuğunu göstermektedir.

Nicobulus'u suçlayanlar onun dini sorumluluklarını yerine getirmesini vurgulamıştır. Zira o, Nicobulus'un kendi şehrinin din sisteminde yer almasının verdiği rahatsızlıktan dolayı ceza almasını talep ediyordu.¹⁶⁰ Başarılı olup olmadığı tümüyle açık değildir. Fakat elimizdeki kanıtlar Gregor'un başarılı olamadığını göstermektedir. M.S 385'te¹⁶¹ Nicobulus'un ölümünden sonra Gregor, onu orduda imparatorun lehine çalışan ve eyalet yöneticilerine hizmet eden bir adam olarak övmüştür.¹⁶² Dini hizmetinden hiç bahsetmemiştir. M.S 382'de yaptığı gibi tekrar M.S 383'te de Nazianzusu Gregor yeğeninin lehine biri Kapadokya valisi Olympus'a ikincisi de valinin vergi memuruna olmak üzere iki mektup yazmıştır.¹⁶³ Gregor'un vali ve yardımcısı üzerindeki etkisi Nicobulus'u suçlayanların etkisinden

¹⁵⁷ Gregory Nazianzus, Bölüm 127.

¹⁵⁸ CT 12:1:88.

¹⁵⁹ CT 12:1:95.

¹⁶⁰ Gregory Nazianzus, Bölüm 146:6; 147:6.

¹⁶¹ Gregory Nazianzus: s. 87.

¹⁶² Basil, Bölüm 196.

¹⁶³ Basil, Bölüm 146 (Olympius'a) ve 147-148 (Asterius'a).

daha fazla olduğu oldukça açıktır. Zira¹⁶⁴ suçlayıcının bizzat kendisi lehine Gregor, vali ile birlikte aracılık yapmakta başarılı olduğunu dile getirmektedir. Gregor, eğer bir yabancı için arabuluculukta başarılı olsaydı ve eğer kendi akrabası için başarısız olsaydı bu tuhaf bir durum olurdu demektedir.¹⁶⁵ Dahası Gregor, Olympus'a söylediği, “eğer bu durum siz yönetimdeyken ve benim üzerinizde etkim varken meydana gelseydi ben bu onur kırıcı tavır ve zamandan utanırdım.” sözleri bu durumu açıklamaktadır.”¹⁶⁶

A. Helladius ve Kapadokya'daki Rahip Olayı

Dini hizmetten göç eden bir başka Kapadokyalı din adamı Helladius'tur. Bu kişi tahminen bir eyalet valisi¹⁶⁷ tarafından belediyenin vergi düzenleyicisi olarak atanmıştı.¹⁶⁸ Helladius da tıpkı diğerleri gibi rahip Basil'den bu durumdan kurtulmak için yardım istemiştir.

Basil, Helladius lehine Pretannius valisi Modestus'a ayrılma yetkisi gelmeden bir mektup yazmıştır. Basil burada, Helladius'un Kayserili önemli bir din adamı olduğunu vurgulamış¹⁶⁹ ve onun baba ocağındaki ilişkilerde yer alması için serbest bırakılması¹⁷⁰ gerektiğini belirtmiştir.¹⁷¹ Helladius, yerel din görevinde hizmet etmeyi istemiştir. Yönetici bir din adamı olarak görev almaktan kurtulmak çabasında olmasına rağmen Peraequator olarak hizmet etmek onun için normal bir din görevi sorumluluğu olmuştur.¹⁷²

Vali, eğer Helladius'u kurtarmak niyetinde olsaydı bunu zaten Basil'in ricası üzerine yapacaktı. Helladius'un din hizmetinde etkin olarak fazla kalmadığı bilinmektedir. Helladius'un haricinde Kapadokyalı babaların bahsettiği diğer bir

¹⁶⁴ Basil, Bölüm 146:4 ve 147:3.

¹⁶⁵ Basil, Bölüm 147: 3-4.

¹⁶⁶ Basil, Bölüm 146:6; 141:9 ve 142:3.

¹⁶⁷ Bkz. Basil, Bölüm 281. IL

¹⁶⁸ Bkz. Jones 1964: 454, 455.

¹⁶⁹ Basil, Bölüm 281.

¹⁷⁰ Bkz.

¹⁷¹ Hellenius, Nazianzus'un peraequator M.S. 372 Küçük Armenialıydı. Bkz. Madeleine-Meury 1960: 97; Bkz. Otto Seeck 1906: 191.

¹⁷² Petit, Libanius, s. 46-47.

Helladius da Basil'in Kayseri'deki halefi rahip Helladius'tur. Gördüğümüz kadarıyla yönetici, Helladius, Kapadokya dışında peraequator olarak da hizmet etmek için yönetimle yaptığı görüşmenin yersiz olduğunu düşünüyordu. Kayseri halkı M.S 362'de bir yöneticiyi rahip olarak seçme niyetindeydi.¹⁷³ Basil'in selefi rahip Eusebius da taht için aday gösterilmiştir.¹⁷⁴

Bu yüzden Helladius peraequator görevinin kendisi için oldukça baskıcı olduğunu görünce din hizmetinden tümüyle kaçıp Kayseri'nin piskoposu olmak için kendini aday olarak öne sürmeye karar vermiştir.

Din tarihçisi Sozomen, Helladius'un din hizmetinden göçünün sonuçlarına ışık tutmaktadır. Sozomen, Helladius'un Kayseri rahibi olduktan sonra İstanbul mahkemesinde Gerontius adında bir Kapadokyalı tanıdığı ile irtibata geçtiğinden ve bunu da oğlu için sivil hizmette bir görev sağlamak amacıyla yaptığından bahsetmektedir.¹⁷⁵ Gerontius'un hatırına Helladius onu Nicomedia rahibi olarak atamıştır.

Kapadokya'nın Kayseri şehrinin rahibi Helladius, Gerontius'u oğluna sivil hizmette güzel bir iş bulması için tayin etmiştir.

Helladius, elbette ki çocuğu için iş görüşmelerini sağlamak ve onun ilerideki kariyerini en iyi şekilde ayarlamayı arzu etmiştir. Fakat yerel kanunlar şunu gerektirmektedir. Eğer bir kişi papazlığa katılmak için din hizmetinden ayrılmışsa tüm malvarlığını ya onun yerine din görevine gelecek bir akrabasına ya da tüzel bir kişilik olarak din sınıfının kendisine devretmeye zorunlu kılınıyordu. CT 12:1:59 M.S 364 yasası; Eğer bir kişi kilisede hizmet etmeyi seçerse o kişi ya tüm malvarlığını vererek yerine erkek bir akrabasını tayin edecek ya da tüm malvarlığını belediye konseyine devredecekti. Elbette ki o kişi eğer papazlığa başladığında bunlardan hiçbirini yapmamışsa o kişinin belediye konseyine geri çağırılması gerekmektedir.

¹⁷³ Gregory Nazianzus, Or. 18:33.

¹⁷⁴ Basil, Bölüm 281.

¹⁷⁵ Sozomen, H. E. 8:6.

Helladius'un tüm malvarlığını oğluna devretmeyi seçmesi oldukça düşük bir ihtimaldir. Fakat Helladius'un bu hareketi oğlunu da aynı şekilde din hizmetinde sorumlu tutmaktadır. Bu yüzden oğlunu bu hizmetten alıkoyma arzusu, mahkemedeki Gerontius ile Helladius'un birbirleriyle irtibata geçmeyi sağlamıştır.

Özet olarak, Kayseri'deki dini görevini yerine getirme arzusunda engellenen, Hıristiyan papazlığından kaçan ve aynı zamanda oğlunun yönetimde yüksek bir mevkiye yerleşmesini sağlayan bir din adamı ortaya çıkmıştır. Kilise, oğlunun terfisini genç bir adam olan Nicomedia piskoposunun himayesine bırakarak, yükselmesi için ödeme yapmaya istekli bir rahip kazanmıştır. Belediye ise sivil bir hizmetkar kazanmıştır fakat güzide bir din ailesini kaybetmiştir. Bu durum da imparatorluğun güç kaynağını ve Kayseri'nin kalbini zayıflatmıştır.

Helladius'un sunduğu konu ne kadar ilginç olsa da o, papazlık görevi için belediye görevinden ayrılan Kapadokyalı din adamları arasında yalnız değildi. Helladius, sadece Kayserili piskoposlardan olan Eusebius tarafından değil, aynı zamanda birçok diğer Kapadokyalı din adamları tarafından da bu eyleminde üstün durumda olmuştur. Bu durum Basil tarafından Samosata rahibi Eusebius'a M.S 376 baharında yazılan bir mektupta belirtilmiştir. Basil, Eusebius'u Pontica'nın sivil rahibinin vekili ve onun dini müttefiği Sebaste'nin rahibi Eustathius'un, Basil'in piskoposluk etkisini bozmak için elinden geleni yaptığını bildirmiştir. Vekilin yöntemlerinden biri de din hizmetini içermektedir.

Bu adamlar din hizmetini en yüksek kariyer olarak görmedikleri için onları din hizmetine almak yerel yönetim açısından onlara verilecek mükemmel bir ceza olarak düşünülmüştür.

Fakat daha da önemlisi Kapadokyalı papaz, Basil'in ve Nazianzuslu Gregor'un kişiliğinde, sadece kaçışlarını (Firminus olayının tanığı) güzel kılımlarını sınırlayacak kadar güçsüz değildi. Aynı zamanda amaçlarına ulaşmalarında onlara yardım bile etmiştir (George, Pancratius ve özellikle de Nicobulus olayının tanığı). Sonuç olarak Kapadokyalı din adamlarını kaçırmaya zorlayan önemli bir neden, Kayserili din adamlarının önemli bir kısmının 4. yüzyıl dolaylarında iki kez katlanmak zorunda kaldığı yer değiştirme meselesidir. Bu yer değiştirmeler eyalet

bölünmeleriyle ilgili olduğu ve eyalet bölünmeleri 4. yüzyılın yönetsel bir kuralı olduğu için bu durum; Kapadokyalı din adamları bu tatsızlıktan rahatsız olan, bu durumun zorluklarından zarar gören ve bu durumu göç için bir sebep olarak düşünen tek grup (sınıf) olmadığı şeklinde açıklanabilir.

B. Kapadokyalı Babaların Sosyal Sınıfları

Hıristiyanlığın sosyal tarihinde tamamlanması gereken görevler arasında sonraki imparatorluğun Hıristiyan ruhban sınıfının sosyal sınıf temasının belirlenmesi vardır. Eğer bu arka planlar tamamlanabilirse, din adamlarının düşüncesini ve hareketini yaygın olarak nasıl etkilediklerini araştırmak mümkün olacaktır. Maalesef, eski uygarlıkta sosyal kökenlerin belirlenmesi her zaman için kolay bir girişim değildir. Kapadokyalı babalarla ilgili olarak sosyal bir ayrımın söz konusu olduğunu söylemek kısmen doğrudur.

Birkaç bilimci Kapadokyalı babaların sosyal sınıfları konusuna kendilerini adanmış iken, bir ortak görüş ortaya çıkmamıştır. Üç teori ileri sürülmüştür: Birincisi babaların direk bir İran-Pers “ülke aristokrasi”nin nesilleri olduklarını iddia eder; İkincisi babaların ailelerinin-özellikle Kayserili Basilin ve onun kardeşi Nyssalı Gregor’un-Roma senator sınıfına ait olduklarını tartışır; Üçüncüsü babaların Kapadokya dini sınıfın üyeleri olduklarını söyler. “ülke aristokrasi”teorisini ilk hazırlayan bilim adamı W. M. Ramsaydır¹⁷⁶, ama bu durum, Endre Ivanka 1948 de bu konuyu çalışana kadar detaylı bir şekilde tartışılmadı¹⁷⁷. Ivankanın tartışması Kapadokya üzerine *Reallexicon für Alike und Christentum*¹⁷⁸ adlı makalede Ernst Kirsten tarafından kabul edilmesine rağmen, tartışmasız “ülke aristokrasi” teorisi hükmü kısa sürdü. 1961 de Barnim Treucker içinde kuvvetli bir şekilde Kayserili Basilin ailesinin -ve GregorNazianzus'u ima eden- roma senator sınıfına ait olduğunu tartıştığı bir Frankfurt bilimsel inceleme konuşması düzenledi.¹⁷⁹ Treucker'in tezine

¹⁷⁶ Ramsay 1906: 376-377.

¹⁷⁷ Ivanka 1948:

¹⁷⁸ Kirsten 1954: 861-891.

¹⁷⁹ Barnim 1961:

verilen tepki karıştırıldı. Hâlbuki Jean Daniélou çalışmayı onayladı¹⁸⁰, Basil'in sosyal öğretisinin bir açıklamasının yazarı Stanislas Giet¹⁸¹ eleştiriciydi. Treucker'a cevap olarak Giet, Basilin üyelerinin (“formaient une bourgeoisie municipale, voire une aristocratique locale”)¹⁸² dini sınıfa ait olduğu teorisini açıkça beyan etti.

Bu araştırmada açık olduğu gibi, sosyal/tarihsel ilgiye odaklanma Kayserili Basilin ailesi üzerine olmuştur. Bu belkide olması gerektiği gibi piskopos Basil sosyal tarih için en etkileyici olandır.

Bizim yöntemimiz, bu nedenle, araştırma kapsamı ve büyük Kapadokyanın hüküm süren diğer piskoposların sosyal arka planı araştırması için genişletilecek.¹⁸³ Sadece bundan sonra Basilin ailesine döneceğiz. Elbette büyük Kapadokya piskoposluğunda onların ataları ve meslektaşları ile özdeş olan Basil ve onun kardeşi Nyssalı Gregor'un sosyal çevresi öncelik olarak farz edilemez. Ama bu çevrelerin göz önünde bulunması önceki bilim adamları tarafından öne sürülen üç teorisinin değerlendirilmesinde materyal olarak yardım sağlayacaktır.

¹⁸⁰ Daniélou 1963: 147-152.

¹⁸¹ Giet 1941:

¹⁸² Giet 1965: 429-444.

¹⁸³ "Büyük Kapadokya" ifadesiyle bu alan şunu ifade eder: batıda kızılırmak nehrinden doğuda Euphrates'e ve güneyde Toros dağlarından kuzeyde Karadeniz'e. Strabo'nun kullanımıyla ifadenin bu denemede kullanımını karıştırmamalı (Strabo, Geogr. 12:1:4).

SONUÇ

Hıristiyanlığın yayılmasına, coğrafyasıyla, yer şekilleriyle, mağaralarıyla ve en önemlisi uygun düşünce ortamıyla yardımcı olan Kapadokya bölgesi, Hıristiyanlık Tarihi açısından önem arz etmiş, önemli din adamları yetiştirmiştir. Bilhassa I. ve IV. Yüzyıllardan miras kalan düşünceler ve tarihi eserler, bilim, din ve sanat kavramları var olduğu sürece araştırılmaya devam edecektir. Kapadokya Hıristiyanlığına altın çağını yaşatan din ve düşünce adamlarının mücadele ettiği sosyal olaylar, yaşam biçimleri ayrıca dönemin bölgesel ve yerel gelenekleri çalışmamızın temellerini oluşturmuştur.

Kapadokya bölgesinde Hıristiyanlık inancı, mimari, sanat, edebiyat ve daha pek çok şeyi etkilemekle kalmamış, yaşamın gereği olan en doğal ihtiyaçlar dahi bu inançla yoğrulmuştur.

Netice olarak Kapadokyalı kilise babalarının, sadece dini olarak değil siyasi güç olarak da kilise babası olmayı tercih ettikleri açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte, kilise Babaları için, din adamlığının ve siyasi olarak da güç sahibi olmanın verdiği sorumluluk, Bahsettiğimiz kişilerin yaşamlarını direkt olarak etkilemiştir.

Kapadokya Hıristiyanlığında dini açıdan önemli gösterilen pek çok olay ve kavramın aslında siyasi olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kilise Babalarının söylemleri ve eylemleri zaman zaman çelişmiştir. Ayrıca Kapadokyalı din adamları dini terfileri gerçekleştirirken liyakata bakmamışlar kendilerine yakın gördükleri insanlara daha iyi görevler vermeye gayret etmişlerdir.

Kapadokyalı babaların cinsel ayırım yaptıkları açıkça görülürken, Kapadokya'da yaşamış sıradan insanlar içinde erkek çocuk mirasçı ve soyu devam ettirecek kişi olarak görülmüş daha önemli olduğu anlaşılmıştır. Aynı isimlerin pek çok kez kullanıldığı belirgindir. Ölmüş ataların mektuplarda ve yazıtlarda sıkça sevgi, saygı ve özlemle anıldığı gerçektir. Atalara saygı önemli görülmüş bu yüzden aynı isimler, babadan oğula, dededen toruna miras kalmıştır. Kapadokyalı din adamlarının Hıristiyanlık tarihi açısından bu derece önemli ve hatırlanır olmasının sebebi, Tanrı için çalışmış olmalarının yanı sıra insan algısının sınırlı olduğunu

kabullenmeleri ve bu gerçeği anlayarak hareket etmeleridir. Yani Tanrı ve Din, bu gerçek hep göz önünde bulundurularak anlatılmıştır.

Kapadokya Bölgesi özgün coğrafyası ve tarihiyle sürekli olarak cezbeden bir yer olmuştur ve olmaya devam edecektir. Unutulmamalıdır ki, Hıristiyanlığın saklanma gereksinimi sona erdikten sonra. Din kaya kovuklarından ve mağaralardan gün yüzüne çıkmıştır. Sevgiyle, bağlılıkla ve inançla yapılan, pek çok sırı ve hatırayla dolu olan saklanma mecburiyetinden oluşturulmuş Kapadokya kaya kiliseleri bir daha yapılamayacaktır. Kapadokya bölgesini değerli kılan ve kılacak olan gerçeklik işte budur.

BİBLİOGRAFYA

- ALLARD, Paul, *Saint Basile 329-379*, Paris 1903.
- BAYDUR, *Nezahat, Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İ.Ü.E.F. Yayınları, İstanbul, 1970.
- BENEDICT, W.C.,-VOIGTLANDER, E., “Darius’ Behistun Inscription; Babylonian Version”, *JCS.*, Vol.10, 1/ 1956: 1-10.
- BRIAN E., DALEY, S.J., *Gregory Nazianzus The Early Church Fathers*, New York 2006.
- CAMERAN, A. “Polyonomy in the Late Roman Aristocracy:The Case of Petronius Probus.” *Journal of Roman Studies*, Londra 1985: 71-80.
- CLARKE, G. *The letters of St. Cyprian of Carthage*, New York 1989.
- DANİELOU, J. “La Chronologie Des Sermons De Gregoire De Nysse.” *Revue Des Sciences Religieuses* 1955: 72.
- DILL, Samuel, *Roman Society in the Last Century of the Western Empire*, London-New York 1899.
- FLEURY, E., *Hellinisme et Christianisme: Saint Gregoire et Son Temps*, Paris 1930.
- FOERSTER, Richard, *Libanii Opera*, Vol. XI, Leipzig 1903-1922: 573-575.
_____, *Libanii Opera*, Vol. IX: 27-47.
- GALLAY, Paul, *La Viede Saint Grigoire de Nazianze*, Paris-Lyon 1943.
- GASQUE, Ward, “*Kilise Büyüyor: Kudüs’ten Roma’ya*”, Hıristiyanlık Tarihi (Çev. Sibel Sel, Levent Kınran), İstanbul 2004: 57-68.
- GIET, Stanislast, “Basile, etait-il Senatuer”, *Revue d’Histoire Ecclesiastique*, 1965: 429-444.
- Gregory of Nazianzus, *The Nicene and Post Nicene Fathers* (Çev., C. G. J. E. Swallow, V. VI. VII), Edinburg, Michigan 1989.
- HANSON, R. P. C., *The search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381*, Edinburgh 1988.
- HARPER, R. P. “Tituli Comanorum Cappadociae “, *Anatolian Studies* 18, Edinburgh 1988: 101-135.
- HEATHER, P. “Senators and Senates”, *Cambridge Ancient History* 13, Londra 1998: 401-422.
- HERCHER, Rudolf, *Episiolographi Graeci*, Paris 1873.

- HOPKINS, Jones, *Later Roman Empire*, Baltimore-Maryland 1986.
- İNCİL, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 1996.
- JONES, A.H.M., *Eastern Cities*, The End of Ancient World, 1985.
- _____, *The Cities of the Eastern Roman Province*, Oxford 1971.
- _____, *The Later Roman Empire 284-602: A Social, Economic and Administrative Survey*, Oklahoma 1964.
- KONYALI İ. H., *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, 1. Cild 1974.
- KOPECEK, T. A., “The Social Class of the Cappadocian Fathers”, *Church History*, London 1973: 453-466.
- KURAN-I KERİM (Meal: Elmalılı Hamdi Yazır), Huzur Yayınevi, İstanbul 1996.
- LİDDELL, Henry George- SCOTT, Robert- JONES, Henry Stuart, *A Greek-English Lexicon*, 1940.
- LOT, *The end of the Ancient World and the Beginnings of the Middle Ages*, New York 1961.
- MADELEINE, Marie-HAUSER Meury, *Prosopographi ze den Schriften Gregorsv on Nazianz*, Verlag 1960.
- MANSİ, Johannes Dominicus, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, Paris-Leipzig 1901.
- MEYER P. -MOMMSEN Th., *Majorian*, Roman 1905.
- MITCHELL, S. “R. E. C. A. M. Notes and Studies” *Anatolian Studies* 27”, Edinburgh 1977.
- OTTO, S., “Cursus Publicus”, *Realengcloppdide er Classischen Altertumswissenschaft*, Band IV.
- _____, *Die Briefe des Libanius, zeitlich geordnet*, Vol. XXX of *Texte und Untersuchungeznur Geschicbie der Altchristlichen Literatur*, ed. by Oscar von Gebhardt and Adolf Harnack, Leipzig 1906.
- PACK, A. Roger, *Studies in Libanius and Antiochene Society under Theodosius*, University of Michigan 1935.
- PETIT, P., *Libaniuse et la Vie Municipalea Antiochea*, Vol. LXII Institut Français d'Archeologie de Beyrouth 1955.
- PİGANİOL, Andre, “L'Empire Cbritien (325-395)”, Vol. IV, *Part II of Histoire Romaine*, Paris 1947.

- SOZOMENOS, *The Nicene and Post Nicene Father* (Çev. C.D. Hartranft), Edinburg, Michigan 1989.
- STRABON, *Geographika XII*, (Çev. Adnan Pekman), İstanbul 2005.
- LOT, *The End of the Ancient World and the Beginnings of the Middle Ages*, New York 1961.
- THOMPSON, E. A., *The Historical Work of Ammianus Marcellinus*, Cambridge 1947.
- TORCHBOOKS, Harper, *The end of the Ancient World and the Beginnings of the Middle Ages*, New York 1961.
- TREUCKER, B., *Politische und Sozialgeschichtliche Studien*, München 1961.
- VAGGIONE, R. P. "Some Neglected Fragments of Theodore Of Mopsuestia's Contra Eunomium" *Journal of Theological Studies*, Oxford 1980.
- VAN DAM, R., *Becoming Christian: The Conversion of Roman Cappadocia*, Philadelphia 2003.
- _____, *Families and Friends: In Late Roman Cappadocia*, Philadelphia 2003.
- _____, *Kingdom of Snow: Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia*, Philadelphia 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Murat ABAAY

Doğum Yeri: Aksaray

Doğum Yılı: 1983

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu

Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü(2008)

Yüksek Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih
Bilim Dalı, Eskiçağ Bölümü

Yabancı Dil ve Düzeyi

1- İngilizce Orta Düzey

2- Yunanca Başlangıç Düzeyi

İş Deneyimi

Aksaray 2.Asliye Hukuk Mahkemesi Osmanlıca Bilirkişisi(2008)

Aksaray Özel Artı Metropol İlköğretim Okulu Stajyer Öğretmen(2008-2009)

Süleyman Demirel Üniversitesi Sözleşmeli Öğretim Görevlisi (2010-2011)